

SBORNÍK
STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU
FRÝDEK-MÍSTEK

7

2006

ISBN 80-86388-38-7
ISSN 1214-6951

OBSAH

<i>Tomáš Adamec:</i> Z historie Státního okresního archivu Frýdek-Místek	5
<i>David Pindur:</i> K těšínsko-uherským vztahům na sklonku středověku	18
<i>Karel Müller:</i> K nejstarším pečetím Frýdku a Místku z poloviny 16. století	24
<i>Jan Al Saheb:</i> Pobyt vojska těšínského knížete Adama Václava na Místecku roku 1603	27
<i>David Pindur:</i> Zaniklý kostel sv. Bartoloměje v Třanovicích	53
<i>Eva Vojkovská:</i> Nástin dějin farnosti Ropice na počátku 19. století a výstavba kostela Zvěstování Panny Marie a sv. Kateřiny	68
<i>Radek Lipovski:</i> Usídlování židovského obyvatelstva v Místku a v Koloredově	85
<i>Petr Maršálek:</i> Testament Jiřího Pitla, frýdlantského dědičného fojta, z roku 1820	102
<i>Miloslav Oliva:</i> Z historie frýdlantské radnice	113

<i>Jiří Krátký:</i> Práce kvapná, málo platná. Varhany kostela sv. Cyrila a Metoděje v Chlebovicích	128
<i>Petr Juřák:</i> Založení a počátky brušperské lékárny U matky Boží	134
<i>Radomír Sedla:</i> Těžké začátky místeckého gymnázia	147
<i>Alena Matějová:</i> Česká škola ve Frýdku nebyla samozřejmostí	163
Zprávy o literatuře	169
Pozvánka na výstavu	180

Z HISTORIE STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU FRÝDEK-MÍSTEK

Tomáš Adamec

Letos v červnu je to deset let, co se Státní okresní archiv Frýdek-Místek nastěhoval do nové budovy. Obvykle se kulatých výročí využívá k tomu, aby se zavzpomínalo, aby se zhodnotilo, co se povedlo, co se nepovedlo. Já bych tohoto výročí využil k připomenutí ani ne tak samotné desetileté historie archivu v nové budově, ale hlavně k připomenutí celé historie okresního archivu ve Frýdku-Místku, která tomuto přestěhování předcházela, a které bylo zatím věnováno (nezaslouženě) poměrně málo pozornosti.

Musím ovšem hned na začátku konstatovat, že úplné počátky okresního archivu jsou tak trošičku v mlze. Díky torzovitě korespondenci¹ z počátku padesátých let si můžeme udělat jen povšechnou představu o tom, že okresní archiv vznikl z městského archivu. Okresní archivní služba prý byla, jak plyne z dopisu datovaného 9. ledna 1953 a odeslaného z ONV v Místku na KNV v Ostravě, dobudována v červnu 1952.² Píše se tu doslova: *„Okresní archiv je umístěn v budově Městského archivu a Lašského muzea ve Frýdku – Slezská ul. čp. 557 ve vlastní budově. V této budově je pro účely okresní archivní služby vymezena dostačující prostora pro všechny úkoly této služby, i pro potřebné vybavení.“* Jistým problémem ovšem bylo, že ač byl návrh na jmenování okresního archiváře podán už v srpnu 1952, na počátku roku 1953 stále nebyl KNV akceptován. Podle tohoto

---

¹ Korespondence k počátkům archivu bohužel zatím není uspořádaná. Nachází se v kartonech rozdělena ve složkách po jednotlivých letech, např. 1951 – 1952, 1952 – 1956, atd. Vzhledem k neexistenci inventárních čísel a evidenčních jednotek proto upouštím od přesných citací. Abych to alespoň částečně vynahradil, budu se snažit odkazovat alespoň na data příslušných dopisů či usnesení.

² Toto tvrzení je doloženo úředním záznamem ze dne 25. června 1952, kde se v deseti bodech řešilo ustavení okresního archivu při městském archivu v Místku, jmenování okresního archiváře a zajištění péče o spisovny MNV v okrese. Přítomni byli za KNV Josef Madusiok, za Krajský archiv v Opavě L. Peřich, za ONV Místek Dr. Kališ a za Městský archiv v Místku Joža Vochala

návrhu měl místo zastávat známý muzejní a vlastivědný pracovník Joža Vochala, který v té době zastával funkci městského archiváře v Místku a správce Lašského muzea ve Frýdku. V této práci mu zároveň pomáhala manželka Vlasta. V dopise se hovořilo také o problémech, které práci v archivu komplikovaly, zejména to bylo nedostatečné vybavení regály, skříněmi, absence trezoru a nedostatek otopu.

Na budování okresních archivů přitom byl kladen shora velký důraz. Z materiálu KNV ze dne 14. ledna 1953 jasně vyplývalo, že „*historická věda, obrozená marx.-leninským učením, klade na archivní službu nové požadavky.*“ Od archivů se očekávalo, že budou věnovat pozornost především archivním materiálům, které byly dříve opomíjeny. Jednalo se zejména o materiál dokumentující pokrokové tradice našich dějin, písemnosti dokládající podmínky pracujících v továrnách a mohutnější sílu proletariátu. A právě okresní archiv v Místku, který měl shromažďovat cenné materiály k růstu textilního průmyslu, měl přitit k důležitým pilířům „obnovené historické vědy“.

Rada ONV v Místku nakonec svého okresního archiváře schválila na zasedání 6. února 1953. Joža Vochala si však nové funkce příliš neužil, protože za několik měsíců onemocněl silným astmatem a na vlastní žádost byl práce okresního archiváře zproštěn. Za svého nástupce navrhl Bohdana Horáka, soudního úředníka ve výslužbě. Bohdan Horák byl známým pracovníkem v osvětě, členem různých komisí pro lidovou tvořivost a divadelníkem. Jelikož bylo třeba rychle řešit situaci archiváře, neboť se právě konala různá školení, bylo uznáno, že Bohdan Horák má pro tuto práci předpoklady a rozhodnutím rady ONV byl v srpnu 1953 do funkce schválen. S Bohdanem Horákem byla sepsána smlouva o dílo, v níž se nový archivář zavázal provést skartaci, případně revizi skartace archivů místních národních výborů a škol okresu místeckého, dále uspořádat a uložit archivní materiál v okresním archivu, provést sběr soudobé a staré dokumentace a archivního materiálu zaniklých spolků. K tomu pak přistupovala běžná kancelářská agenda. Pracovní doba byla stanovena na nejméně 25 hodin týdně a plat za jednu hodinu činil 4,50 Kč. Cestovní výlohy a stravné se hradily podle platných

předpisů. Smlouva měla platit do konce roku 1953, pak mohla být prodloužena či zrušena. O úrovni počátků archivu svědčí ještě skutečnost, že Bohdan Horák neměl v muzeu ani židli a pošta chodila na jeho adresu domů.

Bohdan Horák zanechal o svých počátcích ve funkci okresního archiváře písemné svědectví.³ Jeho první větu musíme brát, už kvůli tomu, co bylo řečeno výše, s nadhledem jako spíše symbolické konstatování. „*Okresní archiv ve Frýdku-Místku povstal teprve dne 25. července 1955, tj. dnem převezení základního materiálu z okresního Lašského muzea ve Frýdku-Místku do nynějších dvou místností v suterénu okresního národního výboru ve Frýdku-Místku, Palackého ulice č. 115.*“

Posuňme se ale nyní o několik let kupředu. Když byli archiváři koncem roku 1960 seznámeni s pětiletým plánem práce v archivech, ukázalo se, že bude nutno akutně řešit dosud ne zcela uspokojivou materiální otázku archivu. Dvě místnosti v suterénu budovy ONV byly žalostně málo, zvláště, když archivního materiálu bylo stále víc. A nyní, po vzniku nových větších okresů, mělo materiálu obzvlášť přibýt. Bylo nutno zajistit svoz archiválií

---

³ SOKA FM, sbírka rukopisů, R 218, s. 1.

Z Horákova textu se také dovídáme, jak vůbec došlo k nalezení archiválií, které se pak staly základem okresního archivu. Stalo se tak roku 1922, shodně ve Frýdku jako v Místku. Archiv města Frýdku byl nalezen tehdejším kronikářem Karlem Kalusem na půdě Městského úřadu ve Frýdku. Písemnosti byly pokryty tlustou vrstvou prachu, sazí a aby toho nebylo dost, střechou mezi ně ještě zatékalo. „*Po celé prázdniny r. 1922 čistil odb. učitel Kalus písemnosti a knihy, aby je mohl ukládat do beden, které si vyžádal od hospodářského úřadu. Důležitější spisy a knihy odvezl do městské knihovny, jejímž byl knihovníkem, a tam je třídil. Když po roce přišel pro další část archivního materiálu, našel ho rozházený po podlaze půdy a bedny byly pryč. Tyto byly totiž městskými dělníky odneseny, aby sloužily za urny při obecních volbách dne 16. září 1922. Znovu tedy musil knihy a písemnosti naskládat do beden.*“³ Později byl archivní materiál přemístěn do tzv. Žárova domu v sousedství radnice ve Frýdku a po roce 1945 do Lašského muzea. Archivní materiál byl uložen zčásti ve sklepě budovy radnice, zčásti ve spisovně MNV ve Frýdku-Místku.

Archiv města Místku našel profesor místeckého gymnázia a městský kronikář František Linhart na půdě obecního domu, kde býval dříve okresní soud. Bližší okolnosti charakterizoval Bohdan Horák takto: stav hrozný, mnoho písemného materiálu zničeno nebo rozkradeno.

z nových oblastí, které patřily dříve jiným okresům (Třinecko, Frenštátsko). Ještě v prosinci 1960 tedy Bohdan Horák v dopise vedoucímu odboru pro vnitřní věci Rady ONV ve Frýdku-Místku píše: „*Má-li být uskladněn všechn materiál, který musí být co nejdříve svezzen z míst. národ. výborů a škol, dále který očekáváme v okresním archivu jako faktický přírůstek do r. 1963, a materiál z dalších možných přírůstků (dosud byla skartována jen polovina škol) bude potřebí co nejdříve opatřit ještě aspoň 6 (šest) místností téže velikosti jako jsou dosavadní místnosti okresního archivu k uskladnění archivního materiálu a 1 místnost pro kancelář okresního archivu, která by též sloužila jako badatelna.*“ Zároveň psal, že požadavky archivu je nutno řešit nikoli provizorně, ale definitivně. Na závěr uvedl, že při současném stavu archivu by nemohl převzít odpovědnost za jeho další chod.

V únoru 1961 byla archivu přidělena jedna místnost v budově čp. 143 na Stalinově třídě. Pouze přislíbeny byly v budoucnu dvě další. V dopise z 15. února 1961 si tedy Bohdan Horák musel opět stěžovat a konstatovat, že za tohoto stavu věci je zcela nemožné splnit plán práce pro následující období.

Z dalších dochovaných materiálů je zajímavá nájemní smlouva ze 4. června 1964 sepsaná mezi pronajímatelem Římskokatolickým děkanským úřadem v Místku a Okresním archivem ve Frýdku-Místku o pronájmu dvou místností v přízemí vpravo od hlavního vchodu farní budovy v Místku. Nájem se uzavíral na 25 let, přičemž smlouva byla vypověditelná čtvrt roku předem. Nájemné se stanovilo na 600 Kč ročně.

Od počátku 60. let nacházíme v korespondenci náhodně zmíněna i další jména pracovníků archivu: Václav Čech (působil v archivu v letech 1961 – 1964) a Božena Drobišová. Ještě větší pohyb pak nastal v polovině 60. let. Ze zprávy o činnosti archivu za rok 1966 se dovídáme, že dosavadní vedoucí archivu Bohdan Horák byl v březnu hospitalizován a v červenci ve věku 79 let zemřel. V téže době byla do okresního archivu přijata nová pracovnice Alena Matějová, která však po třech měsících odešla na mateřskou dovolenou. Na podzim pak nastoupila Karla Veličková a odešel Karel Wojnar, který zde pracoval necelý rok.

Na třetinový úvazek byl přijat Dominik Drobiš, bývalý školní inspektor.

Rozkolísaný personální stav se upravil počátkem roku 1968, kdy měl okresní archiv čtyři zaměstnance: dvě odborné archivářky Karlu Veličkovou a Alenu Matějovou, která byla zároveň pověřena vedením archivu, dále administrativní pracovníci Boženu Drobišovou (pracovní úvazek 0,7) a archivního technika Dominika Drobiše (pracovní úvazek 0,3). Ještě to ale nebyl konec, neboť na podzim roku 1968 vešla v platnost nařízením ministerstva vnitřní nová nomenklatura funkcí, která měla následující skladbu: ředitel, odborný archivář, archivář, administrativní pracovník. V roce 1969 je tedy uváděna jako ředitelka Alena Matějová, jako odborná archivářka Karla Veličková, stále jako archivní technik Dominik Drobiš a na místě administrativní pracovníce nově Daniela Jursová, která vystřídala Boženu Drobišovou.

V této době svítá naděje na lepší umístění archivu v suterénu nově budovaného kina Petra Bezruče v Místku. Nebylo to ovšem z důvodu, že někoho nahoře něco osvítilo, ale proto, že Leninova ulice byla před demolicí. V této době už byl okresní archiv umístěn na celkem sedmi místech ve městě. Nové umístění archivu tedy mohlo být zlepšením jeho dosavadní situace, nikoli však naplněním ideálních představ.

Prostorová situace archivu byla jako velmi špatná opětovně hodnocena i ve vyjádřeních ředitele Státního archivu v Opavě. „*Nedostatek a špatná kvalita skladovacího prostoru jednak ztěžuje pořádací práce, jednak zabraňuje archivu přebírat větší množství archivního materiálu jak ze skartací, tak i základních fondů okresu, uložených ve Státním archivu v Opavě. Po stránce prostorových možností patří archiv mezi nejhorší v kraji.*“⁴ Přitom, jak se ve zprávě také píše, Okresní archiv ve Frýdku-Místku v této době zaznamenával patrný vzestup pokud šlo o kvalitu práce a nevyhovující prostory kladly práci archivářů velké překážky a do značné míry ji limitovaly. Stranou samozřejmě nemohlo zůstat ani

---

⁴ Vyjádření ke Zprávě o činnosti okresního archivu za rok 1969 datované 15. 4. 1970

to, že nevyhovující uložení archiválií mohlo vést i k jejich poškození.

K přestěhování archivu došlo v roce 1972. V suterénu novostavby kina vznikly tři depozitáře, trezorová místnost, knihovna, kancelář, ředitelna a studovna. Stěhování bylo provedeno jednak vlastními silami, jednak brigádnicky.

Část archivního depozitáře pod kinem Petra Bezruče, foto M. Klega

V roce 1976 se uskutečnila generální inventarizace. Při ní bylo potvrzeno, že okresní archiv uchovává 931 fondů o celkové délce 2 322,4 bm. V tomto období se archiv rovněž mohl vykázat zvýšeným zájmem veřejnosti o své služby⁵ a také zvýšenou publikační činností (publikace Dominika Drobiše Přehled správního vývoje okresu Frýdek-Místek). Zvýšený zájem badatelů,

---

⁵ Například v roce 1976, jak vyplývá ze Zprávy o činnosti okresního archivu ve Frýdku-Místku za rok 1976, evidoval archiv 48 badatelských listů a 619 badatelských návštěv. V počátcích archivu se badatelé dali počítat na prstech, v roce 1966 bylo v archivu 80 badatelských návštěv (viz Zpráva o stavu a činnosti Okresního archivu ve Frýdku-Místku a jeho hlavní úkoly v období 1976 – 1980 vypracovaná pro schůzi rady ONV Frýdek-Místek.).

narůstající počet archivních fondů a celkové agendy přímo volal po personálním posílení archivu. Ve srovnání s jinými okresy Severomoravského kraje byl právě frýdeckomístecký archiv na posledním místě co se týká pracovních úvazků.

Výzvy k posílení personálního stavu byly vyslyšeny v roce 1980, kdy do stavu pracovníků přibyla nová archivářka Marie Murasová. Ztrátou ale naopak byl odchod Dominika Drobiše na počátku příštího roku.

Jak bylo výše uvedeno, přemístění archivu do suterénu kina bylo krokem vpřed pokud vezmeme v úvahu předchozí stav, k ideálu to ovšem mělo daleko. Jak vzpomínala ve svém článku⁶ tehdejší ředitelka archivu PhDr. Alena Matějová, u stropů byly vedeny rozvody vody a kanalizace, celý suterén jimi byl protkán jako pavučinou. Každodenní součástí péče o archiválie byly kbelíky na odkapávající vodu z netěsnícího potrubí. Doslova uvádí: „V roce 1985 došlo k největší havárii, kdy během víkendu prasklo teplovodní potrubí, z něhož horká voda pod tlakem stříkala do vzdálenosti několika metrů. Přímo zasažené archiválie se musely zlikvidovat, ostatní se doslova vařily v páře. Usušit cca 3000 bm archiválií je nemožné, depozitáře nešly větrat, suterén měl jen sklepní okýnka pod úrovní chodníku...“ Umístění archivu bylo tedy nutno znovu řešit, dalo by se říci, že situace byla akutní. Někteří to pochopili⁷, jiní ne. Bude ale trvat ještě deset let než se začne se stavbou nové samostatné budovy.

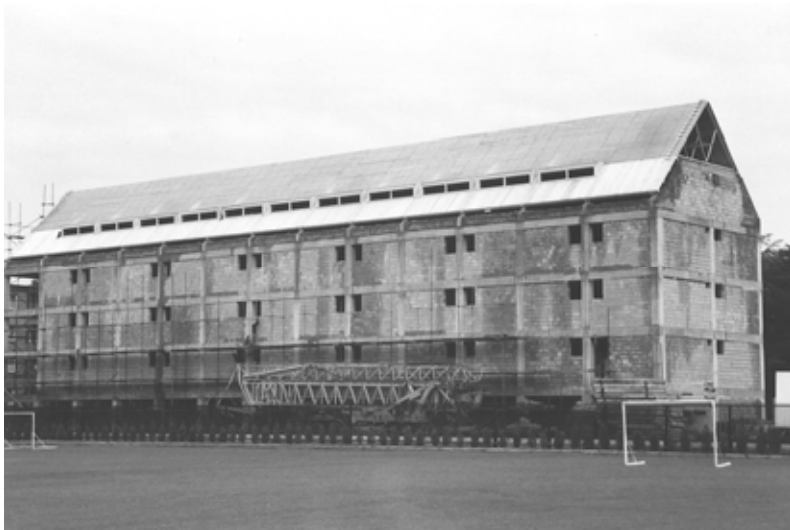
A přitom nechybělo mnoho. V lednu 1986 byla rozhodnutím Rady ONV schválena výstavba účelové archivní budovy na ulici Komenského v Místku. Byl zadán projekt, který zpracovali architekti Vitoulovi ze Stavoprojektu Ostrava. Projekt byl pěkný, ale nastala poněkud absurdní situace, kdy Okresní stavební podnik odmítl stavbu provést. Důvodem byla skutečnost, že projekt

---

⁶ Matějová, A.: Nad minulostí a současností Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku. In: Sborník SOkA Frýdek-Místek, č. 1. Frýdek-Místek 1999, s. 3 - 4

⁷ Dochoval se dopis vedoucího odboru vnitřních věcí ONV Frýdek-Místek předsedovi Měst NV Frýdek Místek z konce května 1985, který s odkazem na březnovou havárii žádal o rychlé projednání možností nového umístění archivu na území města.

navrhoval stavbu klasické zděné budovy se sedlovou střechou. Jenže v té době se stavěly samé paneláky a na takovou stavbu prostě „nebyli lidi.“ Bylo tedy nutno projekt přetvořit do nové „panelové“ podoby. Zdržování vedlo nakonec k tomu, že za změněných podmínek po listopadové revoluci ze stavby sešlo.

Stavba nové archivní budovy, září 1995, foto M. Klega

Nová archivní budova byla nakonec postavena až v letech 1995 - 1996 v sousedství Sadů Bedřicha Smetany v Místku na základě projektu ing. arch. Nového z Brna. Samotnou stavbu provedla firma Zlínstav a.s. Během stavby byly oproti původnímu projektu provedeny některé změny na základě připomínek archivářů. Nová budova je pětipodlažní, v přízemí se nachází kanceláře archivářů, přednáškový sál, výstavní prostory a konzervátorská dílna. V prvním patře je sekretariát, ředitelna, badatelna, příruční archivní knihovna a první depozitář. Druhé patro je tvořeno jedním velkým depozitářem. To samé platí pro třetí patro, ovšem zdejší depozitář slouží zatím jiným subjektům, které zde mají uloženy své spisy. Pro archiv je to tedy rezerva do budoucna. Poslední patro je vyhrazeno pořádacím místnostem.

Otevřením nové archivní budovy 26. června 1996 nastala skutečně nová éra v historii této instituce. Po více než čtyřech desítkách let mohly být archiválie uloženy v relativně optimálních podmínkách, zároveň byly vytvořeny důstojné podmínky pro práci samotných archivářů. Úspěšně tak bylo završeno mnohaleté úsilí archivářů, zejména pak ředitelky archivu PhDr. Aleny Matějové. Zároveň došlo i k personálnímu posílení archivu, který byl z tohoto hlediska po celou dobu podhodnocen. Už v roce 1995 nastoupila nová archivářka Táňa Březinová, v dalším roce pak absolventky Ostravské univerzity Olga Mateášová a Kateřina Hlisnikovská, na místo administrativní pracovnice Jana Hencová. Tehdy do archivu přišel také Milan Klega, jehož úkolem bylo starat se především o fotoarchiv. V roce 1997 odešla do důchodu Daniela Jursová a stavy archivářů posílila Jana Jalůvková. Na uvolněné místo po Karle Veličkové, která odešla do důchodu v roce 1998, nastoupil Tomáš Adamec.

Stěhování archiválií do nové budovy bylo dokončeno v září 1996. S jistou nadsázkou můžeme říci, že tím byl završen proces budování okresního archivu ve Frýdku-Místku. K organizační změně pak došlo roku 2002, kdy se archiv, dosud spadající pod okresní úřad, stal vnitřní organizační jednotkou Zemského archivu v Opavě.

V roce 2002 byla ještě dána do provozu konzervátorská dílna, v níž vládne Radomír Michna. Když se dnes díváme zpátky, zdá se nám, že tato dílna je v archivu naprostou samozřejmostí. Je s podivem, že na ni nebylo v původním projektu archivní budovy pamatováno. Práce v konzervační dílně jsou směřovány především na ošetření archiválií napadených plísněmi a prachem, tedy na mechanické očištění a následnou dezinfekci a restaurování nejvíce poškozených archiválií I. a II. kategorie.

Uplynulo deset let v nové budově, je to dost dlouhá doba na to, abychom získali potřebné praktické zkušenosti a mohli se vyjádřit i k věcem, které se zcela nepovedly. Jakkoliv je nová archivní účelová budova uspokojivá, má celou řadu nedostatků, někdy větších, někdy menších. Nebudu se zde zabývat podrobně všemi nešvary, ale když už jsem to nakousnul, postesknu si alespoň nad několika z nich.

Problémem, který nelze odstranit, je orientace budovy. Je dána v základu umístěním archivu. Architekt navrhl budovu, která má představovat pokladnici. Tak ji má vnímat návštěvník. Jelikož přístupová cesta a vstup do archivu je z jihozápadu, administrativní část archivu architekt umístil na opačnou stranu, tedy okny na severovýchod. A v našem případě navíc do parku, jehož vzrostlé stromy sice mohou na první pohled vést k užaslým poznámkám, jaký je zde krásný výhled, po chvíli ale člověku dojde, že ve všech kancelářích i v badatelně je tma a musí se celodenně svítit, což s sebou nese mimo jiné riziko zhoršení zraku a velké energetické náklady. To, že se do kanceláří nedostane slunce má také za následek, že ani teplotní podmínky nebývají mimo topnou sezonu optimální a svetr občas přijde velmi vhod.

Problémem pak zůstává i stavba samotná. Je obtížné určit zda na tom má vinu podlážka nebo použitý materiál či snad odvedená práce, skutečností je, že stále objevujeme praskliny na stěnách, mistry opadávají kachličky.

Do třetice bych ještě zmínil ne zcela fungující vzduchotechniku, která by měla zajišťovat stálé klima v depozitářích. Nezajišťuje. Ale v tomto případě se dá alespoň doufat, že se jedná o problém odstranitelný. Takže ani to, že oprava vzduchotechniky se řeší už dlouhá léta, a zřejmě ani letos nebude vyřešena, nás zatím nezbavilo optimistického pohledu do budoucna.

Nechtěl bych ale končit se zachmuřenou tváří. Za uplynulých pět desetiletí bylo v archivu vykonáno mnoho poctivé práce, nová budova je přes všechny své chyby vyhovující a tak nezbývá než celé povídání shrnout do konstatování, že Státní okresní archiv Frýdek-Místek je dnes instituce, která si za více než pět desítek let své činnosti vydobyla nezastupitelné místo v kulturněhistorickém povědomí obyvatel okresu Frýdek-Místek.

Na úplný závěr přidejme alespoň několik čísel, kterými bychom mohli charakterizovat stav archivu v loňském roce. V depozitářích je uloženo 3907 běžných metrů archiválií, v roce 2005 bylo dokončeno 8 inventářů, navštěvovalo nás 180 badatelů, kteří u nás vykonali 650 návštěv. Nejpilnějšími badateli byli jako každoročně studenti historie. Početně silnou skupinou jsou ale i amatérští

regionální badatelé zabývající se historií svých obcí či genealogickým výzkumem. A zapomenout nesmím ani na jednorázové badatele, nebo návštěvníky potřebující třeba jen nějaké potvrzení, například pro potřeby důchodového zabezpečení.

V roce 2005 byla v přízemí archivu instalována výstava fotografií starých školních budov okresu Frýdek-Místek nazvaná Uč se dítě moudrým býti. Podobně jako v minulých letech navštívily archiv dvě desítky exkurzí žáků a studentů místních škol. Ti se zároveň stali i prvními diváky nového filmu o archivu, který ve spolupráci se zdejšími pracovníky natočil PhDr. Eduard Mocek.

Personální stav Státního okresního archivu Frýdek-Místek k 31. 12. 2005:

PhDr. Alena Matějová	ředitelka
Mgr. Tomáš Adamec	archivář
Táňa Březinová	archivářka
Marie Dannhoferová	archivářka
Mgr. Jana Jalůvková	archivářka
Mgr. Kateřina Lepíková	archivářka (t.č. na mateřské)
Bc. Olga Mateášová	archivářka
Mgr. Radomír Michna	archivář - konzervátor
Mgr. Eva Vojkovská	archivářka (zástup)
Marie Zlámalíková	konzervátorka
Jana Hencová	hospodářka
Miroslav Polášek	řidič – správce budovy
Eva Golová	uklízečka
Milan Klega	fotograf, úvazek 0,5

Badatelna

Přednáškový sál

Depozitář

Konzervační dílna

K TĚŠÍNSKO – UHERSKÝM VZTAHŮM NA SKLONKU STŘEDOVĚKU

David Pindur

Ve druhé polovině 15. století, zejména v závěru vlády českého krále Jiřího z Poděbrad a za jeho nástupce Vladislava Jagellonského, je možno zaznamenat zvýšený zájem uherské panovnické moci o vedlejší země Koruny české – Moravu, Slezsko a obě Lužice. Olomoucká volba uherského krále Matyáše Korvína roku 1469 za českého panovníka otevřela bránu k neskrývaným dravým aspiracím Hunyadovců o tato území. Volba rozdělila také Slezany na dva opačné tábory. Matyáš si začal ve vedlejších zemích Koruny české počínat dosti svéhlavě. Jeho pevná vláda a centralizační kurs ve Slezsku záhy odradily mnoho dosavadních spojenců, kteří postupně přecházeli do defenzívy. Zejména po roce 1479 nastolil ve Slezsku tuhou centralizaci a zcela nezakrytě začal na úkor dosavadních staletých práv domácích piastovských knížat prosazovat své rodové zájmy a uherský způsob vlády, s kterým také souvisel zvýšený zájem mocných uherských magnátů o toto území. Jedním z důvodů Korvínovy strategie byl jeho levoboček Jánoš, který měl ze Slezska vytvořit rodovou doménu Hunyadovců a který měl být roku 1490 ve Vratislavi korunován českým králem pro vedlejší země Koruny české.¹

---

¹ Těto problematice byla věnována českými, německými i polskými historiky značná pozornost. Z četných zpracování výběrově srov. zejména Palacký, František: Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě IV – V. Praha 1931; Macek, Josef: Král Jiří a král Matyáš. Od přátelství k přátelství (1458 – 1469). Časopis Matice Moravské (dále jen ČMM) 110, 1991, s. 297 – 311; Válka, Josef: Matyáš Korvín a česká koruna. ČMM 110, 1991, s. 313 – 323; Pošvávř, Jaroslav: Politický vývoj ve Slezsku v letech 1471 – 1526. Opava 1960; týž: Poznámky k politickému postavení Slezska v III. čtvrtině 15. století. Slezský sborník 58, 1960, č. 1, s. 39 – 60; Fukala, Radek: Stavovské a knížecí Slezsko – nástin politického vývoje Slezska v letech 1400 – 1550. In: Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400 – 1550 I. Olomouc 2002, s. 27 – 42; týž: Zápas o opolsko – ratibořské dědictví a mocenské aspirace slezských knížat na prahu raného novověku. Slezský sborník 100, 2002, č. 2, s. 81 – 102; Grünhagen, Colmar: Schlesien am Ausgange des Mittelalters. Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterhum Schlesien 18, 1884, s. 26 – 64; Grieger, Rudolf: Die

Epitaf Štěpána Zápolského z roku 1499

Pläne des Ungarnkönigs Matthias Corvinus mit Schlesien. In: Jahrbuch der Schlesischen Friedrich – Wilhelms – Universität zu Breslau 24, 1983, s. 163 – 180; Czapliński, Marek a kol.: Historia Śląska. Wrocław 2002, Panic, Idzi: Vliv olomoucké volby na politiku těšínských knížat. Vlastivědný věstník moravský 31, 1979, č. 2, s. 151 – 159 aj.

Toto neklidné období střeoevropských dějin je spjato s mocenským vzestupem rodu Zápolských, usídlených zejména na Spiši, trvajícím po téměř sto následujících let. Svým bohatstvím se Zápolští, pocházející z chorvatské obce Zapolja, zařadili na druhé místo v uherském království hned po Hunyadovcích. Vlastnili 72 hradů (mezi nimi i Trenčín) a mnoho panství. Stali se faktickými vládci téměř celého území Horních Uher, tedy přibližně dnešního Slovenska, a také Sedmihradska. Příbuzenskými svazky se zařadili mezi výkvět tehdejší aristokratické střední Evropy. Ústředním reprezentantem tohoto rodu ve sledovaném období se stal spišský hrabě Štěpán (Stefan, Istvan) Zápolský, vojenská opora krále Matyáše v 80. letech 15. století. Roku 1489 jej panovník jmenoval místodržitelem dobytých území Rakous a zároveň kastelánem vídeňského hradu.² O rok později se stal po Korvínově smrti vážným aspirantem na zisk svatoštěpánské koruny. I když se novým panovníkem stal dosavadní český král Vladislav Jagellonský, Zápolský si udržel rozhodující slovo v uherské politice a od roku 1492 vykonával až do své smrti roku 1499 úřad palatina. Za pomoc při získání uherské koruny dostal Štěpán od Vladislava slib zástavy spišských měst a moravské Kroměříže.³ Coby palatin byl v Uhrách po králi nejvýznamnější osobou, proslul svým antihabsburským postojem a v Jagelloncích viděl podporu pro války s Turky.⁴

Není příliš známa skutečnost, že druhou manželkou tohoto bohatého a mocného magnáta se roku 1483 stala tehdy čtrnáctiletá těšínská piastovská kněžna Hedvika, dcera zesnulého knížete Přemysla II. Její otec, původně Korvínův straník, zemřel v březnu roku 1477 po konfliktu s uherským panovníkem. Výchovy neploleté dcery se ujala zprvu její matka Anna Mazovská,

---

² Rekettyés, Maria: Stosunki polityczne i kulturalne polsko – węgierskie za Władysława Jagiellończyka. Wrocław 1999, s. 101 – 103. Zde viz také odkazy na příslušnou maďarskou literaturu.

³ Macek, Josef: Věk jagellonský v českých zemích 1-2. Praha 2001, s. 249 – 250. Biskupskou Kroměříž měl Štěpán v zástavě společně s bratrem Emericem již od roku 1479. Blíže k této držbě Peřinka, František: Kroměřížský okres I, Vlastivěda moravská. Brno 1911, s. 178 – 179.

⁴ Rekettyés, M.: c. d., s. 101.

nejpozději po roce 1480 její bratranec, Přemyslův synovec a jediný mužský těšinský Piastovec Kazimír II., který převzal vládu nad knížectvím již roku 1477. Kazimír II. byl 16. října téhož roku Matyášem Korvínem ustanoven Hedvičiným poručníkem s právem veškeré dispozice s jejím dědictvím po otci.⁵ Vdovec Štěpán Zápolský, který v letech 1474 – 1481 zastával úřad vrchního zemského hejtmána ve Slezsku, se v rámci tehdejšího módního trendu začal poohlížet po vhodné nevěstě z urozené knížecí krve.⁶ Mladička Hedvika, dle nejstaršího historika Těšinska Tilische „*radostná a jemná hrdinka*“,⁷ se naskytla jako jedna z nejlepších kandidátek. Kníže Kazimír II. vydal 14. srpna roku 1483 listinu, podle které přidal k Hedvičinu věnu ještě 8000 zlatých s podmínkou, že se vzdá nároků na těšinské knížectví. Tuto skutečnost potvrdil král Matyáš v listině z 13. prosince 1484.⁸ Ambiciózní Kazimír II. chtěl jednou pro vždy sjednotit rozdělené Těšinsko v jeden celek a zajistit veškerá práva a vládu nad knížectvím pro sebe a své potomky. To se mu podařilo definitivně dne 16. května roku 1486. Na těšinském hradě se tehdy sešli opavsko – ratibořský kníže Hanuš, opolská knížata Hanuš a Mikuláš II., osvětimsko – zátorský kníže Kazimír, Jan Bělík, hejtmán Horního Slezska a Václav Bělík. Důvodem jejich návštěvy bylo uzavření smlouvy, v níž se Štěpán Zápolský a jeho manželka Hedvika zavázali: „... že se nám dosti stalo z toho všeho zboží, statku a panství nic nevyňmaníce, nic pozuostavující, kteréž jsme my Hedviga po otci (a) mateři našich milých, slavné paměti, měli a byl po jich milostech pozuostal od osvíceného knížete a pana, pana Kazimíra, knížete těšinského etc., švagra a bratra našeho

---

⁵ Nejnověji souhrnně Pindur, David: Těšinsko za vlády piastovského knížete Kazimíra II. (1477 – 1528). In: Práce a studie Muzea Beskyd – společenské vědy 14, 2004, s. 16 – 17. Zde viz také odkazy na další prameny a literaturu.

⁶ Ke sňatkům uherských šlechticů s piastovskými kněžnami viz Rekettyés, M.: c. d., s. 101.

⁷ Nejstarší zpracování dějin těšinského knížectví autora Eleazara Tilische vyšlo poprvé roku 1588 ve Friebergu s názvem Kurtze Vorzeichnüss Bericht und Auszug Von dem Stammling und Ankufft der Hertzoge zu Teschen und Gross Glogaw. Český překlad této stěžejní práce viz Benatzky, Jindřich: Nejstarší dějepis Těšinska. Těšinsko, 1996, č. 2, s. 5 – 23.

⁸ Pindur, D.: c. d., s. 20 – 21.

milého i slibujeme my, nadepsaný Štefan i Hedviga s erby, dítkami našimi a budúcimi svými na ten statek všecek svrchupsaný, my na oddíl jeho nikdá se více netáhnutím, k němu které spravedlivosti jměli, k němu se nepřipovídati skrze osoby naše, my žádné jiné buď duchovné neb svědecké žádným právem my ani námluvou nyní, navěky my, erbové a budúce, jaký ste od pohotově toho všeho statku svrchupsaného moci listu tohoto vyřikáme a odpovídáme dobrovolně...“. Tento akt poté potvrdila výše jmenovaná knížata a páni přivěšením svých pečeti.⁹

Další skutečnosti o tomto manželském svazku jsou všeobecně známy. Ze tří zplozených dětí se na jedno z předních míst uherských dějin zapsal syn Jan Zápolský, uherský král a známý rival Ferdinanda I. Dcera Barbora se stala díky sňatku s Jagelloncem Zikmundem Starým polskou královnou. Tilisch poznamenal, že Štěpán zplodil s Hedvikou: „*Jiřího, který zahynul v bitvě (u Moháče) s králem Ludvíkem, Jana Štěpána, krále uherského a Barboru, manželku krále Zikmunda polského, která slavila svatbu v roce 1512, královnou vyznamenanou dobrotou a moudrostí, která v roce 1515 zemřela v Krakově*“.¹⁰ Kněžna Hedvika pobývala často a dlouho u královského dvora v Budíně a byla velice dobře obeznámena s tamějšími poměry, stejně jako s poměry v polském království. Po Štěpánově smrti roku 1499¹¹ se v Budíně usídlila natrvalo, stala se dvorní dámou královny Anny z Foix, ženy Vladislava Jagellonského. Roku 1503 se Hedvika

---

⁹ Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Cieszynie, fond Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych, sign. 32. Přepis listiny viz Němec, Emerich (ed.): Listinář Těšínska. Codex diplomaticus Ducatus Tessinensis II. Český Těšín 1960, č. 305. Zde se však autor dopustil několika chyb v transkripci a navíc listinu špatně datoval na 15. květen. Regesty viz Grünhagen, Colmar – Markgraf, Heinrich (ed.): Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter II. Leipzig 1883, s. 570; Němec, Emerich: Katalog listin k dějinám Těšínska ze Státního archivu v Cieszyně. Český Těšín 1958, č. 29.

¹⁰ Benatzky, J.: c. d., s. 16.

¹¹ Štěpán zemřel v dolnouherském městě Pápa (Maďarsko), avšak byl pohřben v honosné gotické rodinné pohřební kapli, kterou nechal v letech 1493 – 1499 přistavět k bazilice ve Spišské Kapitule. Viz Encyklopédia Slovenska VI. Bratislava 1982, s. 508.

stala dokonce kmotrou u křtu Anny Jagellonské, pozdější manželky Ferdinanda I. Malá Anna se měla dle původních plánů z roku 1505 stát manželkou Jana Zápolského, zatímco synu Jiřímu Zápolskému byla určena Alžběta, dcera Jánoše Korvína. Životní pouť těšínské Piastovny Hedviky se uzavřela 6. dubna 1521. Svého mocného muže Štěpána přežila o plných dvaadvacet let.¹²

---

¹² Jasiński, Kazimierz: Rodowód Piastów śląskich III. Wrocław 1977, s. 182; Rekettyés, M.: c. d., s. 102 – 103. K Janu Zápolskému z četné literatury viz např. Hurt, Rudolf: Usilování Jana Zápolského o Moravu a jeho dozvuky. In: Rodné zemi, Brno 1958, s. 82 - 91; Janáček, Josef: České dějiny. Doba předbělohorská I/2. Praha 1984 aj.

K NEJSTARŠÍM PEČETÍM FRÝDKU A MÍSTKU Z POLOVINY 16. STOLETÍ

Karel Müller

Ačkoliv znaky a pečeti měst a městeček náležejí k nejprobádanější oblasti naší komunální heraldiky a sfragistiky, nové objevy nejsou v tomto směru zdaleka vyloučeny. Jde zejména o nálezy nejstarších otisků městských pečeti, které lze ještě očekávat v dosud nezpracovaném archivním materiálu.

V rozsáhlém souboru právě inventarizovaných písemností kanceláře lenního dvora olomouckého arcibiskupství v Kroměříži se nachází dokumentace ke sporům mezi těšínským knížectvím a olomouckým biskupstvím v záležitosti hranic hukvaldského a frýdeckého panství z let 1557-1561. Sestává z osmi papírových listů se svědeckými výpověďmi, přednesenými před představiteli Frýdku a Místku, kteří je také stvrdili městskými pečetěmi.¹

Pečeť frýdecké městské správy z roku 1631

---

¹ Zemský archiv v Opavě, pob. Olomouc, Lenní dvůr Kroměříž IV. Spisy, Knížecí arcibiskupská lenní dvorská kancelář, inv.č. 846, kart. 16.

Sedm výpovědí² potvrdili purkmistr a rada města Frýdku a přitiskli k nim pod papírovým krytem pečeť, kterou jsme zatím znali z otisku až z roku 1631.³ Kruhové pečetní pole o průměru 38 mm nese renesanční vykrajovaný štít, který je polcený, v pravém poli vyniká z poltící linie půl orlice, v levém poli k ní přiléhá majuskulní písmeno F. Mezi linkou a dvojitou linkou obíhá latinská majuskulní legenda SIGILLVM CIVITATIS FRIDEK. Nejstarší otisk v tomto souboru pochází z 21. března 1557 a posunuje tak naše znalosti o podobě frýdecké městské pečeti o celé století. Ze stylistického hlediska můžeme usuzovat na vznik tohoto pečetního typáře v 1. polovině 16. století. Vzhledem k tomu, že Frýdek měl statut města již ve 14. století, musíme s velkou pravděpodobností předpokládat existenci ještě alespoň jednoho staršího pečetidla, jehož podobu však prozatím neznáme.

Závažnější objev představuje ale list purkmistra a rady městečka Místku z 10. června 1557, k němuž v černém vosku přitiskli „pečeť naši městskú“. I když se dochovalo jen maličké torzo pečeti, můžeme s jistotou konstatovat, že představuje otisk doposud neznámého nejstaršího místeckého typáře. Zatím jsme měli k dispozici jako nejstarší otisk z roku 1639, v jehož kruhovém pečetním poli o průměru 29 mm byl umístěn renesanční štít se zkříženými ostrvemi, provázený ve výkrojích dvěma rozetami. Latinský majuskulní opis mezi linkou a linkou s bodovcem zněl: SIGILLVM CIVITATIS MISTKE 77, přičemž poslední dvě číslce lze považovat za dataci vzniku typáře do roku 1577.⁴ Toto vročení potvrzuje nepřimo i nově nalezené torzo z roku 1557. Poněvadž na jeho okraji je mezi linkami patrné několik písmen gotické minuskuly, jde nepochybně o jiný typář. Zbytek pečeti je sice oddrolen, ale našťastí zanechal na papíře otisky, z nichž je patrné,

---

² Jsou datovány 21.3.1557, 2.4.1557, 4.6.1557, 23.7.1561 (2x), 28.7.1561, 31.10.1561.

³ Müller, K.: Pečeti a znaky obcí českého Těšínska, Český Těšín 1997, s. 25.

⁴ Viz Čarek, J.: Městské znaky v českých zemích, Praha 1985, s. 131, kde citována starší literatura. Nejnověji nepublikovaná diplomová práce Kročková, H.: Znaky a pečete měst a obcí bývalého hukvaldského panství, Ostravská univerzita 1998, s. 98 – 99.

že pečetní pole mělo průměr 35 mm a městský znak byl umístěn ve španělském štítě. Tyto indicie nám umožňují datovat vznik pečetidla hypoteticky do 15. století, i když s větší jistotou tak budeme moci tvrdit teprve po nalezení jeho kompletního otisku.

POBYT VOJSKA TĚŠÍNSKÉHO KNÍŽETE ADAMA VÁCLAVA NA MÍSTECKU ROKU 1603

Jan Al Saheb

*"...Panno z moci tvé, zažeň všechno zlé,
zvlášť Turky rauhače, tvé cti utrhače, panenka Maria!
Nebť jsau odporni, tobě protivni,
tvau čest vždy tupíce, Machometa ctíce, panenka Maria!
Ať jsau zemdleni, strachem zděšeni,
zpátkem utíkají, na různu prchají, panenka Maria!
Tvé slavné jméno od nich zlehčeno,
jenž se ti rauhají, ať tvau moc poznají, panenka Maria!
Ó matko pravá, chraň nás od vraha,
bojuj za nás hříšné, zažeň Turky pyšné, panenka Maria!..."¹*

V okamžiku, kdy Ferdinand I. v roce 1526 uplatnil své následnické nároky a přijal po smrti Ludvíka Jagellonského koruny českou a uherskou, byly položeny základy k vytvoření středoevropské podunajské monarchie, která od této chvíle představovala pevný článek habsburské rodové a hegemonické politiky. Již samy okolnosti, za nichž Ferdinand I. usedal na trůn, a to platí zejména o Uhrách, byly neblahým předznamenáním, že přijal královskou korunu v nejméně ohroženém středoevropském prostoru. Nejenže se o ni musel zpočátku dělit s uherským magnátem, sedmihradským knížetem Janem Zápolským, ale také s Turky. Uhry se totiž staly trvalým cílem expanze Osmanské říše, což představovalo pro vídeňský dvůr neustálou hrozbu a do značné míry tento fakt ovlivnil politické kroky a mezinárodní orientaci Habsburků přinejmenším na dvě další staletí. Turecký tlak poutal dlouhodobě vojenské i hospodářské síly středoevropské monarchie, Habsburkové však usilovali o udržení Uher v rámci svého soustátí,

---

¹ Božan, Jan Josef: Slaviček rájský. Hradec Králové 1719, pag. 269 – 270. Jedná se o úryvek z písně, zařazené v oddílu *"písně o blahoslavené panně Marii, když jest vojna s Turkem"*.

a to i za cenu vysokých obětí. Naopak Osmané mínili Uhry připojit ke své říši, anebo z nich alespoň učinit hospodářskou a politickou sféru svého vlivu. Jestliže první období náporu Vysoké Porty ukončil její neúspěch při obležení Vídně roku 1529, v dalších letech a zejména pak po roce 1541, kdy se Turci zmocnili velké části Dolních Uher, se Habsburkové museli smířit s faktem, že v jejich držení zůstala prakticky pouze tzv. Horní země (dnešní Slovensko) a menší část Dolních Uher. Po tři následující desetiletí vedl vídeňský dvůr s Turky vesměs jen obranné války, neboť jakákoliv snaha o převzetí iniciativy byla odsouzena k vykrvácení na bitevních polích, kde se stále ještě projevovala převaha *"odvěkého nepřítele všeho křesťanstva"*. Potvrzení dosavadního statu quo v Uhrách znamenala mírová smlouva, uzavřená dne 17. února 1568 v řecké Drinopoli (Edirne, Adrianopol) císařem Maxmiliánem II. a sultánem Selimem II. Tento Habsburky draze zaplacený mír (ročně odváděli tribut ve výši 45 000 tolarů), uzavřený původně jen na osm let, byl především v důsledku války Osmanů s Persií několikrát prodloužen a zůstal v platnosti téměř čtvrt století. I navzdory míru však působili jednotliví velitelé tureckých posádek v pohraničním pásmu v neobsazené části Uher stálými drobnými i většími kořistnickými výpady nemalé škody. Až do roku 1592 ale nepředstavovaly tyto drobné nájezdy ani pro vídeňskou diplomacii, ani pro Vysokou Portu dostatečnou záminku k přerušení míru a zahájení nových válečných operací. Podnětem k nové válce se staly až pohraniční spory na jihozápadní hranici Uher, kde se podařilo Turkům (za stále oficiálně trvajícím míru) dobýt větší počet měst a hradů, avšak při dobývání pevnosti Sisaku utrpěl bosenský paša Hasan od chorvatského bána Tomáše Erdödyho zdrcující porážku, což přimělo sultána Murada III. v roce 1593 k vyhlášení nové války. Ostří turecké šavle se tak nyní, v době, kdy již třetím rokem trval klid zbraní s Persií, mohlo obrátit opět na západ, proti habsburskému soustátí. Středoevropská podunajská monarchie se tak opět ocitla po poměrně dlouhém období relativního klidu zbraní ve válce se svým letitým sokem. Otevřený konflikt, trvající s přestávkami celých patnáct let, se vyznačoval zejména soupeřením o pohraniční pevnosti a minimem otevřených střetů, v nichž by jedna či druhá strana získala

podstatnější vítězství. Také při komplexním pohledu je nutno konstatovat, že na habsbursko-osmanském pomezí nepřinesla tato válka zásadní zvrat. V její poslední fázi se do bojů promítlo také soupeření uherské stavovské opozice s nešetrně prováděnou násilnou rekatolizací a centralizačními tendencemi vídeňského dvora v podobě povstání sedmihradského knížete Štěpána Bočkaje, který se v letech 1604 – 1606 aktivně zapojil do bojů na straně Vysoké Porty. Vleklá válka v Uhrách si žádala kromě lidských zdrojů také ohromné materiální prostředky, na nichž velmi podstatnou měrou participovaly i české země.²

---

² Problematice turecké expanze do střední Evropy a následnými obrannými válkami habsburské monarchie proti nim se věnovalo již mnoho autorů. Zde předkládám výčet alespoň těch nejvýznamnějších, přičemž pro faktografii jsou nepostradatelné zejména starší, pozitivisticky laděné práce. Viz: např. Fessler, Ignác Aurelius – Klein, Ernst: *Geschichte von Ungarn*. Leipzig 1875, s. 21 a násl., Kameníček, František: *Účastenství Moravanů při válkách tureckých od r. 1526 do r. 1568*. Sborník historický 4, 1886, s. 15 – 29, 65 – 77, 157 – 175, 193 – 206, 271 – 284, týž: *Výprava arciknížete Ferdinanda na pomoc obleženému od Turků Sigtetu roku 1566*. Sborník historický 4, 1886, s. 321 – 331, týž: *Prameny ke vpádům Bočkajovců na Moravu a k ratifikaci míru Vídeňského od zemí Koruny české roku 1605 – 1606*. Praha 1894, týž: *Vpády Bočkajovců na Moravu a ratifikace míru Vídeňského od zemí Koruny české roku 1605 – 1606*. Časopis *Musea království českého* 68, 1894, s. 88 – 106, 257 – 274, 378 – 397, 534 – 556, týž: *Zemské sněmy a sjezdy moravské II*. Brno 1902, s. 338 – 392, Huber, Alfons: *Geschichte Österreichs IV*. Gotha 1892, *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VIII. – X*. Praha 1895 – 1900, Loebel, Alfred: *Zur Geschichte des Türkenkriegs von 1593 – 1606 I – II*. Prag 1899, 1904, Hrubý, František: *Karel ze Žerotína ve válce turecké r. 1594 a 1595*. ČMM 52, 1928, s. 199 – 217, Krofta, Kamil: *My a Maďaři v boji s Turky*. Praha 1934, Matoušek, Josef: *Turecká válka v evropské politice v letech 1592 – 1594*. Praha 1934, Novák, Jan Bedřich: *Rudolf II. a jeho pád*. Praha 1935, s. 33 a násl., Polišenský, Josef – Hrubeš, Jiří: *Turecké války, uherská povstání a veřejné mínění předbělohorských Čech*. Historický časopis 7, 1959, s. 74 – 103, Picková, Věra: *Císařské vojsko v Uhrách v 16. a 17. století očima současníků*. Historie a vojenství 1965, s. 789 – 799, Janáček, Josef: *České dějiny. Doba předbělohorská I 1 – 2*. Praha 1968, 1984, Horváth, Pavol – Kopčan, Vojtech: *Turci na Slovensku*. Bratislava 1971, s. 132 – 145, Horváth, Pavol: *Rabovali Turci*. Bratislava 1972, s. 18 – 19, 52 – 53, Suchý, Michal: *Vzťah Polska k povstaniu Štefana Bočkaja*. Historické štúdie 18, 1973, s. 209 – 232, Polišenský, Josef: *Turecká otázka v evropské politice v 16. – 17. století*. In: *Osmanská moc ve střední a jihovýchodní Evropě v 16. – 17. století*. Praha 1977, s. 266 – 286, Pánek, Jaroslav: *Turecké nebezpečí a předbělohorská česká společnost*. *Studia Comeniana et historica* 23, 1981, s. 53 – 72, Petřů, Eduard (ed.): *O válce*

Také Morava se podílela na válce s Turky nemalými prostředky, a to jak ve formě císařských válečných berní, odvody obyvatel do armády, tak jejím následným vydržováním. Jednotliví stavové markrabství moravského, stejně jako i ti z ostatních zemí středoevropské podunajské monarchie, totiž museli dle odhadu výše svého majetku vypravovat do boje určitý stanovený počet mužů (tzv. zbrojné koně), naverbovaných z vlastních poddaných. Takovým oddílům pak byli povinni navíc každý měsíc poukazovat žold. Peníze na něj ovšem zpravidla vybírali ve formě válečných dávek od vlastních poddaných. Ti navíc museli v období války s Turky své vrchnosti odvádět ještě tzv. válečnou berní, odevzdávanou vrchností prostřednictvím zemských výběřčích buď do zemské pokladny, nebo přímo císaři. Za tyto válečné berně pak

---

turecké a jiné příběhy. Výbor z Diadochu. Praha 1982, Kropilák, Miroslav - Purš, Jaroslav: Přehled dějin Československa I / 2., Praha 1982, s. 127 – 132, Kopčan, Vojtech – Krajčovičová, Klára: Slovensko v tieni polmesiaci. Bratislava 1983, s. 55 a násl., Kopčan, Vojtech: Slovensko v prvej linii boje s tureckou expanzi. In: Vojenské dejiny Československa II. Praha 1986, s. 48 - 51, týž: Turecké nebezpečenstvo a Slovensko. Bratislava 1986, s. 91 a násl., Dangl, Vojtech: Slovensko vo víre stavovských povstaní. Bratislava 1986, s. 44 – 70, Kolár, Jaroslav (ed.): Svět za tři českých králů. Praha 1987, s. 221 a násl., Haupt, Herbert: Die Türkenkrieg Kaiser Rudolfs II. 1593 – 1606. In: Prag um 1600. Freren 1988, s. 97 – 98, Pánek, Jaroslav: Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi. ČsČH 36, 1988, s. 856 – 872, ČsČH 37, 1989, s. 71 – 84, Procházka, Jiří: Habsburská monarchie a státy východní Evropy v obraně proti Turkům na konci 16. století. ČMM 108, 1989, s. 257 – 273, Bůžek, Václav: Protiturecké tažení z roku 1594. Jihočeský sborník historický 58, 1989, s. 53 – 66, Měščánek, Tomáš: Poměry na Moravě na přelomu 16. a 17. století v období válek tureckých a povstání Štěpána Bočkaje. Uherské Hradiště 1997, Evans, Robert: Rudolf II. a jeho svět. Praha 1997, s. 197 – 234, Janáček, Josef: Rudolf II. a jeho doba. Praha - Litomyšl 1997, s. 321 – 338, Kováč, Dušan: Dějiny Slovenska. Praha 1998, s. 59 – 62, Urbánek, Rudolf: Češi a války turecké. In: Co daly naše země Evropě a lidstvu. Praha 1998, s. 229 – 242, Dvořák, Rudolf: Dějiny markrabství moravského. Praha 2000, s. 233 – 238, Kontler, László: Dějiny Maďarska. Praha 2001, s. 142 - 151, Vorel, Petr a kol.: Dějiny Rakouska. Praha 2002, s. 262 – 264, Rataj, Tomáš: Císařská poselstva v Cařihradě ve druhé polovině 16. století. Dějiny a současnost 17, 1995, č. 4, s. 7 – 12, týž: České země ve stínu půlměsíce. Praha 2002, Winkelbauer, Thomas: Österreichische Geschichte 1522 – 1699, Band I. Wien 2003, s. 142 – 147, Vorel, Petr: Velké dějiny zemí Koruny české VII. (1526 – 1618). Praha – Litomyšl 2005, s. 401 – 404.

buď stavové, nebo císař verbovali pod své prapory profesionální žoldnéře, tvořící v té době páteř císařské armády.³ Z uvedeného je zřejmé, že hospodářský útlak spojený s válečnými událostmi dopadal nejvíce na poddané obyvatelstvo. Odvody do armády a stále se zvyšující berní požadavky vrchnosti a státu však nebyly jediným negativním dopadem dlouhodobého konfliktu s Turky. Pomineme-li ohrožení nepřátelskými vpády, což se bezprostředně dotýkalo především území jihovýchodní Moravy, přinesla válka obyvatelstvu ještě další formu strádání. Vůbec největší příkoří pro poddané obyvatelstvo totiž obvykle znamenalo ubytovávání protitureckých armád z cizích zemí, táhnoucích skrz markrabství moravské na uherská válčiště. Průchozí žoldnéři se totiž ve svých přechodných kvartýrech chovali mnohdy hůř než k nepříteli a jejich bezohledné rabování celých vesnic, ba i městeček a měst, se brzy stalo pověstným. Všichni totiž v armádě hledali především zlepšení své ekonomické situace, zpravidla se rekrutovali ze vzdálených krajín a tudíž neprojevovali s domácím obyvatelstvem žádný soucit, nepojila je (což je zarážející) ani křesťanská sounáležitost v boji s Turky, proti nimž směřovali. Přestože bylo každému žoldnéři slíbeno finanční zajištění ve formě pravidelně vypláceného měsíčního žoldu, neobvyklým jevem se stalo spíše to, pokud jej v plné výši dostaly všechny regimenty včas. Také zásobovací zajištění císařských vojsk mělo daleko k ideálu. Navzdory těmto faktům však nelze řádění habsburské soldatesky na území vlastního státu akceptovat, navíc uvědomíme-li si, že se téměř vždy neobešlo bez projevů násilí, páchaného na bezbranných poddaných. Vraždy, krádeže, vandalismus a znásilňování se při pobytu žoldnéřů v jakékoliv lokalitě stávaly běžnou záležitostí.⁴ Obvyklé nešvary, kterých se na své cestě do Uher vojáci dopouštěli, se samozřejmě vždy donesly až k uším držitelů jednotlivých dominií. Ti si byli velmi dobře vědomi toho, že pokud

---

³ Kameníček, František: Zemské sněmy a sjezdy moravské I. Brno 1900, s. 211 a násl., týž: Zemské sněmy a sjezdy moravské II. Brno 1902, s. 170 a násl., Radimský, Jiří: Berňová registra moravská z první poloviny 16. století. ČMM 72, 1953, s. 269 – 359.

⁴ K tomu například viz: Polišínský, Josef (ed.): Kniha o bolesti a smutku. Praha 1948.

dojde k vyplenění a zubožení jejich vlastních vesnic, městeček, měst a poddaných, nutně to sami pocítí na vlastních příjmech. Proto si po celé období patnáctileté války na řádění vojsk, především cizích, se železnou pravidelností moravští stavové jednotlivě i společně stěžovali císaři, ale jen ve výjimečných případech se jim podařilo panovníka přimět, aby v tomto ohledu zakročil v jejich prospěch. Uvědomíme-li si, že Morava přímo sousedila s ohniskem válečného konfliktu, Uhrami, a že prakticky jedinou (s výjimkou Rakous) a zároveň nejpříhodnější přístupovou trasou na bojiště bylo právě území markrabství moravského, neměl císař při svém rozhodování v těchto záležitostech prakticky ani příliš velký manévrovací prostor.⁵

Snaha každé vrchnosti se tedy soustředila alespoň na to, aby nedocházelo na jejím vlastním statku k příliš dlouhodobému pobytu vojska, neboť i pouhé jednodenní pochody skrz panství s sebou nesly nežádoucí rizika. Obavy se dotýkaly především tzv. *"mustruňků"*, jak se v dobové vojenské terminologii označovaly přehlídky a zformování vojska před odchodem na válečné místo, a také tzv. *"abdanků"*, tedy propouštění vojska ze služby. Při mustručích dbali velitelé jednotlivých praporů především nato, aby každý z vojáků byl řádně připraven a vybaven k boji. Tato příprava s sebou nesla mimo jiné i "shánění" patřičného proviantu, zásob jídla a pití, případně šatstva a pod. především v nejbližším okolí tzv. mustruplacu, tedy místa, určeného ke zformování jednotky. Mustruňky vlastních jednotek mohli jednotliví stavové nařídít pouze na území svého dominia, avšak velitelé cizích armád nařizovali mustruňky svých mužů libovolně po celém území Moravy. K velkým a vleklým sporům došlo poté, co slezští stavové určili několikrát za mustruplacy svému zemskému vojsku města Osoblaha a Ketř (dnes Kietrz, Polsko), tzv. moravské enklávy ve Slezsku. Ve vzájemné rozepři moravské a slezské stavovské obce, kterou musel řešit až sám císař Rudolf II., se velmi angažoval také tehdejší olomoucký biskup, kardinál František z Ditrichštejna. Město Ketř totiž bylo manstvím olomouckého biskupství a část ketřského panství dokonce náležela k přímému vlastnictví biskupa

---

⁵ Moravský zemský archiv v Brně, fond A 3, Stavovské rukopisy, sign. 4, 5.

coby mensální statek, stejně jako Osoblaha. Biskup společně s moravskými stavy osočoval Slezany z neoprávněně nařízeného mustrplacu na území markrabství moravského a obvinil je ze snahy připoutat tímto krokem všechny moravské enklávy trvale ke Slezsku. Podobná situace jako v obou výše zmíněných případech nastala i v městečku Místku a okolních vsích. *"...Jakož za jiné nemáme va(šim) (mil)o(s)tem a vám v čerstvé paměti zuůstává kterak knížata a páni stavové knížectví slezských již od drahně let praetendírují jakoby někteří statkové stolní biskupství našeho, totiž panství osoblažské, ketěrské, též měst(ečko) Místko s některými vesnicemi při panství aukvaldském ležícími, do knížectví slezských náleželi, v čemž aby sobě pomalu právo nějaké osobovali, po ta léta, jak ta otevřená válka proti v nepříteli Turku trvajíc, po několikráte mustruňky i obdankplacy lidu vojenskému, který se z Slyzska do království uherského vypravoval a vypravuje, na těch dotčených statcích našich pokládali, protiv čemuž jak předkové naši, tak i my vždycky s tau zjevnau protestatii, že tíž statkové biskupství ne do Slyzska, než do Moravy beze všech prostředkuón náležejí, bejvali..."*⁶ K abdikování vojenských oddílů pak docházelo zpravidla na podzim, kdy nastávaly vzhledem k blížící se zimě pro vedení vojenských operací nepříhodné podmínky. Vojákům byl při abdikování vyplacen kromě řádného žoldu také tzv. *"abrittgeld"* (v pramenech se setkáváme také s termínem *"abzuggeld"*), neboli polovina výše obvyklého měsíčního žoldu. Dále byli žoldníci ponecháni svému osudu, a to až do počátku jara, kdy se opět verbovalo a formovaly nové oddíly k tažením proti nepříteli. Po rozpuštění vojenských jednotek se na území, kde k abdikaci došlo, opět zvýšilo riziko násilných činů, neboť žoldníci si na domácím obyvatelstvu vymáhali násilím potraviny i jiné životní potřeby.

Zaměříme nyní pozornost ke konkrétním projevům válečných událostí v prostoru severovýchodní Moravy, tak, jak se zde odrazily počátkem 17. století. Během válečných operací na uherském bojišti dosáhly císařské oddíly v průběhu roku 1602

---

⁶ Národní archiv Praha (dále jen NAP), fond Morava, inv. č. 4880, tamtéž, fond Staré militare, č. k. 19.

některých drobných úspěchů, mezi nimiž nejvýznamnějším bylo dobytí Pešti. Ani tento úspěch však nebylo možno hodnotit jako zlomový moment, který by naklonil pověstný jazýček vah v probíhající válce ve prospěch jedné či druhé strany. I po dlouhých deseti letech bojů tak stále čekaly oba nepřátelské tábory na rozhodující vítězství. Počátkem roku 1603 se Habsburkům naskytlá nečekaná možnost zasadit protivníkovi rozhodující úder, neboť osmanská říše musela v té době čelit rozsáhlému povstání sipáhiů, což byli příslušníci elitních jednotek jízdy v turecké armádě. Navzdory tomu, že sultán Mohamed III. nakonec utopil vzpouru v krvi, znamenalo to citelné oslabení tureckých vojenských složek. Vnitropolitická krize osmanské říše, jejímiž symptomy byla především další četná menší povstání a vzpoury, se v Uhrách projevila především přenecháním iniciativy na frontě císařským vojskům. Těm se tak otevřela možnost k realizaci úspěšných tažení. Turci se za nastalé situace spokojili zatím jen zásobováním Budína, obleženého císařskými oddíly. Habsburská armáda však především důsledkem neschopnosti a nerozhodnosti svých velitelů nedokázala patřičně využít příznivé situace. Vhodná doba k rozvinutí rozsáhlejších vojenských akcí pak byla promarněna také vzhledem k pomalému a liknavému shromažďování vojenských oddílů. Významnějším úspěchem válečného roku 1603 tak zůstalo pouze vítězství císařských vojsk pod vedením Krištofa Heřmana Rusworma, Františka Nádasdyho a Sigfrida Koloniče nad Turky dne 29. září u Budína.⁷

Stejně jako v předchozích letech patnáctileté války byli na uherskou frontu počátkem jara roku 1603 povinni vyslat své oddíly vedle jiných také slezští stavové. Mezi nimi zaujímal dosti významné místo i těšínský kníže Adam Václav, který se tohoto roku měl uherského tažení osobně zúčastnit a stát v čele vlastního pluku o síle jednoho tisíce arkebuzírů (tj. jezdců vyzbrojených palnými zbraněmi, kteří mohli v bitvě bojovat také jako pěší). Koncentrace takového množství vojáků nevěštila nic dobrého nejen pro obyvatele těšínského knížectví a okolních menších

---

⁷ Fessler, Ignác Aurelius – Klein, Ernst: Geschichte von Ungarn. Leipzig 1875, s. 5 a násl.

stavovských panství, ale obavy se vkrádaly také do myslí poddaných ze sousedního hukvaldského dominia, neboť novina o připravovaném tažení těšínského knížete se mezi lidmi šířila velmi rychle. Poddaní olomouckého biskupa, kardinála Františka z Ditrichštejna měli navíc ještě v čerstvé paměti řádění slezských žoldněrů, které se zde odehrálo před necelým rokem a jemuž padla v oběť nejedna usedlost. Avšak mračna obav, stahující se zejména nad obyvateli jihovýchodní části hukvaldského panství, měly již zanedlouho opět vydat svůj ničující déšť v podobě pobytu cizích žoldněřských oddílů. První neblahou předzvěst následujících událostí s sebou počátkem května roku 1603 přivezl na "*zámek aukvaldský*" spěšný posel kvartýrmistra a zároveň proviantmistra oddílů těšínského knížete, Gottfrida z Roggen. V listu adresovaném tehdejšímu biskupskému úředníkovi hukvaldského panství, Jakubovi Písařovskému z Písařovic, mu sděloval, že se do městečka Místku a okolních vsí rozhodl nakvartýrovat "*vojenský lid*" těšínského knížete. Písařovský, vědom si případných neblahých důsledků pobytu soldatesky na panství, zaslal dne 5. května na zámek do Těšína protestní list, v němž se odvolával především na zemské právo, dle kterého nesměl kníže své vojáky ubytovávat na území jiné země. Ještě předtím, než stačil Písařovský list opatřit vlastní pečeti a odeslat, donesla se k jeho uším zpráva od šafáře místeckého panského dvora, stěžujícího si na pobyt menší skupiny slezských vojáků v Místku, kteří na něm neprávem vymáhali potraviny a oves pro koně. O hrozícím nebezpečí se ústy hukvaldského úředníka záhy dověděl i sám biskup. Mezi tím stačil kníže Adam Václav odpovědět Písařovskému na vznešenou stížnost. Alibisticky ospravedlňoval svůj postup tím, že za mustřplac jeho tisíce rejtarů bylo určeno sice město Frýdek, avšak vzhledem k velkému množství mužů i koní není možné, aby je zdejší obyvatelé všechny před zmustrováním a odchodem do Uher uživil. Proto přikázal, aby se některé oddíly rozložily po okolí, včetně Místku a některých přilehlých vsí. Zároveň ujistil Písařovského, že knížecí vojáci se zdrží na místecku

jen několik dní a velitelé mají příkaz dbát nato, aby vojáci lidem vše, co od nich dostanou, řádně zaplatili.⁸

Dne 7. května 1603 již žádal kvartýrmistr oddílů těšínského knížete Gottfrid z Roggen Jakuba Písařovského, aby napomenul Místecké, kteří odmítli ubytovat čtyři sta rejtarů s tím, že k tomu nemají příkaz od své vrchnosti, olomouckého biskupa. Gottfrid z Roggen zároveň hukvaldského úředníka postavil před hotovou věc, neboť mu sdělil, že rejtaři dorazí do městečka během jednoho až dvou dní. Zoufalý Písařovský se obrátil s radou o pomoc k Františkovi z Ditrichštejna. Ten ho posléze pověřil svou plnou mocí vyjednávat o celé věci osobně s těšínským knížetem, za nímž se hukvaldský úředník vydal dne 9. května. Z listu zaslaného z Ropice ještě téhož dne biskupovi je zřejmé, že sám byl přesvědčen o nezdaru své mise ještě dříve, než se stačil s těšínským knížetem vůbec setkat. Písařovský se zde projevil jako realista neboť při následném jednání nehodlal kníže ze svých stanovisek ani v nejmenším ustoupit. Místečtí se nehodlali s daným stavem smířit a sepsali stížnost adresovanou své vrchnosti, kardinálu Františkovi z Ditrichštejna. V ní mimo jiné naříkali nad zbědovaným stavem v němž se nacházejí, neboť jak psali, sotva zacelili rány způsobené minulý rok (1602) pobytém sedmi set vojáků, mají nyní opět své majetky dát všanc dalším žoldněrům. Dále dokonce pohrozili, že v případě "obsazení" svého městečka těšínskými rejтары raději městečko i se svými rodinami opustí. Mnozí z nich společně s poddanými z okolních vesnic skutečně ani nečekali, až žoldněři na Místečko dorazí a jak sděloval úředník Písařovský dne 10. května 1603 biskupovi do Kroměříže, opustili své příbytky a odehnali dobytek jinam. On sám také nechal ve strachu před vojáky odehnat dobytek z místeckého vrchnostenského dvora.⁹

V několika následujících dnech pak vstoupili po mostě přes hraniční řeku Ostravici z Frýdku do Místku první žoldněři vojska

---

⁸ NAP, fond Staré militare, č. k. 19. Srovnej: Líba, Václav (ed.): Regesta fondu Militare archivu ministerstva vnitra RČS v Praze II. (1590 – 1617). Praha 1938, s. 252 – 253.

⁹ Tamtéž.

Adama Václava pod vedením Abraháma z Promnic a na Pštíně.¹⁰ Jak se dovídáme z dochovaných pramenů vesměs místecké provenience, ani tento šlechtic, který velel čtyř stům v Místku kvartýrjících žoldněřů, ničím nevybočoval z řady krutých a bezohledných důstojníků této války. Místecké měšťany i okolní poddané totiž vydíral i navzdory tomu, že v mládí strávil patrně několik let na dvoře tehdejšího olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic, za jehož episkopátu bylo právě Místecko znovu připojeno k biskupským mensálním statkům a biskup zde i se svým dvorem několikrát zavítal.¹¹ Navzdory předchozím slibům těšinského knížete se pobyt rejtarů na Místecku protáhl na více než měsíc. Teprve koncem června 1603 si tak mohli zdejší poddaní vydechnout a postupně začít počítat své újmy.

Z této doby se nám zachovalo několik dokumentů, jejichž obsahem je především soupis veškerých nákladů spojených

---

¹⁰ Jednalo se o příslušníka starobylého slezského rodu, který držel koncem 16. a poč. 17. století mimo jiné statky také v okolí Pštiny (n. Pleß, p. Pszczyzna) v Horním Slezsku. Znakem tohoto rodu byla na červeném štítě bílá šipka poříkem, provázená dvěma hvězdami, klenot tvořily tři pštrosí péra. Viz: Pilnáček, Josef: Rody starého Slezska 3, Brno 1991, s. 898 – 899. Srovnej také: Jěske-Cybulská, Bronisława: Książęta Pszczyńscy. Mikołów sine dato, s. 8.

¹¹ O výchově mladého Abraháma za promnic na biskupově dvoře svědčí zejména biskupův list Abrahámovu otci Karlovi z Promnic ze 7. září 1580. "...*Budauce těmito pojminulými dny v Praze při dvoře jeho m(ilos)ti c(ísařsk)é, viděli (j)sme tam syny va(ší) (mil)osti, kteréž, jakž (j)sme tomu srozuměli, s toliko za příčinau tau, aby se tam jazyku českému učili, s nemałym nákladem va(ší) (mil)osti míti ráčíte. I jsauce my se o tom se panem otcem našim nejmilejším, jak k va(ší) (mil)osti, tak i k synům va(ší) (mil)osti všelijakým dobrým a upřímným přátelstvími náchylni a uvažujíc to při sobě, že se u nás na Kroměříži při dvoře našem tak dobře jazyku českého i jiným dvorským mravuóm bez takového velkého nákladu jako v Praze a od nás, jakž na ně náleží, chování bejti mohau, učiniti. Ráčíte-li va(še) (mil)osti takovou náchylnost, kteréž k va(ší) (mil)osti a těmž synuóm va(ší) (mil)osti máme, od nás vděčni bejti a je z Prahy vezmúc, k nám na Kroměříž vypraviti, chceme j(em)u laskavi bejti a jakž na stav je(jich) náleží, chovati. Jakej aumysl va(ší) (mil)osti v tom jest, žádáme, že nám oznámiti ráčíte...*". Viz: Zemský archiv v Opavě (dále jen ZAO), pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc (dále jen AO), inv. č. 87, sign. 18, fol. 142. K pobytům biskupského dvora na hukvaldském panství viz: Al Saheb, Jan: Dlouhodobější pobyty biskupského dvora Stanislava Pavlovského z Pavlovic "na zámku našem Aukvaldech" v první polovině osmdesátých let 16. století. Vlastivědný věstník moravský 2006, č. 4, - v tisku.

s pobytem vojska těšínského knížete Adama Václava na Místecku. Velmi zajímavé jsou pasáže o utrpených škodách na majetku, neboť dokumentují vandalismus a bezohlednost vojáků. Přestože se jedná o materiál odrážející pouze jednostranně historickou skutečnost, neboť postižení jistě měli tendenci své ztráty zveličovat, jedinečným způsobem dokládá každodenní těžkosti poddaných ve válečných letech. Mimo to lze tyto prameny dokonale využít k dalšímu studiu, a to především v oblasti dobových cenových relací, metrologie a v neposlední řadě také genealogie. Vzhledem ke skutečnosti, že primární prameny genealogického výzkumu, totiž matriky, jsou pro Místecko zachovány teprve od počátku třicátých let 17. století a jediným zdrojem informací pro starší období jsou urbáře frýdecko-místeckého a hukvaldského panství z let 1580, respektive 1581, představují zmíněné soupisy škod pro období přelomu 16. a 17. století z genealogického hlediska jedinečný soubor.¹² Z výše uvedených důvodů zde převážnou část uvedených pramenů předkládám širší badatelské veřejnosti ve formě následující výběrové edice.¹³

---

¹² Matriky jsou deponovány v ZAO, ve fondu Sbirka matrik. Urbář panství frýdecko-místeckého z roku 1580 je deponován v ZAO, Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž dále jen ÚŘAS), inv. č. 2255, sign. E II c 11/2, druhý exemplář tamtéž, inv. č. 2256, sign. E II b 10/4. Tento urbář byl editován. Viz: Sobotík, Bohumil – Grobelný, Andělín (ed.): Urbář panství frýdecko-místeckého z r. 1580. Opava 1953. Urbář hukvaldského panství je deponován v ZAO, Olomouc, fond ÚŘAS, inv. č. 2253, sign. E I, druhý exemplář tamtéž, inv. č. 2254, sign. E II. Další kusé informace o jednotlivých osedlých se nacházejí v archivním materiálu uloženém převážně v ZAO, Olomouc, avšak jedná se z hlediska genealogického pouze o ojedinělé zmínky, mající jen minimální vypovídací hodnotu.

¹³ Při přepisu textů jsem se řídil platnými pravidly pro transkripci s jedinou změnou, a to, že jsem dvojhásku „au“ nechal v původním znění. Viz: Roubík, František: Pravidla pro vydávání pramenů k novějším dějinám. Archivní časopis 1957, č. 2, s. 59-65. V edici jsem pominul u uváděných částek tzv. "malý peníz", neboť se jednalo o příliš drobnou minci, nemající na celkové náklady prakticky žádný vliv. Navíc se v textu tato položka nacházela pouze velmi sporadicky.

***Z městečka Místka a vesnic k tomu příslušejících
poznamenání autrat.***¹⁴

My purkmistr a rada městečka Místka známo činíme tímto listem obecně přede všemi a zvláště tu, kdež náleží, jakož j(es)t v městečku Místku i v dědinách k právu našemu místeckému příslušejících, totiž v Sviadnově, Frýdlantě, Hodoňovicích a Kunčicích,¹⁵ 400 rejtaruóv z Slezie do města Frýdku na muostruonk ukázaných se lozírovalo za hranice slezské do markrabství morav(ského), že jsme i z dotčených vesnic sedláci na vychování těch rejtaruóv i koní jejich, jeden každý obzvláště k dobrému svědomí a duši své to připauštějíc, vynaložili, tak, jak se níže píše slovo od slova takto:

Jan Foltýnek do kuchyně páně Pruomnicové slepic, masa, zajícuóv, másla, chleba dal za 9 R., piva za 11 R., 12 gr., vína za 2 R., 9 gr. Na to dáno jemu od tohož pana Promnica 14 R., 9 gr.

Pavel Mikuóv choval pana Pruomnicové čeledi pacholkuóv šest, utratil na maso 4R., na pivo 8 R., vzali též ta čeleď dvě plachty za 24 gr., klobúk za 18 gr. Dáno jemu od pana Pruomnica na to 2 R.

Matěj Zborový do kuchyně p(áně) Pruomnicové dal na maso, slepice, máslo a koření 3 R., 18 gr., mimo to choval čeledi pacholkuóv sedm a dva vozně, dal na maso 4 R., 16 gr., na pivo 5 R., 18 gr. Dáno jemu na to od p(ana) Pruomnice 6 R.

Jiřík Chyža choval čeledi pana Pruomnicové pacholkuóv čtyř, vydal na maso 1 R., 24 gr., na pivo 1 R., 24 gr. Dáno jemu od p(ana) Pruomnice 1 R.

Barbora Lanička chovala voznicu p(áně) Promnice, udala na maso 30 gr., na pivo 1 R., 6 gr. Dáno jí na to 1 R.

Jiřík Švábek choval pana Pruomnicových rejtaruóv čtyry, utratil na maso, pivo, máslo a chléb i na jinů stravu 9 R. Dáno jemu od p(ana) Pruomnice 1 R.

Jan Soja choval dva voznice pana Pruomnicové, utratil na maso i na pivo 2 R., 24 gr. Dal jemu p(an) Pruomnic 1 R., 9 gr.

---

¹⁴ Tento soupis byl sepsán v Místku, dne 26. června 1603. Viz: ZAO, Olomouc, fond AO, inv. č. 2253, sign. Temp 122, č. k. 489.

¹⁵ Dnes Kunčičky u Bašky, součást obce Baška.

Do hospod výše psaných hospodáři dáno z obecního za oves za 5 maldrův a 7 čtvrtní, každú čtvrtní po 28 gr. počítajíc, učiní 47 R., 4 gr., to na koně p(áně) Pruomnicové. Dáno na to od tohož p(ana) Pruomnice 20 R.

Jan Čajka choval fendrycha¹⁶ i jednoho zemana s ním a čeled' jeho, dal masa za 5 R., piva za 16 R., ryb a rakuóv za 1 R., 18 gr., másla a koření za 2 R., ovsu na tři koně 6 čtvrtní, čtvrtňa za 28 gr., učiní 4 R., 24 gr. Dáno jemu na to od fendrycha 4 R., 8 gr., dva rybníčky na ryby a dva plodové spustili, za 12 R. na nich škody.

Václav Stolek choval fendrychových pacholkuóv sedm, udal na maso a koření 2 R., 14 gr., na pivo 2 R., 3 gr., na čtyry koně ovsu 5 čtvrtní, učiní 3 R., 34 gr. Dáno od fendrycha na to 1 R.

Vojtěch Vacek choval týž fendrychových rejtaruóv, utratil na maso 1 R., 18 gr., na pivo 3 R., ovsu na čtyry koně vydal čtyry čtvrtně 3 R., 4 gr., za máslo, vejce a chléb za 2 R., 18 gr. Dáno jemu od tohož fendrycha 1 R.

Martin Soja a dva jiní s ním chovali laitenanta¹⁷ i zemana s ním a pacholkuóv šest, dali na maso, slepice a koření 21 R., na pivo 12 R., 28 gr., ovsu 19 čtvrtní za 14 R., 18 gr. Dáno na to od tohož laitianta 12 R.

Mikoláš Neděla choval pána jednoho a čeledi jeho pacholkuóv patnácte. Utratil na maso, slepice, máslo, chléb a koření 11 R., 28 gr., na pivo 8 R., 9 gr., ovsu na koně 2 čtvrtně za 1 R., 20 gr. Dáno jemu od tohož pána 6 R. na tu útratu.

Stanislav Melza choval pána jednoho a čeledi jeho pacholkuóv patnáct, utratil na maso 10 R., za pivo 6 R., 12 gr. Dal jemu na to 4 R., 33 gr.

Václav Karas choval dvě pánuóv s nimi čeledi osob 11, dal na maso 27 gr., na pivo 7 R., na čtrnácte koní vydal ovsu 19 čtvrtní, každá čtve(rtne) za 28 gr., učiní za oves 14 R., 18 gr. Dáno jemu od těchž pánuóv 5 R.

Hanuš Šolc choval jednoho pána a čeledi jeho pět pacholkuóv, dal na maso, slepice a koření 3 R., na pivo 2 R., na šest koní dal

---

¹⁶ Z německého "Fehndrich", jednalo se o vojenskou hodnost praporčíka.

¹⁷ Z německého "Leitenant", jednalo se o vojenskou hodnost poručíka.

ovsa 9 čtvrtní, učiní za oves 7 R. Dal jemu na to tenže pán 4 R., 31 gr.

Jan Bezruč choval pána a čeledi jeho pacholkuův sedm, dal na maso 2 R., na pivo 4 R., 4 gr. Rybník jeho přerýli a zlovili, škody učinili za 2 R., 9 gr., řetaz vzali za 1 R., 18 gr. Na koní pět vydal ovsu půl pátý čtvrtně, každá čtvrtňa za 28 gr., učiní 3 R., 18 gr. Na to dáno jemu od pána 1 R.

Ondřej Měchura choval třech rejtaruův, dal na maso a jinů stravu 1 R., 17 gr., na pivo 34 gr.

Adam Kobzík na oběd a na večeri patnácti rejtaruův dal na maso 1 R., 18 gr., potlukli jemu pec i okna, k tomu všecko domové náčiní, za to sobě škody počítá 6 R., 18 gr.

Matěj Mrázek choval fortýra¹⁸ i pacholka jeho, dal na maso, slepice, ryby a jinů stravu 4 R., na pivo 2 R., 18 gr., ovsu na čtyry koně šest čtvrtní za 2 R., 24 gr., koňa jemu prostřelili, který za 20 R. stál. Dáno jemu za autratu od fortýra 2 R.

Magda Kyselková chovala třech rejtaruův, dala na maso 2 R., 10 gr., na pivo 2 R., 11 gr. Dáno jí za to 12 gr.

Pavel, bahenný¹⁹ mlynář, dal fortýrovi, aby mu rejtarův nekladl 4 R. Rejtaři u sauseda ležící, obořili se na něho a z domu manželku i čeled' všecku vyhnavše, vzali rži 6 čtvrtní za 6 R., jalovici zabili za 3 R., slepic 14 za 28 gr., rybníček plodový spustili a zlovili za 1 R., mlýnské železa a kosy pobrali za 4 R., ovsu dvě čtvrtně za 1 R., 20 gr.

Jan Fuciman choval pánuův dvě a dvanácte pacholkuův, dal na maso, máslo, slepice, chléb a koření 8 R., 35 gr., za pivo 13 R., 20 gr., na 14 koní ovsu 6 čtvrtní za 2 R., 24 gr. K tomu vzali dvě čtvrtně rži za 2 R. Dáno jemu od nich na autratu 2 R.

Jan Kříva choval pána a sedem pacholkův, dal na maso a jinů stravu 2 R., 6 gr., za pivo 7 R., 31 gr., na osm koní ovsu půl pátý čtvrtně, za 4 R., každá čtvrtňa za 32 gr. Obilí jemu na zahradě zelené požali a nešetříc starosti jeho, bili ho a za bradu rvali. Dáno

---

¹⁸ Jedná se o vojenskou hodnost, jejíž nositel měl na starost zajišťování potravy a proviantu pro jednotlivé útvary.

¹⁹ Rozumí se z Bahna u Místku, dnes součást Frýdku-Místku.

jemu od pána za autratu 18 gr. a 1 gr. (...) místo červeného zlatého.

Jakub Vidomus, když v domě zůstati nemohl a ušel, udělali mu rejtaři škody v domě na oknách, peci, kužách a náčiní všelijakým domovním za 20 R., k tomu rybník jeho přelézali, ryby zlovili, za to počítá 20 R.

Petr Mečírův choval pána a tři pacholky, dal na maso 2 R., za pivo 1 R., 18 gr., ovsu na tři koně za 2 R., 20 gr. Dáno jemu za to 2 R., 18 gr.

Jan Hrabovský choval dvě pánuův a čeládku jejich osob sedemnácte, dal na maso, koření, ryby a raky i slepice 6 R., 30 gr., za pivo 5 R., 18gr., na 12 koní ovsu dal 19 čtvrtní, za 14 R., 18 gr., mimo to pomocníci jeho dva téměř pánuóm a čeledi dali na maso, pivo, slepice, koření, chléb a máslo 8 R., 1 gr. Dáno jim na to 12 R., 34 gr.

Mikoláš Panáček choval jednoho rejtara, dal na maso 30 gr., na jednoho koňa ovsu za 28 gr.

Václav Kubečka choval rejtaruův dvanácte, kaupil masa, másla a chleba za 7 R., piva za 6 R., ovsu na dvanácte koní dal 11 čtvrtní za 8 R., 27 gr. Dáno jemu na tu útratu 7 R.

Suma peněz od pánuův vojákuův daných 111 R., 2 gr.

Suma všech autrat i za škody učiněné v městečku Místku mimo to, co dáno j(es)t 393 R., 18 gr.

Pan Pruomnic, nejvyšší laitenant, po mustruňku, když odjeti i se všemi rejтары mínil, chtěl, aby jemu podšport aneb kvitanci pod pečeti městsků, to j(es)t, že se dobře chovali a platili, dána byla, kdy se pak toho puorkmistr, věda o mnohých škodách, zbraňoval, dal jemu kyjem, až se skácel a davše připis takové podlé vuóle své kvitanci, že musel ji puorkmistr dáti přepsati a potom i zpečetovati a sám sekretář p(áně) Pruomnicův takový kvit pečetoval. To se podává k uvážení, co takové kvity bezděčné a přinucené platné jsau.

Dědina Sviadnov

Valentin, fojt sviadnovský, do kuchyně kvartýrmajstrovi na maso, chléb, slepice, máslo a jinů stravu 4 R., za pivo 2 R., okna jemu vybili za 3 R.

Jakub Dorotův, když z domu odešel, vzato jemu od rejtařův pohanky dvě čtvrtně za 2 R., prosa 5 v(ě)rt(e)lí za 2 R., 18 gr., ječmene čtvrtni za 1 R., hrachu v(ě)rtel za 20 gr., konopí dva kluby za 18 gr., kola kované dvě za 2 R., v stodole dvě vrstvy rži vymlátili, za to 5 R., 12 gr., ovsu vzali z čtyry čtvrtně, každá čtvrtňa za 30 gr., učiní 3 R, 12 gr., kotel za 1 R., brány leží za 2 R., pec nový rozváleli a potlůkli za 3 R., zámkuův pět západitých za 1 R., pět kos za 1 R, 1 gr.

Mikoláš Kříšťan, když doma nebyl, pec jemu rejtaři zbořili za 2 R., dvě okna vytlůkli za 1 R., kotel vzali za 1 R., brány dvě za 18 gr., kosu za 9 gr., meč za 27 gr., kolni otlůkli za 1 R., náčini domácí všecko potlůkli a polůpali, to za 1 R.

Adam Bajar, když doma nebyl, dva rybníčky jeho spustivše rejtaři zlovili za škodu 16 R., pivnici doma vylůpali a vzali rži čtyry čtvrtně za 5 R., 12 gr., pohanky 8 čtvrt(ní) za 8 R., ječmene 4 čtvrt(ně) za 4 R., pšenice 1 čtvrt(n)i za 2 R., prosa čtvrt(n)i za 2 R., hrachu tři v(ě)rtel za 1 R., 18 gr., tři palety slanin za 6 R., čtyry pleca vepřové za 12 gr., másla hrnec za 1 R., 18 gr., vajec za 5 gr., uzd na koně šest za 2 R., kolo kované za 1 R., pánev za 24 gr., chomůt za 18 gr., osm kos za 1 R., okna vybili, dva pece potlůkli za 2 R.

Grygar, když z domu odešel, vzali jemu rejtaři ječmene 6 v(ě)rtelí za 1 R., 18 gr., pohanky 6 v(ě)rtelí za 1 R., 18 gr., slanin(y) palet(u) a čtyry pleca za 2 R., 18 gr., hák, dvě sekery za 27 gr., kotel za 1 R., pec rozbili za 1 R., a na domu i parkánech učinili škody za 4 R.

Jan Vaškův, kdy doma nezuůstal, rejtaři vymlátili v stodole tři vrstvy rži, za to 8 R., ječmene tři mandele, za to 1 R., 18 gr., dvě kola vozové okované odřeli, za to 1 R., dvě bečky zelí obrubali a popsovali za 6 R., sádlo za 22 gr., kosy dvě, motyku, dvě sekery, dvě hák(y) za 1 R., 11 gr., kotel odkaupil, dal 12 gr., stromoví poraubali, parkány potlůkli a polůpali.

Matěj Foglar, když odešel, rejtaři vymlátili dvě verstvy obilí za 5 R., 12 gr., vzali aachtel soli za 2 R., můky pšeničné a režné za 1 R., železa za 27 gr., masa čtvrt hovězího za 1 R., pánevku za 18 gr., kotel za 1 R., peněz 1 R., 18 gr., pec rozbili za 1 R.

Adam Slovák, kdy doma nebyl, vymlátili rejtaři v stodole jeho rži za 3 R., ječmene za 2 R., 8 gr., rybníček spustili a zlovili za 6 R., druhý, plodový, za 2 R., vzali kosy dvě za 14 gr., klepáče za 9 gr., kušně a dvě brány za 24 gr.

Vojtekovi kolňu obořili za 3 R., střechu na jizbě otlúkli, j(es)t škody za 2 R., pec i okna potlúkli za 4 R., 24 gr., pivnicu vylúpali, vzali ječmene za 1 R., 12 gr., hrachu za 22 gr., rži za 12 gr., brány dvě za 30 gr., pánev za 15 gr., bečku zelí obrúbali za 3 R., pluh, korbu, troky popálili za 1 R., 3 gr., stodolu porúbali, j(es)t škody na ni za 2 R.

Mikuláš Klega choval dva pány a jejich pacholkuóv jedenácte. Dal na maso, slepice, chléb, koření a máslo 5 R., 33 gr., na pivo 2 R., 18 gr., na jedenácte koní ovsa 12 čtvrteň, za 9 R., 12 gr.

Jan Juráškův choval sedemnácte rejtarův, dal na maso, chléb, koření a máslo 2 R., 18 gr., na pivo 1 R., 18 gr., ovsa na 11 koní za 7 R., j(es)t 34 R., 30 gr.

Suma všech škod v dědině Sviadnově 200 R., 18 gr.

Dědina Hodoňovice

Václav Rýč, choval pána jednoho a s ním deset rejtaruóv, dal na maso, vejce, slepice, chléb, koření a máslo 10 R., 27 gr., na pivo 5 R., ovsa na jedenácte koní 23 čtvrteň, každá čtvrteň za 28 gr., učiní za oves 17 R., 31 gr. Dáno jemu od tohož pána 2 R.

Jiřík Lanča choval pána a osm rejtaruóv, dal na maso, koření, chléb, slepice a máslo 7 R., za pivo 8 R., za půl šestý čtvrteň ovsa na koně 4 R., 9 gr. Dáno jemu od toho pána za autratu 2 R.

Adam Lašák choval pána i pacholkuóv jeho jedenácte, utratil za maso, slepice, koření, chléb a máslo 9 R., 24 gr., na pivo 4 R., 3 gr., ovsa na dvanácte koní 12 čtvrtní za 9 R., 12 gr. Vzal na to od pána 2 R.

Mikoláš Ondrovský choval tři rejтары, utratil masa za 2 R., 33 gr., ovsu na dva koně čtyry čtvrtně za 2 R., 12 gr. Na to zase dáno jemu od nich 1 R.

Jan Svadba choval rejтаруóv třech, dal za mas(o) a jinů stravu 4 R., za pivo 1 R., 18 gr.

Jakub Andryškuóv choval dvě pánuóv a jejich čtyřech rejтаруóv, utratil na maso, slepice, koření, chléb a máslo 7 R., 18 gr., na pivo 4 R., na šest koní ovsu 9 čtvrtní za 5 R., 18 gr.

Jakub Peterkuóv choval šest rejтаруóv, dal na maso, slepice, koření, chléb a máslo 6 R., 29 gr., na pivo 3 R., 9 gr., ovsu na šest koní 6 čtvrtní za 2 R., 24 gr. Dáno jemu za to 2 R.

Blažej Mikuonduóv a Matěj Zajíc chovali čtyry rejтары, utratili na maso, chléb, pivo i koňóm na oves 9 R. Dáno jim na to 18 gr.

Blažej Mazochuóv pána i čeledi jeho devět osob, dal na maso, slepice, koření, máslo a jinů stravu 13 R., 30 gr., za víno 1 R., 4 gr., za pivo 14 R., ovsu na deset koní 16 čtvrtní, činí za oves 11 R., 24 gr. Dáno jemu na to od toho pána 3 R., 18 gr.

Mikuláš fojt choval pána a od čeledi jeho pacholkuóv jedenácte, utratil na maso, slepice, koření, chléb, vejce, máslo a jinů stravu 15 R., za pivo 11 R., v stodole vymlátili čtyry čtvrtně ječmene, též rži dvě čtvrtně, za 6 R., ve mlýně železa mlýnské a jiné potřeby mlýnské za 6 R. Na to dáno jemu 3 R., 15 gr.

Jiřík Dubka na maso, chléb, koření, vejce, máslo a za pivo 4 R., 18 gr., ovsu půl pátý čtvrtně za 3 R., 18 gr.

Suma všeho vydání na autraty s rejтары v dědině Hodoňovicích 185 R., 22 gr.

Z dědiny Frýdlantu poznamenané útraty

Fojt těm rejтарům vydal ovsu 1 čtvrtní, sami páni propili u tohož fojta na panským pivě 1 tolar, 18 gr.

Pavel Ciběňů: dáno jim ovsu 12 čtvrtěň, piva za 9 tolarů, 13 gr., za maso a za ryby 4 toлары 9 gr., za koření 9 gr., slepic devatenácte, jedna slepice po třech groších, činí za ně 1 tolar, 21 groš, vajec 4 kopy, jedno vejce po malým penízi, učiní za ně

20 gr., za máslo 2 toлары. Suma toho vydání kromě ovsa 18 toлары, na to není jemu dáno ani malého peníze.

Václav Novák vydal ovsa 5 čtvrt(ní) , za pivo 1 tolar, 18 gr., slepic třinácte, po třech groších, učiní za ně jeden tolar a tři groše. Másla a sýra za 1 tolar, vajec 2 kopy, za 7 gr., suma jeho vydání 3 toлары, 28 gr.

Jan Ondračka s Janem Mlynarčným vydali ovsa 10 čtvrt(ní), piva za 8 toлары, 14 gr., za maso, za ryby, za koření 4 toлары, 27 gr., za dvaceti a jednu slepici 1 tolar , 27 gr., za máslo a za slaniny 4 toлары, za tři kopy vajec 15 gr. Tomuž Ondračkovi rybníček spustili, ryby z něho vylovili, do dýmu dali a sebu vzali, má na tom škody při nejméněji počítajíc má za 12 toлары. Suma jeho vydání a škody 18 toлары, 20 gr.

Pavel Vavřík vydal 12 čtvrt(ní), za pivo 12 toлары, 24 gr., za maso, za ryby, za koření 3 toлары, 18 gr., za máslo 2 toлары, 18 gr., za devatenácte slepic 1 tolar, 21 gr., za půl pátý kopy vajec 22 gr., suma jeho útraty 19 toлары, 7 gr.

Jan Adamcův vydal jim ovsa 8 čtvrt(ní), za pivo 6 toлары, za maso, za koření, za ryby 4 toлары, 18 gr., za šestnácte slepic 1 tolar, 12 gr., vajec tři kopy za 15 gr., za máslo 1 tolar, 18 gr., suma jeho útraty 14 toлары, 8 gr. Na to jemu dáno 3 toлары, i zůstává 11 toлары 8 gr.

Štěpán Hoškův ovsa jim vydal 9 čtvrt(ní), za pivo 3 toлары, 2 gr., za maso, za koření 1 tolar, 21 gr., za máslo, 1 tolar, 18 gr., slepic deset 30 gr., vajec 3 kopy, 15 gr. Suma jeho útraty 7 toлары, 23 gr.

Ondra Košíkův ovsa jim vydal 3 čtvrtně, za pivo 2 toлары, 6 gr., za maso, za koření 24 gr., za máslo 18 gr., suma jeho útraty 3 toлары, 18 gr.

Obec frýdlantská, majíc pstruhů svěžích v truhle na jeho m(ilos)t pána svého podle poručení pánu úředníkovu, ti sů mocně vybrali, za ty pstruhy obec 2 toлары, 24 gr. dali.

Suma sumárum všeho ovsa těm rýtarům jest vydáno 5 maldrův, ten jest vzat z komory jeho vysoce k(nížecí) m(ilsti) pána našeho milostivého, nevíme, po čem se platiti bude jeho m(ilos)t pánu.

Jinších útrat kromě ovsa nachází se za všelijaké věci v tomto registru poznamenané a těm rejtaróm vydané 86 tolarův, 21 gr.

Z dědiny Kunčic nad Místkem útraty se znamenají

Fojt kunčický musel dáti fortýrovi z mlýnku svého o jednom kolu v gruntě svém 15 gr., tenže fojt ovsa jim on dal 6 čtvrt(ní), na pivo opavské jim vydal 27 gr., za pivo do města Místku 5 tolarů, za maso hovězí 9 tolarů, 27 gr., za maso telecí 1 tolar, 18 gr., za maso skopové 3 toлары, za koření 1 tolar, za máslo, za tři kopy vajec 2 toлары, 3 gr., za slaniny vepřové a za sádlo 3 toлары, za ryby a za raky 2 toлары, za dvanácte slepic, jedna slepice po 3 gr., učiní za ty slepice 1 tolar, 6 gr., za sůl, co jí utratili a koňom nohy v ní umývali, jest spotřebováno za 1 tolar, kuoži hovězí a druhů telecí, ty jsů vzali, na tom (j)sů jemu škody učinili 2 toлары, 18 gr. Komory všeccky jemu sami zodmykali, co od železa a domovního náčiní pobrali a co se jim nehodilo, rozmetali. Suma útraty jeho 33 R., 24 gr., jest mu na to dáno 6 tolarův, i zůstává se mu škody jeho 27 tolarův, 24 gr.

Matěj Mazochů musel dáti z mlýnečku svého o jednom kolu v gruntu svém mající jej 27 gr., ovsa jest těm rejtaróm vydal 20 čtvrt(ní), za panské pivo 2 toлары, 28 gr., za pivo z města 4 toлары, za maso hovězí 2 toлары, za maso skopové 18 gr., za slaniny vepřové 18 gr., za koření vydal 12 gr., za máslo 27 gr., za patnácte slepic po 3 gr., učiní 1 tolar, 15 gr., vajec 1 kopa, jedno vejce po malém penězi, učiní 5 gr., suma útraty jeho 13 tolarův a 20 gr. Dáno jest jemu na tu útratu 3 toлары, zůstává se jemu tej útraty 10 tolarův, 20 gr.

Jan Kania vydal jim ovsa 2 čtvrt(ně) a 2 v(ě)rt(ele), za pivo opavské 8 gr., za maso telecí 1 tol., 18 gr., za koření 16 gr., za máslo, za sýr 27 gr., slaniny za 18 gr., vajec 1 kopa za 5 gr., suma útraty jeho 4 toлары, 2 gr.

Jan Kubíkův majíc k sobě přidané dva velmi chudobné Blažeje Krkošku a Jana Bilíkova, vydal jim ovsa 20 čtvrt(ní) a 1 v(ě)rt(el), za pivo z města 17 tolarův, za maso hovězí a skopové 7 tolarův, 30 gr., za maso telecí 1 tolar, za slaniny vepřové 3 toлары, 6 gr., za ryby 1 tolar, 18 gr., za dvaceti osmi slepic p(er) 3 gr. dva toлары,

24 gr., za máslo, za koření 2 toлары, 18 gr., za sůl, co se jí utratilo a na koně nejvíc na umývání noh 1 tolar, za chléb, co jim v městu kupoval 15 gr., vzato jemu z komory plný měch režnej můky ve tři v(ě)rt(e)le za 1 tolar, 6 gr. Tenže Krkoška svrchu psaný, dal fortýrovi 2 toлары hotové, aby jemu rejтары nelozíroval, neb jest chudobný, nic to nepomohlo, musel na pomoc Janovi dávatí vajec 3 kopy, učiní za ně 25 gr., do železa jest mnoho jemu pobráno. Suma útraty jeho 41 tol., 12 gr. Dáno mu na to 6 toларыův, 12 gr., zůstává se jemu tej útraty 35 toларыův, 12 gr.

Václavu Mazochovu mocí a kvaltem vzali v domě obilí za 1 tolar a za 20 gr., 1 čtvrt(ní), týž jemu kosy sečné na obilí, na trávu i řezání pobrali, na tom škody 1 tolar, 14 gr., na stavení nemalů škodu mu učinili, ta škoda se neopraví 1 tolar, 20 gr., kamna mu porozbílili, 10 gr. toho neopraví, slepic sami, psy svíní uštvali a sebů pobrali, učiní za ně 1 tolar, 6 gr. Suma útraty jeho a škody 6 toларыův, 10 gr.

Martin Novák vydal ovsu 7 čtvrt(ní), obilé jemu vzato na hůře 2 čtvrt(ně) a 2 v(ě)rt(ele), jmá na tom obilí škodu 4 toлары a 2 gr. V tom domě měli dostatek, za pivo opavské 1 tolar, za pivo z města 4 toлары, za maso hovězí 2 toлары, 9 gr., za maso skopové, neb musel kaupovat, 6 toларыův, za slaniny vepřové 1 tolar, za máslo 1 tolar, za ryby, za raky 1 tolar, za koření 18 gr., soli jest spotřebováno k jídlu a na koně, co jim nohy umývali, za 22 gr., za devět slepic 27 gr., týž jsů mu pobrali štyry šle v kterých koně u vozu aneb pluhu táhnů, má na tom škody 1 tolar, 12 gr., vajec 2 kopy za 10 gr., suma útraty a škody jeho 24 toлары, 15 gr.

Jakub Mjaňův vydal ovsu jim 5 čtvrt(ní), 1 v(ě)rt(el), za pivo opavské 32 gr., za pivo z města 3 toлары, 4 gr., za maso hovězí 7 toларыův, za maso skopové 1 tolar, za slaniny a za sádlo vepřové 1 tolar, za máslo, sýr, za ryby 3 toлары, za koření 18 gr., slepic osm, učiní za ně 24 gr., suma útraty jeho a škody 17 toларыův, 28 gr.

Mikoláš Charvát vydal jim ovsu 7 čtvrt(ní), 3 v(ě)rt(ele), za pivo opavské 7 toларыův, 12 gr., za pivo z města 7 toларыův, 18 gr., za maso hovězí 5 toларыův, za maso skopové 1 tol., 18 gr., za slaniny a za sádlo 3 toлары, za máslo 3 toлары, za koření 27 gr., za sůl 1 tolar, neb v ní umývali koňóm nohy, za osemnácte slepic 1 tolar, 24 gr., za dvě kopy vajec 10 gr., tomuž Charvátovi rybničěk

spustili, ryby z něho vylovili, má na tom přinejmenším škody 4 toлары, suma útraty jeho a škody 35 toларův, 19 gr. Dáno mu na to 5 toларův, zůstává se jemu 30 toларův, 19 gr.

Jan Tříska vydal jim ovsa 5 v(ě)rt(elů), za pivo z města 9 gr., za maso telecí 1 tolar, za koření 6 gr., za chléb z města 4 gr., suma útraty jeho 1 tolar, 1 gr.

Vítek Hodoňovského za maso telecí 1 tolar, za koření 28 gr., potomně když viděl, že se jich mnoho k němu shrnulo, ušel před nimi, tyto škody jemu počinili: přes deset úlí dočista vypálili a vyplundrovali, má na tom škodu 12 toларův, v stodole obilí půl druhé čtvrti jemu vymlátili, v stavení omláceného obilí vzato jemu pět čtvrteň, má na tom škody 9 toларův, 20 gr., brány čtyry, ty sů polapali, hřebíky vybrali, má na tom škody 2 toлары. Svině mu byli zajali a v 1 tolaru prodali, rybníčky dva spustili, ryby vylovili, má na tom škody 6 toларův, pánev novů jemu vzali, za 17 gr., kotel měděný z pece nový za 2 toлары, ten jemu vzali a pec do gruntu rozbořili, husy čtyry jsů zabili a kačice dvě, má na tom škodu 24 gr., slepic 36, má na tom škodu 3 toлары, 18 gr., ručnici jsů vzali za 3 toлары, 18 gr., řetaz železný od vozu za 1 tolar, vajec na hůře vzali 2 kopy, za 10 gr., kosy, co se nimi obilé seče čtyry a řezáci, kosy dvě za 3 toлары, parkán, ploty okolo domu stromoví porubali a popálili, na domě nemalů škodu učinili, že toho mnoho neopraví. Suma útraty a škody jeho, a to počítajíc od polovice, 43 toлары, 5 gr.

Suma sumárum všecky útraty v Kunčicích za ty svrchu psané věci dosti skromným počtē učiní kromě ovsa všeho 210 toларův, 19 gr., ovsa jest utraceno na koně rejtarské pět maldrův.

Počítajíc tehdy autraty všecké i s těmi desíti maldry ovsa v Frýdlantě a v Kunčicích na koně rejtarské vydanými, jednu každů čtvrti za 28 gr., učiní sumy sumárum 116 R., 5 gr., počítajíc do jednoho R. 36 gr., do jednoho gr. 6 malých peněz alb., kteréžto autraty (v)zešly se mimo seno a slámu.

Pro lepší toho pak důvěření a jistotu, my, svrchu nadepsaní puorkmistr a rada, pečeť naši městsků ku spisu tomuto jsme

přítisknutí dali, kterýž se stal a psal v městečku Místku v neděli první po s(va)té Trojici léta 1603.

Ve stejný den (26. června 1603) sepsali své újmy způsobené pobyttem vojska také poddaní z městečka Brušperka a obcí Fryčovic a Staříče. Vzhledem k omezeným možnostem rozsahu této práce jsou dále vybrány a editovány pouze položky dokládající rabování a násilnosti žoldnérů. Náklady na stravu vojáků a koní jsou ponechány pouze jejich v celkové sumě.²⁰

My purkmister a rada městečka Brušperka, vyznáváme tímto listem obecně přede všemi a zvláště tu, kdež náleží, že jsau před nás a úplnost rady naší předstúpili nejprve obec městečka Brušperka, tolikéž fojt, burkmistr a konšelé i všecka obec dědiny Fryčovic, poddaní vysoce osvíceného knížete a pána, pana Františka kardinála z Ditrichštejna etc., biskupa olomúckého, pána našeho milostivého, oznamujíc nám, kterak my i oni ve čtvrtek, den slavný svátek Božího Těla, nemalé, než veliké autraty, kteréž se s rejтары pana Promnice za velikým musením nás chudobných staly a od nich (j)sme podstúpiti museli a podstúpili. Žádajíce nás, k právu našemu náležití, abychom jim tých autrat na papír uvedli i pečeti naší městečka našeho stvrдили, čehož (j)sme jim slušně odepríti nemohli a zvláště poněvadž jeden každý po napomenutí našim k svý víře a duši to připuštějíce, po přísaze učiněné, toho, jakž níže poznamenáno jest, spravedlivě sobě poznamenati dali a před námi oznámili, že tomu tak jest v pravdě a což i my k svému svědomí to připuštíme.

Nejprv z městečka Brušperka

V středu před Božím Tělem, přijedúc fortýr, kázal nám, abychom dva maldry ovsy na sto koní na hotově měli. Kdež my, auřad na místě vší obci, jeden maldr ovsy od Michala Chlebovského za 10 R. střeli a ten oves k purkmistrovu příjmůc, oni sami mezi sebe jej rozdělili, pravíc a slibujíc, že jej zaplatí, přec odjeli a zaň nic nedali, suma 10 R.

---

²⁰ Viz: ZAO, Olomouc, fond AO, inv. č. 2250, sign. Temp 119, č. k. 488.

kněz fortýrovi musel dáti 1 R.

Suma všeho z městečka Brušperka

46 R., 17 gr. na počet slezský. Mimo tu sumu, přijedůce z Místka a z Bělé²¹ pře(d) mustruňkem, kteříž k těm rejtaruóm do Frýdku náleželi, dáno jim 4 měrice ovsa, za ten oves 1 R., 12 gr., k tomu chleba za 30 gr. a piva za 24 gr., suma toho 2 R., 30 gr. Suma sumárum všeho všudy 49 R., 11 gr.

Z dědiny Fryčovic tyto autraty sobě poznamenati (po přísaze učiněné) dali

Suma všeho z dědiny Fryčovic 47 R., 31 gr.

*My purkmister a rada městečka Brušperka, vyznáváme tímto listem obecně přede všemi a zvláště tu, kdež náleží, že jsau před nás a úplnost rady naši předstaupili fojt, burgmistr na místě vší obce z **dědiny Staříče**, ku právu našemu přináležející, poddaní vysoce osvíceného v Bohu otci důstojného knížete a pána, pana Františka, kardinála z Ditrichštejna etc., biskupa olomůckého, pána našeho milostivého, oznamující před námi, jaká se jest jim škoda, moc a kvalt nemalý, než veliký od rejtarův pana Promnice, kteříž při Frýdku vymustruňkováni byli, stal, ve čtvrtek na den slavnosti Těla Božího, žádající nás, abychom jim těch škod, kteréž se jim od týchž rejtarův staly, na papír uvedši, pečeti městečka našeho stverdili. Čehož (j)sme jim slušně odepřiti nemohli, a to proto, poněvadž jeden každý po přísaze učiněné a po napomenutí našim toto, jakž níže poznamenáno jest, spravedlivě sobě poznamenati dali a před námi oznámili, že tomu tak jest v pravdě.*

Nejprve Janíčkoví kosu novů , kabát kožený, vozně vzali, škody sobě pokládá 1 1/2 R.

Jiříkovi Filipcovi z vozu sňali a sebů vzali nové a dobře okované za 5 R.

---

²¹ Rozuměj ze Staré Bělé, dnes součást Ostravy.

U purkmistra v špýchaře dva zámky stlúkli, šaty a jiné věci od stravy pobrali, škody sobě počítá 3 R.

U Václava zámky potlúkli, obušek jemu vzali za 9 gr.

U Mikuláše Nymičky sekyru, kosu vzali a jiné, škody počítá sobě 1 R.

U Malurného špýchar vylámali a jemu za 9 gr. škody učinili.

Jiříkovi Šimkovi mísy cínové za 27 gr. mocně vzali.

Volnému kosu a klepáče za 12 gr. vzali.

Janovi Pokludovi pančochy nové, uzdu, sekyru mocně vzali a jemu škody za 27 gr. učinili.

Janečkovi dvě plachty lněné vzali a jemu za 27 gr. škody učinili.

Valentovi Šimáčkovu palet slanin mocně vzali za 2 R.

Kuběnovi vzali dvě mísy, sekyru a klín železný vzali za 1 R.

Koltiče špýchar vylámali, šaty všelijaké, co mohli dostat, pobrali a jí škody za 2 R. učinili.

U Řadochy šaty, sekyry a jiné věci pobrali a jemu škody za 2 R. učinili.

Janovi Hlavatému škopa zastřelili za 27 gr.

Petrovi Nedělovu špýchar vylámali, šaty a jiné věci jemu pobrali za 2 R. jemu škody učinili.

Blažejovi Kostelníkovi masa vzali za 9 gr.

Škrovanovi dvě pánvy, širy na koně za 2 R. vzali a jemu škody učinili.

Bartlovi dva v(ě)rt(e)le ovsu vzali, masa, sýra, konvy, mísy mocně vzali a jemu škody za 2 R. učinili.

Pavlovi Nevrlovu 25 ovec z ovčince vzali mocně a zabili a jemu škodu učinili, za kteréžto ovce pokládá sobě za škodu 15 R.

Suma všecké škody v dědině Staříči od týchž rejtarův učiněných 42 R., 21 gr.

Tomu na svědomí a pro lepší důvěření toho pečet' naši městsků k těmto škodám přitisknutí (j)sme dali. Jenž dán a psán v městečku Brušperce v neděli první po svatě Trojici léta Páně 1603.

ZANIKLÝ DŘEVĚNÝ KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE V TŘANOVICÍCH

David Pindur

„Na pravém břehu nenápadné, avšak v období náhlých záplav hrozná Stonávky, v místě, kde ji protíná císařská silnice vedoucí z Těšina do Frýdku, stál po několik set let až do nejnovějších časů milý dřevěný kostelík, pln poezie a domácího půvabu. Během času ztratil trochu ze své malebnosti, neb samostatná věž stojící u kostela byla zrušena a přenesena na kostelní střechu, ale krytý ochoz okolo celého kostela, který je typickým znakem našich nejstarších dřevěných kostelů, přetrval až do jeho zániku.“ Těmito pamětníckými a subjektivně laděnými slovy počíná kněz a vlastivědný pracovník Józef Londzin ve své knize o dřevěných kostelech na Těšínsku z roku 1932 pojednání o zaniklém kostele v někdejších Dolních Třanovicích.¹ Jeho slova nejsou daleko od pravdy. Třanovický kostelík patřil mezi nejstarší a nejvýznamnější sakrální památky Těšínska a svým archaickým vzhledem tvořil až do roku 1903 přirozenou a malebnou dominantu obce Třanovic, rozkládající se v údolí po obou březích říčky Stonávky.

Genezi tohoto kostela dnes není možno vzhledem k relativně kusému počtu písemných pramenů a neexistenci stavby jednoznačně stanovit. Počátky je možno tušit již minimálně v 16. století,² první spolehlivá písemná zpráva o třanovickém kostele pochází až z roku 1652, kdy byl v rukou luteránů. Při tehdejší kanonické vizitaci těšínského děkanátu jej skupina vizitátorů, vedená z pověření opolského arcijáhna ratibořským kanovníkem a arciknězem z Žárů Ondřejem Františkem Sendeciem, zapsala pod názvem „*Trzenowice*“ mezi 58 kostelů

---

¹ Londzin, Józef: Kościoły drewniane na Śląsku Cieszyńskim. Cieszyn 1932, s. 74.

² Není vyloučena ani výstavba kostela v 15. století, kdy byly ještě nerozdělené Třanovice alodním vlastnictvím a sídlem šlechtického rodu, který se podle obce označoval. Srov. Bakala, Jaroslav: Osídlení Frýdecka a Jablunkovska v období vrcholného feudalismu. Frýdek – Místek 1982, s. 74 – 75; s. 151 – 152; Žáček, Rudolf: Pobeskydí od husitství do Bílé hory. Frýdek – Místek 1986, s. 82 – 83.

a kaplí děkanátů, které byly stále v rukou luteránů.³ Katolických farností bylo na tomto území pouze patnáct.⁴ Tímto závažným jevem, který na území celé vratislavské diecéze jednoznačně převažoval, se mj. zabývala poslední diecézní synoda, konaná v Nise ve dnech 26. – 28. května 1653.⁵ K zásadnímu obratu v postupu rekatolizace převážně luterského Těšínska došlo po smrti těšínské kněžny Alžběty Lukrécie dne 19. května téhož roku. Její smrtí vymřel rod těšínských Piastovců a knížectví spadlo jako odumřelé léno pod Korunu českou. Přímým vlastníkem se jako český král stal císař Ferdinand III., který předal Těšínsko v léno svému synu Ferdinandu IV. a jeho nástupcům. Díky Vestfálskému míru získal císař možnost nutit ve svých dědičných zemích protestantské obyvatelstvo ke konverzi. Nesměl jim sice vyhrožovat vystěhováním z území, ale zbraní se mu, ve shodě se statuty krátce předtím konané diecézní synody, stalo právo uzavřít veškeré nekatolické kostely a modlitebny. A právě tohoto práva Ferdinand III. použil v případě těšínského knížectví. Dne 24. prosince 1653 panovník v Řezně ustanovil náboženskou komisi, jejímž vedením byl pověřen fryštátský arcikněz, apoštolský misionář a těšínský biskupský komisař v jedné osobě – nekompromisní Dr. Václav Otík z Dobřan za vydatné ozbrojené

---

³ „*Praeter Eccl(esi)as expressas et a Nobis Visitatas quae defacto in manibi Sacerdotum Catholicorum sunt, inveniuntur ad huc plurimae Eccl(esi)ae in manibus Haeticorum, cum tot millium animaru(m) dispendio, detineri apud quarum quamlibet, licet Filialis sit, et Proventius, teumissimos habeat, Praedicantes detinentur, et quamvis aliquae earum adhuc a tempore Reformationis per Caesarea M(ajesta)tem factae clausae maneant, ad illa s(un)t D(omin)i A(atholici n(ost)ros Sacerdotes non admittentes, sed suis Praedicantibi sub campanili absolvere condedunt...*“ Archiwum Archidiecezjalne we Wroclawiu (dále jen AAW), fond Administracja Diecezji (dále jen AD), sign. II. b. 73, fol. 51.

⁴ Jednalo se o farnosti: Bílsko, Bruzovice, Čechovice, Dobrá, Frýdek, Fryštát, Holešov, Hradec, Jablunkov, Orlová, Puncov, Rychvald, Skočov, Strumeň a Těšín. AAW, fond AD, sign. II. b. 73, fol. 37 – 50.

⁵ Konkrétně se touto otázkou zabýval článek „*De Ecclesiis Desolatis et per Haeticos occupatis*“ v synodálních statutech. Viz Národní archiv v Praze, fond Česká dvorská kancelář, inv. č. 683, sign. IV B 58, č. k. 365, fol. 10 – 12.

pomoci plukovníka Abraháma Steinkellera.⁶ Tato komise uzavřela ve dnech 20. března – 18. dubna roku 1654 celkem 49 luterských farních i filiálních kostelů a 1 kapli. Kostel v Třanovicích přišel na řadu dne 24. března⁷ a spolu s farním kostelem Nanebevzetí P. Marie v Hnojníku, do jehož farního obvodu Třanovice náležely patrně již v předreformačním období, přičleněn pod správu farnosti Domaslavice. První katolický farář v Domaslavicích po roce 1654, Adam Maximilián Gilin, byl (stejně jako jeho nástupci až do roku 1785) pouze administrátorem farnosti Hnojník.⁸ Ačkoliv došlo ještě v roce 1654 z nařízení vratislavského biskupa Karla Ferdinanda Vasy k ustanovení vyšší církevní správní jednotky, frýdeckého arcikněžství, do jehož okrsku byla zahrnuta farnost Domaslavice, neobsazená farnost Hnojník se stala součástí arcikněžství těšínského.⁹ Roku 1719 navrhnul vizitátor, aby byla tato farnost trvale připojena k arcikněžství Frýdek, protože ji mohl snáze vizitovat frýdecký arcikněž z nedaleké fary v Domaslavicích,

---

⁶ Opis císařského reskriptu viz Książnica Cieszyńska, Czytelnia zbiorów specjalnych (dále jen KCC), fond Akta Parafii św. Marii Magdaleny w Cieszynie (dále jen AParC), sign. 1, pag. 2; sign. 95. Z literatury srov. Pindur, David: Historický a správní vývoj katolické církve na Frýdecku v raném novověku. In: *Studia Comeniana et historica* 35, 2005, č. 73-74, s. 59-60.

⁷ Z oblasti Frýdecka byly uzavřeny konkrétně kostely: 23. 3. 1654 v Hnojníku, 24. 3. v Třanovicích, 25. 3. v Domaslavicích, Soběšovicích, Bludovicích, Šumbarku, Šenově, 26. 3. v Řepištích, Vratimově, Polské Ostravě, Petřvaldu, Heřmanicích a Hrušově. Biermann, Bogumił: *Historia wiary ewangelickiej w Śląsku austriackim*. Cieszyn 1859, s. 32; Karzel, Othmar: *Die Reformation in Oberschlesien*. Würzburg 1979, s. 179 – 191; Pindur, D.: c. d., s. 60.

⁸ Hnojnický kostel je v pramenech z období let 1654 – 1785 nazýván jako „*ecclesia adiuncta*“ (tj. kostel připojený) se samostatným farním statutem. AAW, fond AD, sign. II. b. 11, pag. 197; sign. II. b. 74a, pag. 199 – 200. Srovnej také Státní okresní archiv (dále jen SOkA) ve Frýdku – Místku, fond Farní úřad Hnojník (dále jen FúH), inv. č. 25, sign. XI, č. k. 2.

⁹ AAW, fond AD, sign. II. b. 148, fol. 97 - 98. V těšínském arcikněžství se při ustanovení 15. října 1654 nacházelo celkem 13 farností, jmenovitě: Strumeň, Dubovec, Holešov, Jablunkov, Vendryně, Horní Líštná, Puncov, Těrlicko, Ropice, Střítež (neobsazená), Hnojník (neobsazená), Skočov a Těšín. Vedle 13 farních zde bylo celkem 13 filiálních kostelů (v Semoradi, Ustroni, Nýdku, Bystřici, Těrlicku-Kostelci, Konské, Gutech, Třanovicích, Nerodimi, Ohrazené, Loukách, Kyselově a Pohvizdově) a 1 kaple (ve Visle). KCC, fond AParC, sign. 1, pag. 204 – 205.

než těšínský z fary v Ropici.¹⁰ Status quo však zůstal zachován až do roku 1785, kdy bylo z někdejší farnosti Hnojník zřízeno lokální kaplanství s lokálním kostelem v Hnojníku a filiálním v Třanovicích.¹¹ Dne 3. července 1847 bylo dosavadní lokální kaplanství v Hnojníku povýšeno vratislavským biskupem Melicharem Diepenbrockem na farnost, hnojnický kostel se stal opět farním,¹² avšak v Třanovicích zůstalo vše při starém.

První známý popis třanovického kostela pochází z roku 1679 a je velmi stručný. Byl pořízen při kanonické vizitaci těšínského arcikněžství namyslovským arciknězem Vavřincem Joannstonem. Z vizitačního protokolu se dozvídáme, že v kostele sv. Bartoloměje se nacházel měděný mešní kalich, dvě korouhve, vhodná křtitelnice a ostatní liturgické náčiní. Střecha byla v pořádku a ve věži byly zavěšeny dva zvony. Památka posvěcení kostela (tzv. posvěcení, krmáš) připadala na první neděli adventní. Hlavní zdroje kostelních příjmů tvořilo vyzvánění za zemřelé farníky a sbírky při bohoslužbách. Kostel vlastnil v uvedeném roce ve finanční hotovosti pouze jeden tolar slezský.¹³ Mnohem obšírnější je vizitační protokol z roku 1688, z kterého se kromě výše uvedených

---

¹⁰ AAW, fond AD, sign. II. b. 157, pag. 353. Již o pár let dříve řešil tento problém těšínský biskupský komisař a farář Havel Jan Tvarůžka. Do pamětní knihy těšínského komisariátu poznamenal: „...*Trzanovicensis ad Adm. R(evere)ndum D(omin)um Parochum Domaslovice hactenus spectant, vigore quarum, hoc est intuitu Gnoynicii et Trzanowitz, D(omi)nus Parochus Domalovicensis ad sedem Decanalem Teschinensem ex facta Episcopali repartitione hic, ut alii de eandem sede Parochi debite spectat, favores, commoda, prout necessitas temporum et circumstatiarum exigit percipiat lustineatus, unde etiam et Sacros liquores, rubricellas, Cursorias, visitationes Decanales et omnia quae ad tanc Decanale Teschinense sedem spectant dictus D(omi)nus Parochus Domaslowicensis propter Beneficium Gnoynicense et Filialem Trzanowitz, semper sustineat, tanqua sedi Decanali ab antiquo incorporatus*“. Viz KCC, fond APaC, sign. 1, pag. 205. Srov. Pindur, D.: c. d., s. 65.

¹¹ SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 25, sign. XI, č. k. 2; fond Farní úřad Domaslavice, Horní Domaslavice (dále jen FúD), inv. č. 17, sign. IIIg, Id.

¹² Latinský opis ustanovující listiny viz SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 23, sign. VIa, b, č. k. 2.

¹³ AAW, fond AD, sign. II. b. 74a, pag. 200. Srov. Jungnitz, Joseph (ed.): *Visitationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakonat Oppeln I. Breslau 1904*, s. 200; Klisz, Miloslav: *Krátké dějiny farnosti Hnojník. Hnojník 1984*, s. 14 – strojopis; Londzin, J.: c. d., s. 374 – 375.

skutečností dozvídáme, že v kostele se nacházel pouze nový dřevěný hlavní oltář s podezdívkou. Před oltářem v presbytáři stála „krásná“ lavice pro majitele statku Dolní Třanovice. Podlaha i strop byly dřevěné. V chrámové lodi byla na epistolní straně umístěna jednoduchá dřevěná kazatelna. Na evangelijní straně stála dřevěná křtitelnice s měděným kotlíkem na křestní vodu. Nejsvětější svátost oltářní se zde, stejně jako sv. oleje, nepřechovávala. Z evangelijní strany přiléhala ke kostelu těsná sakristie s malým okénkem a jednoduchými dveřmi. Objekt dřevěné zvonice navazoval na kostelní loď, údaj o počtu zvonů je totožný s protokolem z roku 1679. Kolem kostela se rozkládal hřbitov obehnaný dřevěným plotem z desek, krytým šindelovou sříškou (tzv. parkán). Mši zde celebrou domaslavický farář každou pátou neděli.¹⁴ Téměř totožné údaje zaznamenal ve své zprávě roku 1697 vizitátor Martin Teofil Stephetius, opolský arcijáhen. V té době zastávali funkci kostelních otců v Třanovicích řádně ustanovení Ondřej Baron a Jiří Ciecotka.¹⁵

Dne 2. srpna 1719 osobně vizitoval domaslavickou a připojenou hnojnickou farnost opět opolský arcijáhen, v jehož podrobných protokolech se nachází také popis filiálního kostela v Třanovicích. Ve vzhledu i vybavení lze postřehnout jistý posun vpřed. Dřevěnou prkennou podlahu nahradilo kamenné dláždění. Hlavní oltář

---

¹⁴ AAW, fond AD, sign. II. b. 76c, fol. 363. Srov. Jungnitz, J. (ed.): c. d., s. 569; Klisz, M.: c. d., s. 14; Londzin, J.: c. d., s. 375 – 376.

¹⁵ „...*Eccl(esi)a in pago Trzanowicz filialis. Distat haec a parochiali Domaslovicensi parvo medio milliari, est tota lignea tabulata strata asserib(us), sub titulo s. Bartholomaei ap(osto)li erecta. Dedicatio dominica prima adventus. Altare unum formale s. Barholomaei cum ara murata, scamnum dominii pulchrum ante altare, ambona simplex lignea ex parte epistolae in navi baptisterium ligneum situm ex parte evangelii, in quo in vase aereo aqua baptismalis munda sub clavi, s. s. liquores ex parochiali adferuntur. Sacristia lignea angusta a latere evangelii, cum parva fenestrella et simplici porta, pergula una. V(enera)b(i)le hic non asservatur, campanile ligneum iunctum eccl(esi)ae cum 2 campanis, ambitus de foris circa eccl(esi)am. Patron(us) iidem, qui apud matrem. ...habet cupreu(m) calicem totum inauratum, nec non caetera pro missae sacrificio necessaria. Circa divina: divina in Domaslovicz peraguntur 2 dominiciis consequenter, tertia dominica in Hnoynik, quarta dominica in Schebischowicz, quinta in Trzanowicz. Concio Moravica f(u)it post credo in missa, catechismi a meridie secundum currendam...“.* AAW, fond AD, sign. II. b. 148, fol. 98.

sv. Bartoloměje byl opatřen portatitem, avšak stále nebyl konsekrován. U křtitelnice se již nacházela schránka na úschovu sv. olejů, kazatelna byla charakterizována jako odpovídající, avšak kůr byl stále bez varhan. V sakristii byl uschován již výše zmiňovaný měděný postříbřený kalich. Ve věži přibyl třetí zvon¹⁶ a hřbitov byl shledán dostatečně prostorným. Mše se v Třanovicích sloužila až každou šestou neděli. Byli zde již dva kostelníci, zatímco roku 1688 pouze jeden. Kostel vlastnil na kapitálech celkem 171 tolarů, kostelní pokladna však zela prázdnotou. Klíče od pokladny vlastnil domaslavický farář Václav Jan Madej a majitel hnojnického panství František Albrecht Wildau z Lindenwiese, který disponoval také patronátním právem nad kostely v Hnojníku i v Třanovicích.¹⁷

Zaniklý kostel v Třanovicích

---

¹⁶ Tři zvony ve věži třanovického kostela uvedl ve vizitačním protokolu z roku 1717 biskupský komisař a těšínský děkan Havel Jan Tvarůžka. Viz Panic, Idzi (ed): *Sprawozdania wizytacyjne biskupów wrocławskich (z roku 1717)*. Acta Historica Silesiae Superioris I. Cieszyn 1994, s. 66 – 67.

¹⁷ AAW, fond AD, sign. II. b. 157, pag. 354.

Zatímco posvícení se v třanovickém kostele slavilo každou první adventní neděli, na nejbližší neděli po svátku patrona chrámu (24. srpna) připadala pout'. Vzhledem ke konfesijně rozdělené obci byla vždy důsledně a okázale slavena, při bohoslužbách byl vzýván sv. Bartoloměj a zpívaly se oblíbené barokní písně k tomuto světci jako např.: „*Úzká cesta do radosti, malá hrstka projde, přidej Bože nám stálosti, ať jich víc tam dojde. Musil i svau růži dáti, by se tam mohl prodrati, Bartoloměj svatý*“.¹⁸

Roku 1773 byl pro filiální kostel v Třanovicích zakoupen nový sametový ornát v ceně 27 rýnských zlatých 38 krejcarů, také roku 1782 byl pořízen nový ornát a dvě štoly v celkové ceně 18 rýnských zlatých 24 krejcarů. Dne 27. února 1777 byl pořízen latinský inventář třanovického kostela. Dle něj se stavba nacházela v dobrém fyzickém stavu, hlavní oltář sv. Bartoloměje byl opatřen portatilem a křížem. K výbavě patřil stříbrný mešní kalich a konvičky, 5 oltářních svrchních i spodních oltářních plachet, 2 malé mosazné a 4 velké cínové svícny, 2 malé mešní zvonky, nový a starý misál, pohřební misál. Následuje podrobný výčet liturgických rouch a kostelního prádla. Tento inventář byl dne 15. prosince 1785 na faře v Domaslavicích předán farářem Adamem Janem Nepomukem Grzegorkem prvním hnojnickému lokálnímu kaplanu Vincenci Dankovskému.¹⁹ Pravidelnou položku v každoročních výdajích třanovického kostela představoval do ustanovení lokálního kaplanství plat domaslavickému učiteli, který od něj dostával za hudební doprovod bohoslužeb pětkrát ročně 2 groše, za pečení hostií 5 grošů a za vedení a zapisování kostelních účtů stejnou částku.²⁰ Při kanonické vizitaci 14. září 1791 konstatoval frýdecký arcikněz Schipp, že kostel sv. Bartoloměje v Třanovicích postrádá monstranci (na což bylo poukazováno při vizitaci již předchozí rok) a lokální kaplan ji zde

---

¹⁸ Božan, Jan Josef: Slaviček Rájský. Hradec Králové 1719, s. 671 – 672.

¹⁹ SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 2, sign. IIb, IIc, IVd.

²⁰ Od farního kostela v Hnojníku dostával učitel podle inventáře z roku 1777 ročně 24 grošů, od farního kostela v Domaslavicích 2 rýnské zlaté 4 groše a od filiálního v Soběšovicích 12 grošů (stejně jako v Třanovicích). Viz SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúD, inv. č. 17, sign. IIIg, Id.

musí nosit z hnojnického kostela, také zde chyběl pluviál. Na hřbitově u kostela scházel řádný dřevěný kříž.²¹

Zdejší kostel se jako všechny dřevěné stavby tohoto typu neobešel bez častých oprav šindelových střech a dřevěných konstrukcí, které tvořily jednu z největších položek mezi každoročními výdaji z nashromážděných kostelních peněz. Rozsáhlejší opravy kostelní střechy a věže proběhly v letech 1779, 1783, 1789 a 1793,²² přesto však při vizitacích frýdeckého arcikněžství roku 1796 a o dva roky později poukazoval generální vikář Antonín Alois Löhn na havarijní stav střechy kostela, která nutně vyžadovala opravu.²³ Ještě roku 1798 byla sjednána náprava a bylo přikročeno k rekonstrukci střechy. Za 70 kop šindelů bylo zapláceno 28 rýnských zlatých a za 70 liber šindelních hřebíků 7 rýnských zlatých. Samotná oprava střechy stála pouhých 12 krejcarů.²⁴ Roku 1792 byl pořízen inventář finančně výnosných a hodnotných předmětů a liturgických rouch v třanovickém kostele. Z něj se dozvídáme, že kostel vlastnil z kovového náčiní stříbrný pozlacený kalich s paténou, měděné pozlacené ciborium se stříbrnou pokličkou zakoupené roku 1791 za 14 rýnských zlatých,²⁵ měděnou kadidelnici s loďkou, 2 malé měděné svícny a měděný kotlík na svěcenou vodu, 4 velké cínové svícny, 1 mešní zvonek a jeden zvonek visící u vchodu do sakristie. Z mešních rouch to bylo celkem 5 ornátů ve všech liturgických barvách a 1 bílé velum. Mezi kostelní prádlo patřily 2 alby, 4 oltářní ubrusy, 4 korporály, 7 purifikatorií, 3 ručníky, 3 humerály a 2 cingula. Z knih se v kostele nacházely 2 římské misály, 1 pohřební misál a diecézní

---

²¹ Zemský archiv v Opavě (dále jen ZAO), fond Generální vikariát v Těšíně (dále jen GVT), nezpracovaná část fondu. Pluviál zde skutečně scházel, neuvádí jej ani inventáře z let 1792 a 1794. Viz SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 2, sign. IIb, IIc, IVd.

²² SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 2, sign. IIb, IIc, IVd.

²³ Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Cieszynie, fond Komora Cieszyńska, sign. 1390, pag. 151 a 210.

²⁴ SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 2, sign. IIb, IIc, IVd.

²⁵ Toto ciborium bylo roku 1792 opraveno a pozláceno Pavlem Demelem z Místku. Tamtéž.

agenda. Ve věži visely dva zvony o váze 70 a 34 liber.²⁶ V třanovickém kostele se v této době již nacházely varhany s 6 rejstříky, které byly roku 1794 nahrazeny novým nástrojem rovněž se stejným počtem rejstříků v ceně 50 rýnských zlatých. Tyto varhany byly roku 1805 opraveny za 2 rýnské zlaté 30 krejcarů a roku 1822 za 63 rýnských zlatých.²⁷ Roku 1804 byla církev v habsburské monarchii vyzvána z důvodu probíhající války s Francií, aby pořídila podrobné inventáře svého majetku, zejména všech kovových a cenných kostelních předmětů za účelem jejich zpeněžení na válečné účely. Dne 10. prosince 1804 tak vznikl inventář hnojnického lokálního kaplanství, z něhož si můžeme učinit poměrně přesnou představu o třanovickém kostele. Zdejší lokální kaplan Vavřinec Bialek v inventáři uvedl, že dřevěný kostel sv. Bartoloměje je starý okolo 150 let, „starosvětsky postaven“ („*altväterisch gebaut*“) a o jeho původu není nic známo. Presbytář byl zaklenut a přirovnán ke sklepení, v lodi byl plochý strop. Jediný oltář byl po starobylém způsobu natřen černou barvou se zlacením, byl na něm umístěn památný obraz patrona chrámu a nad ním menší malovaný obraz P. Marie. Autor obou maleb nebyl znám. Oltářní menza byla vyzděna a neposvěcena, na ní byl umístěn dřevěný svatostánek. Dřevěná vyřezávaná kazatelna byla rovněž velmi stará a natřená černou barvou se zlacením. Skříň malých varhan byla natřena na modro. Na kůru se kromě těchto varhan nenalézaly již žádné jiné hudební nástroje. Zpovědnice stála v sakristii. Kostel tehdy postrádal křtitelnicí, ačkoliv při arcijáhenské vizitaci roku 1719 se zde ještě nacházela. Následuje výčet liturgického náčiní, bohoslužebných rouch a kostelního prádla. Ze všech těchto předmětů měl bezesporu největší hodnotu výše zmiňovaný stříbrný kalich s paténou vázící dohromady

---

²⁶ Název inventáře je: „*Inventarium Über die Vorhandene Pretiosa und andere effectus bei filial Kirche zu Trzanowitz*“. Se stejným názvem byl inventární soupis pořízen také o dva roky později. Tamtéž.

²⁷ Tamtéž. Za cennou varhanickou připomínku děkuji Mgr. Josefu Vojvodíkovi, řediteli ZUŠ duchovní hudby ve Frýdku – Místku.

$\frac{3}{4}$ libry. Ve věži byly zavěšeny dva zvony bez nápisů a dat vážící 70 a 34 liber.²⁸

Stavební stav třanovického kostela se však neustále zhoršoval a celá stavba rychle chátrala. Do neúnosné situace se vložil majitel Dolních Třanovic a patronátního práva, Bernard Galgon, a rozhodl se zde postavit vlastním nákladem nový zděný kostel. Hnojnický lokální kaplan Josef Vavřík se chopil iniciativy a dopisem z 12. ledna 1812 požádal generálního vikáře Josefa Karla Schippa, aby ustanovil duchovní a úřední komisi, která by posoudila vhodnost parcely vybrané pro novostavbu. Schipp lokálnímu kaplanu dne 23. března odpověděl, že ve věci výstavby nového třanovického kostela musí P. Vavřík nejdřív oslovit Krajský úřad v Těšíně.²⁹ Krajský úřad souhlasil s ustanovením komise, která se měla sejit v Dolních Třanovicích v pondělí 20. dubna 1812 v devět hodin ráno ve složení okrskového komisaře za Krajský úřad, generálního vikáře Schippa a bruzovického faráře Pavla Prutka jako administrátora frydeckého arcikněžství.³⁰ Komise si prohlédla vybrané místo na návrší u nové císařské silnice z Frýdku do Těšina nad mostem přes řeku Stonávku. Z neznámých důvodů však bylo od stavby nakonec upuštěno, dřevěný kostel byl provizorně opraven a bohoslužby se v něm konaly i nadále každou třetí neděli v měsíci. Situace se opět vyhrotila koncem roku 1817 a církevní i světské úřady se jí začaly intenzivně zabývat. Kostel sv. Bartoloměje byl v prosinci 1817 úředně uzavřen z obavy, aby nikoho neohrozil na životě a třanovičtí katolíci museli docházet na nedělní a sváteční mše do Hnojníku. Bernard Galgon byl vyzván, aby již neotálel s výstavbou nového zděného kostela na schválené parcele u císařské cesty (jednalo se pravděpodobně o stejné místo, kde dnes stojí luterský kostel). Ještě 17. srpna 1818 psal těšínský Krajský úřad generálnímu vikáři, že v Dolních Třanovicích se v celé věci vůbec nic nepodniká, dřevěný kostel, zvláště jeho věž, je v katastrofálním stavu a hrozí zřícením, věřící musí stále docházet do Hnojníku a Galgon nereaguje na jejich „*pronikavé*“

---

²⁸ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě (dále jen ZVSO), inv. č. 58, fol. 225 – 226. Srov. Londzin, J.: c. d., s. 376 – 377.

²⁹ ZAO, fond GVT, inv. č. 387, č. k. 20, fol. 14.

³⁰ Tamtéž, fol. 16 - 17

prosbu o zahájení stavby nového kostela.³¹ Bernard Galgon nakonec od realizace novostavby ustoupil, provizorně opravil starý kostel, takže mohl být ještě téhož roku znovu otevřen. Při těchto opravách vznikla nová věž, kterou nechal Galgon značným nákladem vybudovat přímo na střeše nad vstupem do kostela. Tato věž byla zakončena bání s pozdně barokními rysy. Dosavadní zchátralá zvonice stojící vedle kostela byla zbořena.³²

Po celé 19. století se vzhled kostela příliš neměnil a výbavou se řadil mezi chudobné filiální kostely. Z významnějších změn lze zaznamenat pořízení nové křtitelnice roku 1819, nových lavic, které zakoupil o dva roky později Bernard Galgon, zakoupení nového oltářního obrazu sv. Bartoloměje a štafírování hlavního oltáře roku 1851 v ceně 15 zlatých konvenční mince. Roku 1854 byly renovovány dva obrazy a zlaceny jejich rámy frýdeckým štafírem za 12 zlatých konvenční mince. Podle inventáře z 31. prosince 1855 vlastnil kostel již dvě měděné monstrance, z nichž jedna byla postříbřená a druhá pozlacená. Roku 1885 byly nahrazeny stříbrnou pozlacenou monstrancí, která byla zakoupena od farního kostela Všech svatých v Konské za 300 zlatých 50 krejcarů. Významnější stavební opravy se konaly roku 1834, kdy byl kostel znovu pokryt ze severní strany nákladem 100 zlatých poskytnutých patronem Janem Karasem, podobná oprava se konala o pět let později, a také roku 1867. Roku 1868 byla v kostele vybudována oratoř pro patrona v ceně 56 zlatých konvenční mince. Z jazykového hlediska jistě zaujme skutečnost, že zatímco roku 1855 se v sakristii nacházel pouze český evangeliář,³³ roku 1888 byl zakoupen pro Třanovice evangeliář v polštině.³⁴ V letech 1869 – 1870 se stalo patronátní právo nad třanovickým kostelem a zejména disponování s kostelními penězi předmětem sporu mezi hnojnickým farářem Janem Lorišem a majiteli statku Dolní Třanovice Janem Gatnarem a Antonínem

---

³¹ Tamtéž, fol. 28.

³² Londzin, J.: c. d., s. 377; Klisz, M.: c. d., s. 15.

³³ Veškeré údaje viz SOkA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 2, sign. I Ib, IIc, IVd.

³⁴ „*Ein pölnisches Evangelienbuch samt Einband 1 fl. 40 kr.*“ SOkA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 3, sign. IIc, IVd.

Motykou. Do celé věci se tehdy vložilo C. k. rakouské ministerstvo kultu a vyučování.³⁵

V druhé polovině 19. století se opět vynořila otázka výstavby zděného kostela v Třanovicích. Tento úmysl vyplývá z korespondence výše zmíněných patronů s těšínským okresním hejtmanstvím z 20. dubna 1870. Gatnar i Motyka si byli vědomi nutnosti novostavby, která by byla provedena dle projektu státního inženýra ve „*vkusném a moderním stylu*“.³⁶ Koncem 19. století se iniciativy chopili sami farníci z Třanovic³⁷ a založili Kostelní konkurenční výbor pro výstavbu nového kostela. Základní finanční kapitál tohoto výboru rostl poměrně rychle díky štědrým darům místních občanů. Tak například dne 23. září 1879 odkázal ve svém testamentu Jan Filip z čp. 19 v Dolních Třanovicích částku 100 zlatých na budoucí výstavbu nového kostela a 35 zlatých jako fundaci na mše za svou osobu.³⁸ Dne 13. července 1894 odkázal Pavel Machander z Dolních Třanovic „*na kościół katolicki w Dólnych Trzanowicach 200 zlt. tj. na budowę nowego murowanego kościoła, bo ten teraz stojący jest drzewniany*“. Jeho příkladu následoval dne 8. září 1895 Jan Palik, zahradník z Horních Třanovic, který věnoval na třanovický kostel 1 400 zlatých, intabulirovaných na realitě čp. 203 manželů Františka a Mariany Literákových ve Frýdlantě u Místku. Roku 1896 odkázal ve svém testamentu Kostelnímu konkurenčnímu výboru Pavel Grzegorz z Dolních Třanovic 100 zlatých na

---

³⁵ SOKA v Karviné, fond Okresní úřad Český Těšín (Těšín), inv. č. 84, sign. D, č. k. 4.

³⁶ „...*Es könnte sich aber über kürz oder lang ereignen, dass die Nieder Trzanowitzter filialkirche in folge eines Elementarereignisses zerstört, oder so baufällig würde, dass ein Neubau geführt werden müsste. In diesem Falle würden die N. Trzanowitzter Gutbesitzer, wenn ihnen das Patronat werden sollte, gehalten sein, nach einem von einem Herr Staats Ingenieur entworfenen Plane eine Kirche in geschmackvollen und modernen Style aufzubauer ...*“. Tamtéž.

³⁷ Např. roku 1887 čítaly Dolní a Horní Třanovice dohromady 902 obyvatel, z toho podle konfese 380 katolíků, 500 protestantů a 22 židů. Viz Schematismus des Bisthums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1887. Breslau 1887, s. 218.

³⁸ „...*a tych 100 reńskich co są na ten kościół ty mają zastać na tem gróncie aż do tego czasu, jak się będzie kiej kościół budować...*“. Viz ZAO, fond GVT, inv. č. 477, č. k. 45.

výstavbu nového kostela, které měl výbor obdržet dva roky po úmrtí dárce.³⁹ V říjnu 1899 dosahovala výše kostelního stavebního fondu výši 7 400 rakouských korun, které byly v různých částkách uloženy ve spořitelnách ve Frýdku, Místku a Těšíně. Obligace ve výši 100 zlatých byly uloženy ve Vídni.⁴⁰

Ze 17. října 1899 se dochoval poslední známý inventář dřevěného kostela sv. Bartoloměje. Jeho pisatel, hnojnický farář Leopold Postuwka, konstatuje, že stavba je ve velmi chatrném stavu. V jejím interiéru se kromě hlavního oltáře nacházel i boční oltář s neuvedeným patrociniem. K výbavě dále náležela kazatelna, 2 korouhve, 2 zvony, malé obrazy křížové cesty, 2 svícny, malé staré varhany a 22 krátkých lavic. Kromě starých, nepoužitelných, ornátů se zde nacházely 3 novější v bílé, černé a červené barvě, dále černý pluvíál, 2 alby, 2 rochetty, kalich, ciborium, 1 monstrance, 2 misály a diecézní agenda.⁴¹ Celá stavba byla roubená a dělila se na širší, delší a celkově vyšší loď a menší nízký presbytář, který nebyl jako u většiny dřevěných kostelů zakončen polygonálně. Presbytář měl, podobně jako dřevěný filiální kostel Božího Těla v nedalekých Gutech, obdélníkový půdorys. Pojítkem s většinou dřevěných kostelů v regionu byla zastřešená ochozová galerie tzv. „sobota“ se sloupky, která byla kryta šindelovou stříškou a obíhala kolem celé stavby včetně presbytáře.⁴²

Roku 1901 se obec Třanovice rozhodla již déle neotálet se stavbou zděného chrámu. V pondělí 8. září 1902 byl na svátek Narození P. Marie posvěcen jeho základní kámen.⁴³ Dne 18. října 1902 konečně odeslal hnojnický farář Postuwka žádost těšínskému

---

³⁹ SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 20, sign. IVc, č. k. 2. Další případy těchto dobrovolných příspěvků viz ZAO, fond GVT, inv. č. 335, č. k. 8.

⁴⁰ ZAO, fond ZVSO, inv. č. 58, fol. 127.

⁴¹ Tamtéž, fol. 125 – 126.

⁴² Základní funkcí „soboty“ byla ochrana základů a stěn kostela před hnilobou a venkovní vlhkostí, později dostala jiný význam. Stala se útočištěm pro větší množství věřících při bohoslužbách. V případě špatného počasí se mohl v této ochozové galerii konat i průvod při slavnosti Božího Těla. Viz Londzin, J.: c. d., s. 4; Plischke: Dřevěné kostely. Kalendář slezský 5, 1901, s. 83; Mencl, Václav: Dřevěné kostelní stavby v českých zemích. Praha 1927, s. 84; Veselská, Jiřina: Dřevěné kostely v okolí Frýdku – Místku. Frýdek – Místek 1969, s. 6.

⁴³ SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 9, sign. Ib, č. k. 1.

Generálnímu vikariátu, aby obstarala od diecézních úřadů ve Vratislavi schválení stavby nového katolického kostela v Třanovicích. Vratislavský biskup, kardinál Georg Kopp, zaslal dne 27. října téhož roku svůj souhlas se stavbou s podmínkou, že mu budou zaslány přesné stavební plány a předpokládaný rozpočet.⁴⁴ Státní úřady vydaly rovněž během října a listopadu svá povolení a tak mohlo být ještě na podzim roku 1902 přikročeno ke stavbě nového kostela.⁴⁵ Jako stavební místo byla vybrána parcela č. 101 v těsném sousedství starého kostela, který stál na parcele č. 100 v Dolních Třanovicích. Jako stavitel byl vybrán Albert Dostál z Těšina, který se zavázal postavit celý kostel za 32 115 rakouských korun. Kardinál Kopp průběh celé výstavby bedlivě sledoval, a také přispěl potřebnou finanční částkou ve výši 4 000 rakouských korun, neboť stavba se i přes velikou obětavost farníků z celé hnojnické farnosti a okolí velmi prodražovala.⁴⁶ Kostelní konkurenční výbor se rozhodl stavební fond navýšit o peníze za prodaný mobiliář dřevěného kostela jako například za staré varhany, obrazy křížové cesty. Celkem bylo touto cestou získáno 364 rakouských korun 30 haléřů.⁴⁷ Ze starého kostela byly do novostavby přeneseny pouze zvony, 2 skleněné lustry a oltářní obraz sv. Bartoloměje, který se posléze ztratil.⁴⁸ Osudy dřevěného kostela v Třanovicích tím byly sečteny. V roce 1903 byla celá stavba rozebrána a dřevo prodáno za 620 rakouských korun místnímu rolníku Karlu Kokotkovi, který jej potom prodával jako palivo. Tímto nepřilíš důstojným způsobem zanikl třanovický dřevěný kostel, jeden z mála do té doby dochovaných reprezentantů dřevěné sakrální architektury a svědků rekatolizace Těšínska. Zbývá dodat, že Kostelní konkurenční výbor se díky stavbě na několik dalších let dostal do nemalých potíží a staviteli

---

⁴⁴ ZAO, fond GVT, inv. č. 387, č. k. 20, fol. 106 a 109.

⁴⁵ Tamtéž, fol. 111; SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 9, sign. Ib, č. k. 1.

⁴⁶ Podrobné účty z celé stavby se jmény občanů, kteří zadarmo vozili stavební materiál viz SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 9, sign. Ib, č. k. 1.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Londzin, J.: c. d., s. 378.

Dostálovi dlužil nedoplatek ve výši 15 363 rakouských korun.⁴⁹ Prekérní situace, která přerostla dokonce v soudní při, byla vyřešena až po smrti předsedy výboru Josefa Palika, který zemřel 12. února 1908. Tehdy byl vytvořen nový kostelní výbor v čele se starostou Josefem Czakonem, který účty uzavřel a obec přejala na svá bedra dluh ve výši 12 000 rakouských korun.⁵⁰ Zděný filiální kostel sv. Bartoloměje, vystavěný v novogotickém stylu, byl slavnostně benedikován dne 26. prosince 1904 s povolením Generálního vikariátu těšínským děkanem a farářem Msgr. Janem Sikorou.⁵¹

---

⁴⁹ SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 9, sign. Ib, č. k. 1.

⁵⁰ Tamtéž. Srov. Klisz, M.: c. d., s. 15; Londzin, J.: c. d., s. 378.

⁵¹ ZAO, fond GVT, inv. č. 387, č. k. 20; SOKA ve Frýdku – Místku, fond FúH, inv. č. 9, sign. Ib, č. k. 1.

NÁSTIN DĚJIN FARNOSTI ROPICE NA POČÁTKU 19. STOLETÍ A VÝSTAVBA KOSTELA ZVĚSTOVÁNÍ PANNY MARIE A SV. KATEŘINY

Eva Vojkovská

Obec Ropice leží na území bývalého Těšínského kraje v někdejší rakouském Slezsku a hraničí s obcemi Dolní Žukov, Svibice, Konská, Nebory, Střítěž a Vělopolí. Na konci 18. století v obci žilo 732 obyvatel, stálo zde 101 domů, existovaly 3 hospody, 3 mlýny, valchy, pila, cihelna, panský poplužní dvůr a dvě hospodářské budovy. Dominantou obce byl dřevěný filiální kostel sv. Kateřiny. Majitelé statku sídlili v původně barokním zámku se zámeckou kaplí, přestavěném v klasicistním slohu na počátku 19. století.¹ V roce 1785 koupila statek Ropice Marie Gabriela svobodná paní Celesta, rozená Skrbenská z Hřiště od Karla svobodného pána Saint Genois. Baronka byla dcerou Karla Traugota svobodného pána Skrbenského na Hošťálkovech a Mokrém a Marie Gabriely svobodné paní von Poppen. Provdala se za Karla Františka pána na Jilovnici a Kyselově a po jeho smrti v roce 1796 zdědila jeho majetek.² Baronka měla dceru Johannu, provdanou hraběnku Provera, která však zřejmě brzy zemřela (baronka nechala za její duši sloužit pravidelnou mši). Baronka byla vzdělaná, studovala v Prešpurku a víme o ní, že ovládala francouzský a německý jazyk a podporovala vzdělávání svých

---

¹ Kneifel, Reginald: *Topographie des k. k. Anteils von Schlesien, II. Theil*. Brünn 1804, str. 302-303; Zahradník, Stanislav: *Ropice, obec Těšínska*. Ropice 2004, str. 21; Žáček, Rudolf: *Pobeskydí v letech 1618 – 1848*. Frýdek-Místek 1992, str. 119-120; bohužel Farní kronika byla ztracena.

² První známý majitel panství Ropice je Sobek z Kornic, který vlastnil statek od roku 1430, rod Sobků vlastnil statek do roku 1700, roku 1713 koupil statek Filip svobodný pán Saint Genois, smlouva v SOkA F-M, Archiv obce Ropice, nezpracovaný fond; srov. Biermann, Gottfried: *Geschichte des Herzogthums Schlesiens*. Teschen 1894, str. 163, 179, 186; Hosák, Ladislav: *Historický místopis Země Moravskoslezské*. Opava 2003, str. 904-905; Stibor, Josef: *Rod Celestů z Celestinu*. Těšínsko, 2/1992, str. 24-25.

poddaných.³ Nechala postavit novou budovu pro farní školu v Ropici a podporovala finančně i nemajetné žáky, kterým ročně vyplácela 12 zlatých a 48 krejcarů. Kupovala knihy, tužky, papíry a další školní potřeby a také se účastnila pravidelného přezkušování žáků. Za jejího patronátu se rozvíjel duchovní život farnosti a probíhal čilý stavební ruch, což dokládá nový zděný kostel. Baronka také neopomněla pečovat o chudé a založila během života mnoho nadací. Po její smrti v roce 1816 spravoval statek Emanuel svobodný pán Spens Boden pouze jako kurátor, neboť baronka určila ve své závěti z 14. srpna roku 1815 jeho děti univerzálními dědici statku. V roce 1827 získal majetek Anton von Mattencloit, syn Richarda svobodného pána von Mattencloit a Heleny von Mattencloit rozené Spens-Boden. V roce 1853 převzala statek Zoë svobodná paní von Mattencloit, rozená svobodná paní Spens-Boden, a po její smrti v roce 1862 jej zdědil její synovec Emanuel svobodný pán Spens-Boden.⁴

Ropice patřila na přelomu 18. a 19. století k vřatislavské diecézi. V důsledku rozdělení Slezska na habsburskou a pruskou část po Slezských válkách se musela konstituovat samostatná církevní organizace pro rakouské Slezsko vřatislavské diecéze. V roce 1795, po dohodě mezi rakouským císařem Františkem a knížetem-biskupem Kristianem von Hohenlohe, byl ustanoven generální vikariát. Generální vikář měl pravomoci biskupa na území rakouského Slezska vřatislavské diecéze a měl vlastní poradní orgán konzistoř. Měl dosáhnout i hodnosti biskupa, ale jen jediný generální vikář P. Sniegoň získal biskupskou hodnost v roce

---

³ SOkA F-M, Farní úřad Ropice (FÚ Ropice), inv. č. 1, fol. 134-142; SOkA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 30, č. k. 2, opis nadační listiny z roku 1818, nadační listiny baronky Gabriely Celesty; SOkA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 29, č. k. 1;

⁴ Myška, Milan: *Emanuel sv. p. Spens-Boden*. In: BSSSM sešit 5 (17). Ostrava - Opava 2004, str. 134 - Emanuel Spens-Boden působil ve státních službách, 1859 krajský komisař v Olomouci, na brněnském místodržitelství do roku 1863 a poté ve výslužbě, roku 1866 zvolen do Slezského sněmu, poté poslanec za velkostatkáře v říšské radě. Neměl dědice, proto adoptoval s manželkou Marií Gabrielou rozenou Höpfling syna jeho sestry Rosalie, provdané Kuenberg, synovec Heřman Kuenberg, zdědil roku 1926 statek Ropice.; Gebauer, Josef-Lexová, Marcela: *Velkostatek Ropice*. Inventář Zemského archivu v Opavě. Opava 2003, str. 1.

1883. Generálním vikářem se mohl stát pouze duchovní z rakouské části Slezska, kterého navrhoval kníže-biskup, schválit ho však musela rakouská vláda. Sídlem generálního vikáře se mělo stát město Těšín. Sídliť však postupně ve Frýdku, Fryštátě, Bílsku, obci Skalice a městě Strumeň, než se natrvalo usídlil v Těšíně. Podléhaly mu dva biskupské komisariáty; těšínský komisariát spravoval Těšínsko, východní část rakouského Slezska, a nisský komisariát západní část, zbývající část Nisska. Komisariát zprostředkoval styk mezi vikariátem a děkanáty. Komisariátům podléhaly děkanáty (archypresbyteriáty). Nejnižší správní jednotkou církevní organizace byly farnosti.

Dějiny Ropice jsou spjaty s farním úřadem ve Stříteži, což dokládá už misál z roku 1624, podle kterého užíval farář ze Stříteže farní beneficium v Ropici.⁵ Avšak Ropice byla povýšena na farnost v roce 1676, když prodal Rudolf Sobek svobodný pán z Kornic statek Maxmiliánovi Pröcklovi z Proxdorffu. Podle Hosáka byla přifařena Střítež k Ropici v roce 1688 a v Konské byl filiální kostel. Víme však, že na konci 18. století patřila Ropice k farnímu obvodu Střítež. K střítežské farnosti patřily dále obce Guty, Smilovice, Řeka, Tyra, Nebory, Rakoretz a Dolní Žukov a střítežská farnost podléhala těšínskému děkanátu. Od roku 1806 byla podřízena novému jablunkovskému děkanátu, jenž byl vyčleněn z těšínského děkanátu. K jablunkovskému děkanátu patřily dále farnosti Jablunkov, Horní Lomná, Jistebná, Konská (lokálie), Mosty u Jablunkova, Vendryně. V střítežské farnosti působil od roku 1774 farář **Johann Nepomuk Starosta**. Střítežský farář **Dominik Brudna** spravoval Ropici od roku 1784 do roku 1810, kdy byla ustanovena samostatná lokálie v Ropici. Nedělní bohoslužby střítežské farnosti se konaly střídavě, první neděli ve Stříteži, druhou v Ropici a třetí v Gutách. Oslava Božího těla se slavila jeden rok ve Stříteži, druhý rok v kostele v Ropici a další rok v Gutách. V roce 1801 si farní kostely v Ropici, Stříteži a filiální kostel v Gutách pořídily společně monstranci, kterou kostel v Ropici získal poté, co vyplatil finanční částkou kostely

---

⁵ SOKA F-M, Farní úřad Ropice (dodatky), inv. č. 50, č. k. 1.

ve Stříteži a v Gutách.⁶ Nový zděný filiální kostel v Ropici byl postaven v době působení střítežského faráře Dominika Brudny v roce 1806 a škola v roce 1808. Historií a výstavbou budov se budeme zabývat podrobněji později.

O ustanovení lokálie v Ropici se zasloužila patronka Gabriela svobodná paní Celesta, rozená Skrbenská z Hřiště. Zřizování nových lokálií při farnostech prosadil Josef II., aby rozdělil velké farnosti na menší celky a tím zlepšil duchovní správu. Umisťoval je v těžko dostupných místech, v osadách, čítajících více než 700 obyvatel a v osadě vzdálené více než hodinu cesty od mateřské farní obce. Josefinské reformy usilovaly o podřízení církve státu, jenž zasahoval do vnitřních poměrů církve. Omezil pravomoci církve v oblasti školství a upravil manželské záležitosti (manželský patent z roku 1783). Zrušil kláštery, které se nezabývaly vyučováním, vědeckou činností a péčí o nemocné, a z klášterního jmění zřídil náboženský fond, z něhož se financovaly nové farnosti, lokálie a kostely.⁷ Lokalista vedl duchovní správu lokálie, spravoval tedy farní okrsek aniž byl farář a odváděl mateřskému kostelu buď část štoly nebo jiné peněžité úhrady, konkrétně obec Ropice odváděla střítežskému faráři ročně 20 zlatých a Dolní Žukov 10 zlatých.⁸ Úsilí o opětovné osamostatnění Ropice dokládá čilý stavební ruch, především výstavba nového zděného kostela Zvěstování Panny Marie a sv. Kateřiny, jenž nahradil zchátralý dřevěný kostel sv. Kateřiny, a stavba školy. Další doklad je nadace z roku 1809, podle které se mělo střítežskému faráři, který do Ropice dojížděl, vyplácet 25 zlatých do té doby, než bude vlastní fara v Ropici (na nadační listině figuruje jako farář Dominik Brudna).⁹ Ze zápisu v inventáři ropického kostela víme, že dvorský dekret z 30. prosince roku 1808 povolil Gabriele svobodné paní

---

⁶ SOKA F-M, FÚ Ropice (dodatky), inv. č. 52, č. k. 1, viz Biermann, Gottfried.: c. d., str. 248; Hosák, Ladislav: c. d., str. 905.

⁷ Malý, Karel – Sivák, Florián: *Dějiny státu a práva v Českých zemích a na Slovensku do roku 1918*. Praha 1992, str. 425-429; Zuber, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století, 1. díl*. Praha 1987, str. 187-188, 201, instituce lokálních kaplanů se vžila v zemích habsburské monarchie už v 17. stol.

⁸ Zuber, Rudolf: c. d., str. 199-201; SOKA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 1, fol. 15.

⁹ SOKA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 30, č. k. 2.

Celestě zřídít samostatnou lokálii, ale k ustanovení lokálie došlo až v roce 1810, kdy byl jmenován první lokalista Thomas Kortan. Nová lokálie měla spravovat obce Ropice, Nebory a Dolní Žukov. Obec Nebory však už v roce 1811 požadovala u generálního vikáře Karla Josefa Schippa, aby byla přifařena zpět k farnosti Střítež, k níž původně patřila. Generální vikář přenechal posouzení situace a rozhodnutí na ropickém lokalistovi. Z rozhodnutí Thomase Kortny v roce 1819 byly Nebory opět součástí farního obvodu Střítež. Podle inventáře těšínského děkanství z roku 1804 žilo v Ropici více nekatolíků, tedy 403 nekatolíků a 344 katolíků, tedy celkem asi 747 obyvatel, kolem roku 1810 žilo v lokálii Ropice celkem 1127 obyvatel, v obci Ropici bydlelo více katolíků, tedy 382, o deset více než protestantů, a v Dolním Žukově 166 katolíků a 208 nekatolíků.¹⁰ Lokálie Ropice byla podřízena děkanátu (archypresbyteriátu) v Jablunkově.

Těšínský generální vikář Josef Karl Schipp, jenž sídlil ve Frýdku, ustanovil 3. prosince 1810 prvního lokalistu v Ropici **Thomase Kortana**, jehož jmenoval na základě zřizovací listiny vratislavského biskupa Jana Kristiana von Hohenlohe.¹¹ Thomas Kortan se narodil v Ratiboři a působil jako kaplan a poté protokolista na generálním vikariátě ve Frýdku. Nově ustanovený lokalista přijal zakládací listinu a předávací protokol nově vzniklé lokálie za přítomnosti těšínského děkana Johanna Bruscky, střítežského faráře Dominika Brudny, hnojnického lokalisty Josefa Wawrzika, representanta patronky Johanna Kully a fojtů vesnic, které byly součástí lokálie.¹² Lokalista obdržel poté písemnou agendu a listiny od střítežského faráře Dominika Brudny, přijal kostelní jmění, sestávající z movitého a nemovitého majetku, sloužící k udržování kostela a jeho zařízení, tedy účty kostela, účetní knihy a všechny finanční obnosy. Převzal matriky narození, sňatků a úmrtí obce Ropice a od dalšího roku psal nové matriky obcí Nebory a Dolní Žukov, protože původní byly smíchány

---

¹⁰ SOKA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 1, fol. 46, fol. 13; SOKA F-M, FÚ Ropice (dotatky), inv. č. 105, č. k. 7.

¹¹ SOKA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 1, fol. 46, 42-44 „*Instrumentum Foundationis Lokalis Roppicensis*“, ZA v Opavě, Zemská vláda Slezská v Opavě, inv. č. 61.

¹² SOKA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 1, fol. 46.

s matrikami dalších obcí, náležejících ke Stříteži, kde zůstaly. Lokalista se ujal benefícia, jehož pozemkový majetek tvořilo 1100 sáhů ohrazených polí, dům č. 112 (fara), dům č. 382 a protestantský dům č. 371 v Ropici a domy v Dolním Žukově.¹³

Interiér farního kostela v Ropici, foto autorka

Součástí benefícia je fundační jmění, jehož úroky z kapitálu sloužily k nadačním účelům. Přesto, že Ropice byla jen lokálie, vlastnila poměrně velké nadační jmění a chudinský fond. Už v roce 1774 založil Maxmilián Pröckl z Proxdorfu nadaci pro chudé u farního kostela v Ropici. Ze svého majetku daroval částku 250 zlatých, uložených se čtyřprocentním úrokem.¹⁴ Farář byl povinen za tuto nadaci sloužit mši za jeho rodinu. V roce 1804 Marie Gabriela svobodná paní Celesta darovala kostelu kapitál 150 zlatých, který byl uložen na pětiprocentní úrok, z něhož

¹³ SOkA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 1, fol. 13-14.

¹⁴ SOkA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 29, č. k. 1.

případly peníze pro kostel. Za tuto nadaci se muselo zvonit na Velký pátek. V roce 1806 založila další nadaci se základním kapitálem 1056 zlatých k pokrytí a úhradě nákladů na kostel. Josef Tomieczek založil nadaci v roce 1809 a z úroků případly peníze kostelu, faráři a chudým. Baronka založila ještě další dvě nadace pro financování školy a plat učitele.

Kortan dostával plat 200 zlatých z náboženského fondu a ročně ještě 100 zlatých od patronky Marie Gabriely svobodné paní Celesty.

Písemné prameny neobsahují bohužel mnoho informací o dalších lokalistech, nastupujících po Thomasu Kortanovi. Lokalista **Anton Helm** pečoval o věřící v Ropici od roku 1822, za patronátu Emanuela Spens Bodena.¹⁵ V Ropici působil do roku 1826, kdy byl povýšen na faráře ve Skalici. Helm se narodil v Branticích a v roce 1809 absolvoval humanitní studia v Olomouci. Poté působil v roce 1814 jako kaplan na farnosti ve Fryštátě a v roce 1819 se stal administrátorem na farnosti v Bělé. Dosáhl až hodnosti těšínského generálního vikáře a děkana v Těšíně. Po odchodu Antona Helma v roce 1826 spravoval lokálii **Georg Doubrava**. Vysvěcen byl 10. května 1826 v Ropici a o věřící se staral do roku 1839, kdy odešel na farnost ve Stříteži. Narodil se v Němčicích na Moravě a víme, že jeho dřívější působiště byla lokálie v Petrovicích, kde plnil povinnosti kaplana. **Vincenc Prziborsky** působil v Ropici v letech 1839 – 1845 za patronátu Antona von Mattencloit. Jako jeho předchůdce pocházel z Moravy a narodil se v Dřevohosticích. Studia ukončil v roce 1829. Poté působil ve Vratimově, Polské Ostravě a jako administrátor ve Stříteži. Šenovský kooperátor **Albert Schüller** se stal novým lokalistou v Ropici v roce 1846. Dozvěděli jsme se o něm bezesporu více. Narodil se v Šenově, teologické studium ukončil 15. září 1837 a na jáhna ho vysvětil střítežský farář Johann Müller v srpnu 1838.¹⁶ V duchovní kariéře pokračoval ve Vratimově, kde jako kooperátor a administrátor setrval po dobu

---

¹⁵ SOKA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 1, fol. 157-158.

¹⁶ SOKA F-M, FÚ Ropice (dodatky), inv. č. 86, č. k. 4, *Dekretem administrationis parochie Rattimoviensis pro R. D. Albert Schüller*“, květen 1840; zápis z 12. září 1846.

26 měsíců. Od roku 1840 působil šest let jako kooperátor v Šenově. Karvinský děkan ho pochválil za obětavou péči o nemocného vratimovského faráře Wawrzika a šenovský farář byl také spokojený s jeho prací a péči o chudé. Po bouřích v roce 1848 musel i on prokázat svou loajalitu ke státu a proto patron ropického kostela Anton svobodný pán Mattencloit napsal státním úřadům zprávu roku 1851, v níž uvedl, že v roce 1848 se Albert Schüller choval jako řádný občan státu, řádně vyučoval a pečoval o chudé. Z jeho soukromí víme, že dlouhá léta trpěl chronickým zánětem ledvin a měl ledvinové kameny. Žádal náboženský fond o finanční příspěvky na pobyt v lázních v Karlových Varech a stěžoval si na svůj špatný zdravotní stav a bolesti. Ve funkci působil dlouhých třicet let až do roku 1876.

Na farnost byla lokálie Ropice povýšena až za patronátu Emanuela svobodného pána Spens-Bodena a prvním farářem se stal lokalista Anton Stiskala, který zde působil v letech 1876 až 1890. První pokusy o zřízení farnosti však najdeme mnohem dříve. Vinzencia svobodná paní Skrbenská, sestra baronky Gabriely Celesty, založila v roce 1822 nadaci ve výši 2000 zlatých, aby byla lokálie povýšena na farnost.¹⁷

Hlavním posláním lokalisty byla především duchovní služba, tedy výuka katechismu a svěcení svátků (křest, biřmování, zpověď, svátost oltářní, poslední pomazání, svěcení, svátost manželská) a vedení matrik původně pro církevní účely, s nástupem josefinismu měly od roku 1783 veřejnoprávní charakter. Plnil své duchovní povinnosti a nařízení generálního vikáře a biskupské konzistoře. Děkanskému úřadu a také krajským úřadům vypracovával inventáře kostelů a staral se o jmění kostelní a farní obročí. Velkou část práce lokalisty tvořila úřední agenda pro státní i církevní úřady, neboť přiznával aktiva, pasiva, státní obligace pro děkanský úřad a také pro daňové přiznání „*fasse*“, jež pak předal příslušnému bernímu úřadu (Steueramt), a především nadační

---

¹⁷ SOKa F-M, FÚ Ropice, inv. č. 30, č. k. 2, nadační listina; SOKa F-M, FÚ Ropice, inv. č. 1, fol. 139; SOKa F-M, FÚ Ropice (dodatky), inv. č. 100, č. k. 6, církevní nařízení rok 1890, 1891, farář Anton Stiskala se stal v roce 1890 náhradním členem správní rady kněžského diecézního sboru a v roce 1891 byl investován na faráře ve Skalici a dalším jeho působištěm byla farnost v Bělé.

jmění, které bylo věnováno kostelu, aby se využilo k zbožným a nadačním účelům. Vypracovával nadační operáty, nadace s nadační listinou nebo bez, způsob krytí nadace a závazky nadace. Pravidelně vypisoval podání; v lednu a v červnu sepisoval seznamy mrtvých za semestr, zprávy o mravnosti a oblékání kléru, zda jsou zaplaceny povinné poplatky školám z kostelního jmění, stručné výtahy z fondů, informace o chudinském institutu, v dubnu psal pravidelně seznamy narozených dětí za předešlý rok.

Nejvýznamnější stavební počín je bezesporu výstavba nového zděného kostela **Zvěstování Panny Marie a sv. Kateřiny**, který nechala postavit Gabriela svobodná paní Celesta v roce 1806. Kostel nahradil původní dřevěný kostel sv. Kateřiny, který nechal vystavět Jiří svobodný pán Saint Genois a jenž byl vysvěcen roku 1736.¹⁸

Kostel Zvěstování Panny Marie a sv. Kateřiny tvoří jeden celek s hřbitovem, obehnaným hřbitovní zdí, spolu s kostnicí, kde stál starý malý deskový oltář, a klasicistní hrobkou rodu Celestů z Celestinů z roku 1802. Na pilířích vstupní brány stály sochy sv. Anny a sv. Jakuba a menší sochy sv. Petra a sv. Lukáše stály na sloupech u kostela. Na místě presbytáře původního kostela stál kamenný kříž.

Gabriela svobodná paní Celesta darovala pro stavbu nového kostela 1065 zlatých a v roce 1806 postoupila baronka obligace ve výši 230 zlatých a 50 krejcarů faráři Dominiku Brudnovi a ročně 9 zlatých jako úhradu ropického faráři za farní pozemky pro stavbu kostela a hřbitova. Tato částka byla vnesena do kostelních účtů a nesměla být využita na jiný účel.¹⁹ Farář Brudna obdržel do vlastních rukou čtyřprocentní obligace z roku

---

¹⁸ viz Londzin, Józef: *Koscioly drewniane na Slasku Cieszyńskim*. Cieszyn 1932, str. 275-278, dřevěný kostel stál napravo od nového kostela a byl postupně rozebrán.

¹⁹ SOKA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 1, ZA v Opavě, Generální vikariát, inv. č. 347, č. k. 11, opis z „*Urkundenbuch*“ z roku 1811, sepsáno v Ropici roku 1806 za přítomnosti jablunkovského děkana Johanna Bezuka.

1804 k bohoslužebným účelům.²⁰ Rozpočet pro výstavbu nového kostela se nezachoval a dochovaná kniha kostelních účtů začíná až od roku 1829. Z inventáře kostela z roku 1815 víme, že náklady na výstavbu nového zděného kostela, vybavení interiéru a okolí kostela dosáhly do roku 1813 výše 23000 zlatých. Výstavba kostela probíhala v letech 1802 až 1806. Vratislavský biskup Jan Kristian von Hohenlohe povolil vysvěcení kostela, jež slavnostně vykonal generální vikář Karel Josef Schipp 12. října 1806 v přítomnosti patronky.²¹

Klenba farního kostela v Ropici, foto autorka

Na počátku 19. století byl na Těšínsku čilý stavební ruch, týkající se především výstavby nových zděných kostelů, které nahradily původní dřevěné kostely. Řešení kostelů odpovídá

---

²⁰ ZA v Opavě, Generální vikariát, inv. č. 347, č. k. 11, opis „*Donatenurkunde*“, sepsáno ve Ropici, roku 1806

²¹ SOka F-M, FÚ Ropice, inv. č. 77, č. k. 3.

„uměřenému stylu josefínského a postjosefínského éry“.²² Přetrvávala tradice josefínského klasicismu, který upřednostňuje výrazovou strohost a jednoduchost, vyhovující požadavkům státu, jenž stále více zasahuje do stavebního dění, což dokládá výstavba ropického kostela. Typické je jednoduché půdorysné řešení kostela, které představuje podélná jednodlná stavba s polygonálním kněžištěm, se sakristií a s oratoří. Ropický kostel je půdorysně typ josefínského klasicismu, při řešení fasády se stavitel Anton Englisch inspiroval palladiánskými motivy a použil pilastry vysokého řádu s iónskými hlavicemi. Především zajímavé je empírové okno s balkónem s kovovým zábradlím, typické u světské architektury. Barokní rezidua představuje především konkávní atikový štít a kvadratická věž v ose průčelí s cibulovým zastřešením.

Podobné architektonické řešení najdeme u farního kostela Nanebevzetí Panny Marie v nedalekém Hnojníku.²³ Zdejší kostel byl postaven v letech 1808 až 1812 a byl financován z náboženského fondu a z finančních prostředků Jiřího svobodného pána Beese z Chrostiny a jeho manželky Anny, rozené Mattencloit. Stavbu řídil těšínský krajský stavitel Florian Ilg.²⁴ Základní kámen položil Paul Prutek, frýdecký děkan a farář v Dobré, hrubá stavba byla hotová v roce 1810 a dokončen a vysvěcen byl až v roce 1812, protože výstavbu přerušily napoleonské války a také nedostatek finančních prostředků, způsobený krachem rakouské banky v roce 1811. Je to jednodlný kostel s mírně odsazeným presbytářem, který má na levé straně pohřební kapli a na pravé straně oratoř. Kostel je obehnán zdí a v rohu stojí klasicistní rodová hrobka Beesů z Chrostiny. Fasáda kostela je řešena podobně jako u kostela

---

²² Šopák, Pavel: *Klasicistní architektura Opavy let 1780 – 1850*. Opava 2003, str. 90.

²³ Samek, Bohumír: *Umělecké památky Moravy a Slezska 1. díl*. Praha 1994, str. 491.

²⁴ SOKA F-M, FÚ Hnojník, inv. č. 27, č. k. 2, Florian Ilg (Jilg), narodil se v Široké Nivě na Bruntálsku, působil na stavebním úřadu krnovské komory, od roku 1807 v Těšíně byl přijat za měšťana, vybuodoval evangelický kostel v Bystřici (1809), přestavěl divadlo v Těšíně (1816), plány studentské koleje v Těšíně viz Iwanek, Witold: *Słownik artystów na Śląsku Cieszyńskim*. Bytom 1967, str. 26.

v Ropici, především konkávní atika a na hlavní osu situovaná věž, jež je v průčelí zdůrazněna rizalitem s dvěma pilastry po stranách, což je podobné jako kupříkladu u průčelí kostela sv. Jana Nepomuckého v Kylešovicích. V roce 1806 byl postaven nový zděný kostel sv. Michaela Archanděla ve Stříteži.²⁵ Střítež patřila ke statkům těšínské komory, která financovala spolu s Gabrielou svobodnou paní Celestou stavbu zděného kostela a novou budovu školy. Archíválie fondu Farního úřadu Střítež jsou velmi torzovité a doposud nebyly nalezeny plány kostela ani není znám jeho stavitel. Víme však, že v roce 1878-1881 proběhla generální oprava kostela, byl vyměněn krov a upraven byl i nově interiér. Jediné, co můžeme určit je, že má konkávní atiku a věž na hlavní osu, zdůrazněnou rizalitem na fasádě.

Nový kostel byl postaven také v Mostech u Jablunkova na počátku 19. stol, představovaný v 30. letech 19. století. Architektura už má znaky čisté klasicistní architektury, především nenajdeme konkávní atiku.²⁶

Podle zápisu v inventáři kostela projektoval ropický kostel opavský stavitel **Anton Englisch**. Bohužel se doposud nenašly stavební plány kostela, jež by to potvrdily. Na Englischovo autorství však už upozornil v literatuře Witold Iwanek, zabývající se klasicistní architekturou Těšínska, Pavel Šopák, zabývající se klasicistní architekturou Opavy a osobností Antona Engliche a Petr Tesař, věnující se kostelu sv. Jana Nepomuckého v Kylešovicích.²⁷ Anton Englisch, od roku 1811 opavský krajský inženýr, je významný architekt období klasicismu v regionu

---

²⁵ Jalůvková, Jana: *Farní úřad Střítež*. Inventář Státního okresního archivu Frýdek-Místek. Frýdek-Místek 2000, str. 3.

²⁶ Petr Tesař uvádí pro srovnání další kostely rakouského Slezska a Moravy, klasicizující varianty kostel sv. Marka v Karviné (1774, upraven stavebním Vavřincem Müllerem), evangelický kostel v Havířově, kostel Nejsvětější Trojice v Ostravici, kostel sv. Jana Křtitele ve Vratimově, kostel sv. Barbory v Karviné-Loukách (1809) viz Tesař, Petr: *Kostel sv. Jana Nepomuckého v Kylešovicích*. Opava – v tisku, str. 9-10.

²⁷ Iwanek, Witold: *Klasyicism w architekturze Cieszyna*. Wrocław 1970, str. 14; Šopák, Pavel: *Klasicistní architektura Opavy let 1780 – 1850*. Opava 2003, str. 45, 50-52, 73– 94; Tesař, Petr: *Kostel sv. Jana Nepomuckého v Kylešovicích*. Opava – kniha v tisku.

rakouského Slezska a ve své úspěšné kariéře navrhl například přestavby zámku v Bravanticích a Raduni na Opavsku. Na počátku své kariéry působil na Těšínsku. Ropický kostel byl postaven v roce 1806, tedy v době, kdy Englisch pracoval už pro Larisch-Mönnicha, pro něhož patrně navrhl přestavbu zámků v Horní Suché, Horním Těrlicku a Fryštátě.²⁸ Podílel se jako zednický mistr na výstavbě evangelického tolerančního kostela sv. Kříže v Těšíně, bohužel přestavěný, a katolických kostelů v Javoři (1802) a v Žibřidovicích (1804), které byly zbořeny.²⁹ Englisch navrhl kostely na počátku své profesní dráhy, která byla v zajetí starší barokní tradice.³⁰ Kostel sv. Kříže byl přestavěn po požáru Těšina roku 1789 a podle Witolda Iwanek byl kostel jednodlný s klenbou, kněžiště zakončila apsida se sakristií. Fasáda byla trojosá, členěná iónskými pilastry nesoucími kládí a v hlavní ose prolomil fasádu hlavní vstup, půlkruhově ukončený. Na hlavní osu byla situována věž, vystavěná z kamene, nároží akcentovaly pilastry s kompozitními hlavicemi, věž byla ukončena cibulovým zastřešením s křížem.³¹

Nyní se budeme podrobněji zabývat farním kostelem v Ropici. Kostel byl postaven až podle druhého architektonického návrhu, protože původní pojetí kostela, podobající se Mariánskému kostelu ve Frýdku, bylo příliš velké a náročné pro vesnický kostel a zástupce patronky pán Kulla a krajský úředník Franz Edler von Rosenzweig, stavební inženýr těšínského kraje v roce 1808, návrh nepovolili.³² Samo architektonické řešení ropického kostela je následující: Jedná se o samostatně stojící budovu podélného půdorysu ukončenou sedlovou střechou, se sakristií a s oratoří

---

²⁸ viz Šopák, Pavel: c. d., str. 73-74, 83 –84, fasády zámků byly rytmizované okny, která byla v pravidelném sledu lisénových ráků a v přízemí byla pásová rustika, takové řešení zvolil i pro Heiderichovu nemocnici v Opavě z let 1798 – 1804, v roce 1803 vypracoval i první návrhy pro Zemský dům v Opavě, při řešení fasády už využil palladiánské motivy, portikus s iónskými sloupy na kamenných postamentech, realizováno až v roce 1816.

²⁹ Iwanek, Witold: *Klasycyzm v architektuře Cieszyna*. Wrocław 1970, str. 14.

³⁰ Šopák, Pavel: c. d., str. 73.

³¹ Iwanek, Witold: c. d., str. 20-21.

³² SOkA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 1, fol. 133; *Schematismus für das Markschafthum Mähren und Herzogthum Schlesien auf das Jahr 1808*.

v patře na evangelijní straně (pravé) a s polygonálním závěrem. Vstupní prostor překlenula pruská klenba a podle zápisu v inventáři stála po pravé straně vstupu kaple sv. Ducha, jež vymaloval těšínský malíř Jan Engerth.³³ Nad vstupem se nachází empora (tribuna) zaklenutá valenou klenbou s varhanami, přístupná po schodech ze vstupní haly. Interiér kostela je zaklenut působivou českou klenbou na pasech. Klenební pásy dosedají na sdružené pilastry iónského řádu, které nesou kladí se zubořezem. Hlavní loď přechází v interiéru konvexně s iónskými sdruženými pilastry k presbyteriu, jež je taktéž zaklenuto českou klenbou. Na hlavní osu průčelí stavitel situoval dominantní kvadratickou věž, zakončenou cibulovou střechou s lucernou, kterou prolamují po stranách půlkruhově zakončená okna v lizénovém rámu, lizénový rám pod hlavní římsou na hlavním průčelí a kulaté kostelní hodiny. Na věži byly dva zvony, z nichž menší je ještě z dřevěného kostela, odlitý v roce 1629, který nese nápis „*Slowo panskie pozostaje na wieki*“ a „*Samemu Bogu chwala*“.³⁴ Druhý větší zvon z dřevěného kostela byl prodán v roce 1863.

Hlavní průčelí člení vertikálně kamenné postamenty se čtyřmi pilastry vysokého řádu s iónskými hlavicemi, které nesou kladí. Horizontálně člení fasádu profilovaná kordónová římsa se zubořezem a průčelí vrcholí trojúhelníkovým štítem, v jehož tympanonu najdeme znaky patronů kostela Skrbenských a Celestýnů. Na hlavní ose je umístěno velké empírové okno půlkruhově zakončené bez šambrány s balkónem s kovaným zábradlím a hlavní vstup se šambránou s půlkruhovým světlíkem s ozdobnou mříží. Fasádu člení horizontálně lizéna, probíhající půlkruhovým zakončením oken a nik, která spojuje dominantní okno s nikami po stranách, v nichž stojí typické klasicistní vázy, a tvoří působivý celek. Motiv se opakuje u vstupu, zde však

---

³³ SOkA F-M, FÚ Ropice (dodatky), inv. č. 50, č. k. 1, inventář kostela z roku 1836, inv. č. 1, Jan Engerth byl těšínský malíř, roku 1810 získal městské právo v Těšíně, v roce 1820 odešel do Krakova, na počátku 19. století působil ve Lvově viz. Iwanek, Witold: *Slownik artystow na Slasku Cieszynskim*. Bytom 1967, str. 47.

³⁴ Londzin, Jozef: *Koscioly drewniane na Slasku Cieszynskim*. Cieszyn 1932, str. 277.

neprobíhá přes celé průčelí, ale pouze ve střední části fasády. Boční fasády jsou prolomeny taktéž půlkruhově zakončenými okny, na epištolní straně prolamují dvě okna plus jedno prosvětluje presbyterium, evangelijní straně tři okna a boční vstup. Sakristie měla dvě zamřížovaná okna a do parapetní římsy byla vyzděná kamennými kvádry.

Opavští umělci se podíleli i na výzdobě interiéru, což dokládá opavský sochař (řezbář) Johann Friedel, který se podílel na sochařských pracích na velkém oltáři. Podle inventáře byl oltář v „*římském stylu*“, klasicistní sloupový retabulum mramorovaný, tabernákl se Salamonem a cherubíny. Profesor Hehse namaloval pro oltář dva obrazy, větší představoval Zvěstování Panny Marie a na menším vyobrazil sv. Kateřinu.³⁵ Vedle velkého oltáře stál menší oltář, pro který těšínský malíř Ignác Chambréz (Ignac de Ryvos Chambrézský) vymaloval obrazy Karla Boromejského a sv. Vincence Ferrarského (nyní ztracený). Císař František daroval kostelu tři velké obrazy, které původně visely v Belvederu, z nichž první visel na epištolní straně a představoval Snímání Krista z Kříže, druhý visel nad dveřmi do sakristie a zobrazoval Ježíše nesoucí kříž a sv. Veroniku a třetí na evangelijní straně vpravo zobrazoval Jana Křtitele na poušti.³⁶ V roce 1901 věnoval Emanuel Spens Boden tyto obrazy do diecézní sbírky v Těšíně.³⁷ Podle zápisu v inventáři koupila Gabriela svobodná paní Celesta pro kostel obraz Johanna Nepomuckého od vídeňského mistra

---

³⁵ Tamtéž, řezbář Jan Friedl pocházel z Opavy, vyřezal Křížovou cestu pro farní kostel ve Vratimově (1808), hlavní oltář farního kostela v Bílsku, kopie soch ve frýdeckém kostele, sochy hlavního oltáře v Ropici viz Iwanek, Witold: c. d., str. 66, profesor Hehse studoval ve Vídni a působil na Těšínsku.

³⁶ Tamtéž, Chambréz Ignác, malíř, architekt a teoretik, syn malíře Jana Chambreze, zkušenosti získal na cestách po Rakousku, Německu, Francii a Itálii, od roku 1784 získal měšťanská práva v Těšíně, učil kreslení na hlavní škole v Těšíně, poté na normální škole v Krakově, 1807-1809 učil stavitelství na Jagellonské univerzitě, poté profesor stavitelství na univerzitě ve Lvově, projektoval například budovu katolického gymnázia v Těšíně, maloval portréty významných osobností a maloval obrazy pro kostely, např. v Jablunkově a Konské. Významná jsou jeho teoretické publikace o architektuře. Viz. Iwanek, Witold: c. d., str. 45-46; SOKA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 50, č. k. 1.

³⁷ SOKA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 1, fol. 6.

ve zlatém rámu.³⁸ Baronka pořídila i varhany pro nový kostel. K zařízení kostela patřil cenný stříbrný kalich, který se zachoval ze starého dřevěného kostela, a pocházel z roku 1646 z dob faráře Johanidesa Frideckého.³⁹ Z inventáře víme, že kostel byl zařízen bohatě. Dokládá to ještě kupříkladu další měděný postříbřený kalich a měděné postříbřené ciborium a dva velké a dva malé oltářní svícny a výše uvedená monstrance.

V roce 1802 byla postavena hrobka Celestů z Celestinu, která stojí u kostelní zdi napravo od vstupní brány. Hrobka čtvercového půdorysu je zastřešena stanovou střechou. Má hladkou fasádu, kterou prolamuje pouze vstup, zdůrazněný portálem s aliančním znakem Celestinů. Podle inventáře byl v hrobce malý dřevěný deskový oltář Panny Marie.

Kostel byl udržován v dobrém stavu. V roce 1822 za lokalisty Antona Helmy uvolnil patron Emanuel Spens Boden 505 zlatých na nové zastřešení kostela. I v dalších letech najdeme v kostelních účtech záznamy o drobných opravách kostela, opravy oken, nátěry plechových střech a podobně. Baronka Gabriela Celesta založila nadaci k úhradě nákladů na provoz kostela a také v roce 1813 založila nadaci na udržování kostela s kapitálem ve výši 1513 zlatých.⁴⁰

Po dostavbě kostela však stavební dění neskončilo. V roce 1813 vysvětil Thomas Kortan kamenný kříž, který stál před hřbitovem napravo. Baronka založila nadaci, z níž byl tento kříž financován.

V roce 1808 byla dokončena nová budova **školy**. Na stavbu věnovala Gabriela svobodná paní Celesta 1500 zlatých a pro učitele vyplácela plat 60 zlatých ročně na ubytování.⁴¹ Baronka chtěla postavit budovu na pozemku nad kostelem, hned vedle rustikálních pozemků, které patřily Adamu Smolonovi a Johannu Nametzkému a proto vyměnila farní pozemky s dominikálními pozemky. Parcela pro novou školu měla plochu 2216 čtverečních

---

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Londzin, Józef: *Koscioly drewniane na Slasku Cieszyńskim*. Cieszyn 1932, str. 278.

⁴⁰ SOKA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 29, č. k. 2, nadační listiny, ZA v Opavě, Generální vikariát, inv. č. 399, č. k. 22, stavební záležitosti.

⁴¹ SOKA F-M, FÚ Ropice, inv. č. 1, fol. 48.

stop o ceně 147 zlatých a 44 krejcarů. Vyměněné dominikální pozemky ležely v části obce Oblasky o rozloze 3500 čtverečních stop o ceně 233 zlatých a 20 krejcarů.⁴² Protože rozloha dominikální půdy byla větší, došlo k vyrovnání a farnost dostala ještě část půdy z dominikálu. Škola stála naproti kostela. Přesnou podobu budovy bohužel neznáme. Jednalo se zřejmě o přízemní budovu zastřešenou sedlovou střechou a nad vstupem byly erby Celestů a Skrbenských z Hřiště. Budova byla radikálně přestavěna a v současné době v ní sídlí obecní úřad.

Vedle školy byla postavena budova fary. Z inventáře fary z roku 1815 víme, že svobodný pán Saint Genois nechal vystavět novou budovu, načež stará byla zbořena.⁴³ Baronka Gabriela Celesta a budoucí vrchnost nesly náklady na údržbu fary. V roce 1815 byla přízemní budova ukončená střechou, byt tvořily zaklenuté místnosti: obytný a vedlejší pokoj, místnost pro čeledína, kuchyň a sklep. Fasádu prolamovaly jednokřídlové dveře a okna.⁴⁴ I fara však prošla mnoha přestavbami a známe podobu fary z roku 1906, kdy byla jednopatrová budova ukončená sedlovou střechou s taškami, měla šest místností a kuchyň, dva sklepy a sýpku na seno, a obilí pod střechou.⁴⁵

---

⁴² Tamtéž, fol. 50, „*Tauschvertrag*“ z 8. května 1808.

⁴³ ZA v Opavě, Generální vikariát, inv. č. 347, č. k. 11.

⁴⁴ ZA v Opavě, Zemská vláda Slezská, inv. č. 61.

⁴⁵ SOKA F-M, FÚ Ropice (dodatky), inv. č. 50, č. k. 1, inventář z roku 1906.

USÍDLOVÁNÍ ŽIDOVSKÉHO OBYVATELSTVA V MÍSTKU A KOLOREDOVĚ

Radek Lipovski

Katolický ráz obyvatel slezského Frýdku a moravského Místku byl typický pro tato města již za třicetileté války. V průběhu 16. st. se sice velké množství měšťanů hlásilo k protestantství, ale majitelé frýdeckého i místeckého panství nastolili v 2. polovině tohoto století tvrdý protireformační kurs a na přelomu 16. a 17. st. již katolictví převládalo.¹ Jak Frýdek, tak Místek si svůj jednolitý náboženský charakter udržely až do poloviny 19. století. Avšak ani poté se populace obou měst z hlediska náboženského vyznání výrazněji neproměnily, přestože v souvislosti se zrušením poddanství, ale především s rychlým rozvojem textilního průmyslu v oblasti, došlo k značnému přistěhovalectví, díky němuž několikanásobně vzrostl počet obyvatel této městské aglomerace.

Město Místek leželo na levém břehu řeky Ostravice, která se stala v průběhu dějin hranicí mezi Slezskem a Moravou, takže Místek byl zbudován a zůstal na Moravě. Životní podmínky pro Židy v této zemi se od slezských poměrů dosti lišily. Moravská šlechta se snažila udržet Židy na svých panstvích často i přes panovníkovu vůli, protože je vnímala jako nepostradatelné pro své hospodářské zájmy.² Dobrá situace se přes řadu vládních iniciativ výrazně nezměnila ani v době rekatolizace v 17. st. Teprve vládní nařízení z let 1726 a 1727 podstatně omezila rozvoj židovské populace na Moravě, protože zakázala vnitřní migraci Židů, omezila jejich pobyt pouze na ghetta mimo křesťanské ulice a čtvrtě a jejich počet byl přesně stanoven tzv. numerem clausem na 5 106 osob, což nesmělo být překročeno. Na základě familiantského zákona z téže doby byli určeni tzv. „patres familiae“ (otcové rodin), kteří jediní získali status familiaanta

---

¹ 700 let Frýdku Místku. Frýdek Místek: Městský národní výbor ve Frýdku Místku, 1965. s. 65-66.

² NESLÁDKOVÁ, L. Reprodukce kulturně odlišných skupin obyvatelstva jižní Moravy v novověku na příkladu křesťanů a židů. In: Acta Demographica XIV. Praha: Česká demografická společnost, 2003. s. 94.

a po nich jej dědili jen nejstarší synové. Zákon ovšem umožňoval výjimečné udělení inkolátu (familiantství).³

Místek rozhodně nepatřil ani před, ani po vydání numeru clausu k obcím, kterých by se daná nařízení nějak bezprostředně dotýkala. Patrně se zde Židé vyskytovali skutečně jen sporadicky, jako v případě Jakoba Löbla, jehož syna pokřtila z obavy před brzkou smrtí křesťanská služebná, což musel řešit v r. 1786 sám císař Josef II.⁴ O nějakém familiantovi se nedochovala žádná zmínka. Naopak se zřejmě město stavělo vůči Židům hodně nepřátelsky, o čemž svědčí reakce místního představenstva na nařízení krajského úřadu z r. 1805, které začínalo slovy: „*Da vermög der bei einer hohen Landesstelle eingebrachten Ausweise hervorgekommen, daß sich mehrer Juden wiederholt hierlandes eingeschlichen haben, so hat besagte hohe Landesstelle (...) zumitschlüssen geruhet, daß derley eingeschliche fremde Juden bis Ende 7^{ber} l. J. [läufendes Jahres] ohne weitere abgeschafft werden sollen.*“⁵ V připsané odpovědi místeckého úřadu z 8. září 1805 stojí, že „...*keinen zur Duldung nicht geeigneten Juden der Aufenthalt in Mistek zugestatten sein, widrigens das Vorsteheramt mit der obangezogene Geldstrafe geaffectet (?) werden würde, daher ist auf dem in Mistek sich öfters aufhaltenden Juden Bernard Radiwill der Aufenthalt alda nicht zugestatten, sondern von Mistek hinwegzuweisen.*“⁶

---

³ Táž, Přirozená reprodukce židovského obyvatelstva Moravy v éře familiantů. In: Židé a Morava. Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané 10. listopadu 1999 v Kroměříži. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2000. s. 34.

⁴ SPYRA, J. Reformy Józefa II i ich wplyw na ludność żydowską Śląska Austriackiego. In: XXVI. Mikulovské sympozium. Moravští židé v rakousko-uherské monarchii (1780-1918). Brno: Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Rakouský ústav pro východní a jihovýchodní Evropu, pobočka Brno, vlastivědná společnost Brno, 2000. s. 193.

⁵ SOKA Frýdek-Místek, Archiv města Místku, Účty, dlužní úpisy, kvitance, sirotčí jmění, špitální pokladna, pošta, židovské záležitosti, inv. č. 331, karton 5. „*Protože se zjistilo na základě důkazů získaných Zemským úřadem, že se do naší země opakovaně vplížilo vícero židů, uráčil se řečený Zemský úřad (...) vynést rozhodnutí, že takovito vkradnuvši se cizí židé mají být do konce září tohoto roku [1805] bez dalšího vykázáni.*“

⁶ Tamtéž. „...*žádnému k trpění nezpůsobitelnému židovi není k prospěchu pobyt v Místku, jinak by byl úřadem postižen výše uvedenou pokoutou, a proto není dále*

Podobně se zřejmě městské představenstvo chovalo k Židům i nadále, takže si Místek uchoval ryze katolický ráz až do poloviny 19. st., i když se zde čas od času ojediněle Židé vyskytli, o čemž svědčí jak daná citace, tak zápisy konvertitů v katolických matrikách. Na průchody, či dokonce krátkodobé pobyty Židů, měla vliv nová politická a společenská situace, která nastala v Habsburské monarchii za vlády osvícených panovníků Marie Terezie a Josefa II. Na první pohled se v politice vůči Židům nic nezměnilo, protože základní omezení z 20. let 18. století zůstala zachována, ale znovu se stal předmětem úvah a nakonec i reformem ekonomický potenciál Židů. Především Josef II. si uvědomil jejich hospodářský význam a jeho reformy směřovaly k jejich vyšší vzdělanosti a pozvolnému začlenění do majoritní společnosti. Zároveň byl rozšířen výčet Židům povolených zaměstnání, směli najímat grunty, zřizovat směnárny, obchody, velikoobchody apod.⁷ Pochopitelně bylo povoleno Židům svobodně se vyučit jakémukoliv řemeslu, ale jen u židovských mistrů, což znamenalo např. pro slezské Židy nutnost hledat je právě především na Moravě. Výrazně se tím prohlubují již tak silné vazby mezi moravskými a slezskými židovskými obcemi, což navíc posílilo i sloučení Moravy a Slezska r. 1783 v jedno gubernium se sídlem v Brně. Postupem času se tak v souvislosti s hospodářským vývojem začala vytvářet hodně provázaná židovská společenství na hranicích obou zemí v Ostravě (Polská a Moravská Ostrava) a ve Frýdku a Místku.⁸

---

povolen pobyt častěji se v Místku zdržujícím židovi Bernardu Radiwillovi, nýbrž byl z Místku vykázán.“

⁷ LOHRMANN, K. Die Toleranzpolitik Josefs II. im Vergleich der einzelnen Länder. In: XXVI. Mikulovské sympozium. Moravští židé v rakousko-uherské monarchii (1780-1918). Brno: Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, Rakouský ústav pro východní a jihovýchodní Evropu, pobočka Brno, vlastivědná společnost Brno, 2000. s. 7-18; NESLÁDKOVÁ, L. Profesní orientace a sociální postavení moravských židů od josefinských reforem do zániku rakousko-uherské monarchie. Tamtéž, s. 55-56.

⁸ SPYRA, J. Moravští židé v rakouském Slezsku v minulých staletích. In: Židé a Morava. Sborník příspěvků přednesených na konferenci konané 10. listopadu 1999 v Kroměříži. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2000. s. 30-31; Týž, Reformy Józefa II i ich wpływ na ludność żydowską... s. 191.

V druhém případě se stala pojičkem mezi oběma městy osada Koloredov. Založena byla až na konci 18. st. na pozemcích sviadnovského panského dvora, do r. 1868 byla součástí obce Sviadnov ležící nedaleko Místku, toho roku se vyčlenila jako samostatná obec a teprve v r. 1908 byla přičleněna k Místku, přestože od počátku byli hlavními osadníky především Místečané.⁹ Podstatnou pro její vývoj byla poloha na císařské silnici postavené krátce před její lokací. Silnice vedla od Příbora přes Místek, Koloredov, řeku Ostravici a Frýdek dále na Těšín. Stala se významnou spojnici s Haličí, která byla k rakouskému celnímu systému definitivně připojena v r. 1793, a rozvinul se díky ní v bohaté míře obchod s východem, jenž měl v podstatě nahradit ztrátu trhů v prohraném Slezsku. Těšínskem tak procházelo značné množství židovských kupců, pro něž byly zřizovány hospody s košer jídlem, tzv. židovské trakterie, neboli jídelny.¹⁰ Fungovaly mimo jiné také ve Frýdku, kde vedli jüdische Garküche Munkové, a v Koloredově, kde byla zřízena snad už v době založení samotné osady, ale jejími majiteli patrně nebyli Židé. Podle historiografa Místku Františka Linharta asi souvisel její vznik s tím, že se Židé nesměli usazovat v Místku, a tak využili Koloredov.¹¹ Jeho předpoklad se jeví jako správný, protože v kontrolní matrice Koloredova¹² se nevyskytl žádný záznam k Místku až do 60. let 19.st., zato židovská komunita v samotné osadě se pomalu rozrůstala v podstatě již od počátku 19. st.

Hlavním pramenem pro tuto studii jsou právě záznamy narozených, sňatků a zemřelých v kontrolní matrice

---

⁹ BARTOŠ, J.- SCHULZ, J.- TRAPL, M. Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Sv. XV. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 2000. s. 47; LINHART, F. Kniha o Místku. Příbor: Národní záložna v Místku, 1929. s. 75; SCHWOY, F. J. Topographie vom Markgrafthum Mähren. III. Band, Prerauer-Zneymer- und Iglauer Kreis, Wien, 1794.

¹⁰ SPYRA, J. Židé v rakouském Slezsku (1742-1918). Nástin dějin. In: SPYRA, J.- WODZINSKI, M. [red.] Židé ve Slezsku. Studie k dějinám Židů ve Slezsku. Karviná: Muzeum Těšínska, 2001. s. 25.

¹¹ LINHART, F. Kniha o Místku... s. 75.

¹² Státní Ústřední Archiv Praha (dále jen SÚA Praha), Kontrolní matriky, inv. č. 159b.

a v duplikátech, tzn. opisech, židovských matrik¹³, které se dochovaly z přelomu 19. a 20. st. Žádné přímo židovské zápisy zatím nalezeny nebyly a dost možná až do 90. let 19. st. nebyly vůbec vedeny. Populační jevy v židovském společenství Frýdku a Koloredova tak byly zřejmě registrovány v průběhu 19. st. pouze v již zmíněných kontrolních matrikách vytvářených katolickými duchovními, kteří však tuto činnost často zanedbávali. Evidentním nedostatkem bylo naprosté pominutí nemanželských dětí, za něž byli považováni i potomci osob, které nevlastnily inkolát. Dodatečně pak byly tyto děti dopisovány až po roce 1861, kdy byli židé na základě únorové ústavy zrovnoprávněni s ostatním obyvatelstvem.

Záznamy však měly celou řadu dalších chyb a koloredovská kontrolní matrika bohužel není žádnou výjimkou. Sice zahrnuje dosti dlouhé období let 1796 - 1874, ale sňatek byl zapsán za celou dobu jen jeden, úmrtí byla registrována mezerovitě až od 30. let 19. st. a rodná evidence byla patrně zpočátku vytvořena zpětně, a proto pravděpodobně nezachycuje všechny židy v osadě pobývajících. První záznamy se tak týkaly potomků dvou bratrů či snad bratřanců pocházejících z Hranic na Moravě, kde oba drželi inkolát, a sice Jakoba a Davida Liechtensternů. Nelze sice s naprostou jistotou tvrdit, že se jejich zaznamenané děti narodily přímo v Koloredově, ale zároveň neexistuje důvod, proč by tomu tak nemělo být. Pokud už první Jakobův syn nesoucí stejné jméno přišel na svět v této osadě (1796), pak sem jeho otec musel přijít bezprostředně po založení lokality. V záznamech byl označen jako obchodník v Koloredově a familiant v Hranicích, jeho manželka Anna byla dcerou bohumínského obchodníka Jakoba Mayera a spolu měli nejméně šest dětí: Jakoba (1796), Israela (1800), Šalomona (1805), Markuse (1807) a dvojčata Leny a Rosi (1810). Děti Davida Liechtensterna, koželuha v Koloredově, a Evy, dcery obchodníka z Lipniku Jakoba Fuchse, Ignaz (1813), Cäcilia (1815) a Albert (1817), se narodily ve stejné usedlosti jako Jakobovi potomci, tzn. v domě č. 96, což lze považovat za další důkaz blízké příbuznosti obou mužů.

---

¹³ SÚA Praha, Židovské matriky (HBMa), inv. č. 1262, 1263, 1264.

Kromě nich už ovšem další hrdí otcové z tohoto období v koloredovské matrice zaznamenání nebyli, což bylo patrně způsobeno nedostatečnou registrací. V roce 1865 sem totiž byl zapsán Bernard, syn ševce Alberta Radiwilla, jehož otcem nebyl nikdo jiný než Bernard Radiwill, obchodník v Koloredově. S velkou pravděpodobností se jednalo buď o téhož Bernarda Radiwilla, který byl na počátku 19. st. vypovězen z Místku, nebo o jeho potomka. Každopádně byli všichni Radiwillové označeni jako místní, takže zde bezpochyby několik desetiletí pobývali. Po vypovězení z Místku bylo také pro Bernarda Radiwilla nejlogičtější usadit se v blízkém Koloredově. Proč byla tato rodina v matrice kromě zmíněného záznamu naprosto opomenuta, nelze určit.

Pro první polovinu 20. let nebylo v evidenci zachyceno ani jedno narození židovského dítěte, na čemž se však patrně částečně podepsala absence rodin tvořených manželi v produktivním věku. Teprve na konci třetího desetiletí a v průběhu třicátých let začaly židovské rodiny v Koloredově, alespoň podle matriční evidence, znovu plodit děti. První změnu statického stavu znamenalo zřejmě úmrtí Davida Liechtensterna. Jeho žena Eva se podruhé provdala za obchodníka Ignatze Lewina, familiaranta v Prostějově, jemuž porodila syny Šigmunta (1828) a Nathana (1830). Zhruba v téže době se do osady přistěhoval opavský familiarant Isaak Löw, který si zde pronajal Brandtweinhaus (kořalnu, vinopalnu), a narodily se mu zde děti Karolina (1830), Moritz (1832), Friederika (1834) a Alois (1836). Jeho manželka a matka těchto dětí Henrietta zemřela na počátku r. 1839 ve věku 38 let a asi rok po ní skonala také dcera Friederika. Isaak se pak znovu oženil, vzal si v r. 1841 Barbaru, dceru holešovského obchodníka Josepha Herze, což byl onen jediný sňatek, který byl do matriky zanesen. Ženich zde byl označen jako syn Isaiase Löwa, nájemce kořalny ve Frýdlantu.

Příchod Isaaka do Koloredova nedlouho před r. 1830 lze odvodit z dalšího záznamu v matrice. V roce 1870 byly dopsány do rodného registru dodatečně děti Herrmanna Löwa, jenž byl označen jako syn Isaaka a Henrietty. Pravděpodobně se jednalo o potomka, jenž přišel na svět ještě před příchodem manželů do osady, a proto mezi zmíněnými dětmi nefiguruje. Zdědil rodinný

podnik, nyní již továrnu na likéry, později nazvanou Collo, takže byl patrně nejstarším z Isaakových synů. Příčinou dodatečného zápisu jeho dětí nemohla být nelegitimita, protože se narodily až po r. 1861. Zřejmě se Herrmann až do r. 1870 v osadě nezdržoval a podle zjištění Milana Myšky sem přišel z Frýdlantu nad Ostravicí¹⁴. Mezi oběma podniky rodiny Löwů ve Frýdlantu a v Koloredově nepochybně docházelo k pohybu osob. Sám Isaak si s sebou přivedl přinejmenším na rozjezd své firmy pomocníky, o čemž svědčí první zápis v úmrtní evidenci. V listopadu r. 1833 zemřel ve věku 16 let Moyses, „...*Sohn nach Löw Löbl, Ausgedinger auf dem Bestandhause in Friedland, dienend im Bestandhause in Kolloredow...*“¹⁵ Herrmann mohl působit podobně ve Frýdlantu a snad po smrti otce převzal rodinný závod v Koloredově.

Absenci záznamu jeho narození lze považovat za oprávněnou, protože se sem s největší pravděpodobností přistěhoval i s rodiči, ale Isaakovi se narodily ještě děti z druhého manželství s Barbarou, popřípadě z dalších sňatků. V listopadu r. 1871 totiž podlehla tuberkuloze jeho dcera Rosa ve věku 20 let, takže přišla na svět někdy na počátku 50. let, ale tato událost v registru narozených zachycena nebyla. Vlastně nebyly zapsány žádné další děti Isaaka Löwa mimo ty z manželství s Henriettou a tady již nutno hovořit o zanedbání evidence ze strany zapisovatelů. Bohužel ani tímto nekončí problémy koloredovských matričních záznamů.

Ve 30. a 40. letech se na zvýšených úhrnech narozených židovských dětí v osadě (viz graf č. 1) podíleli kromě Isaaka Löwa také potomci Liechtensternů. Své rodiny založili nejstarší Jakobovi synové Jakob (5 dětí v l. 1835-1848) a Israel (2 děti v l. 1849 a 1854), a také Davidovi potomci Albert (3 děti v l. 1845-1850) a Ignatz (5 dětí v l. 1846-1857). Všichni v době narození svých prvních dětí dosáhli již poměrně vysokého věku, takže nejspíše museli čekat na uvolnění živnosti svými předchůdci. Jakob i Israel

---

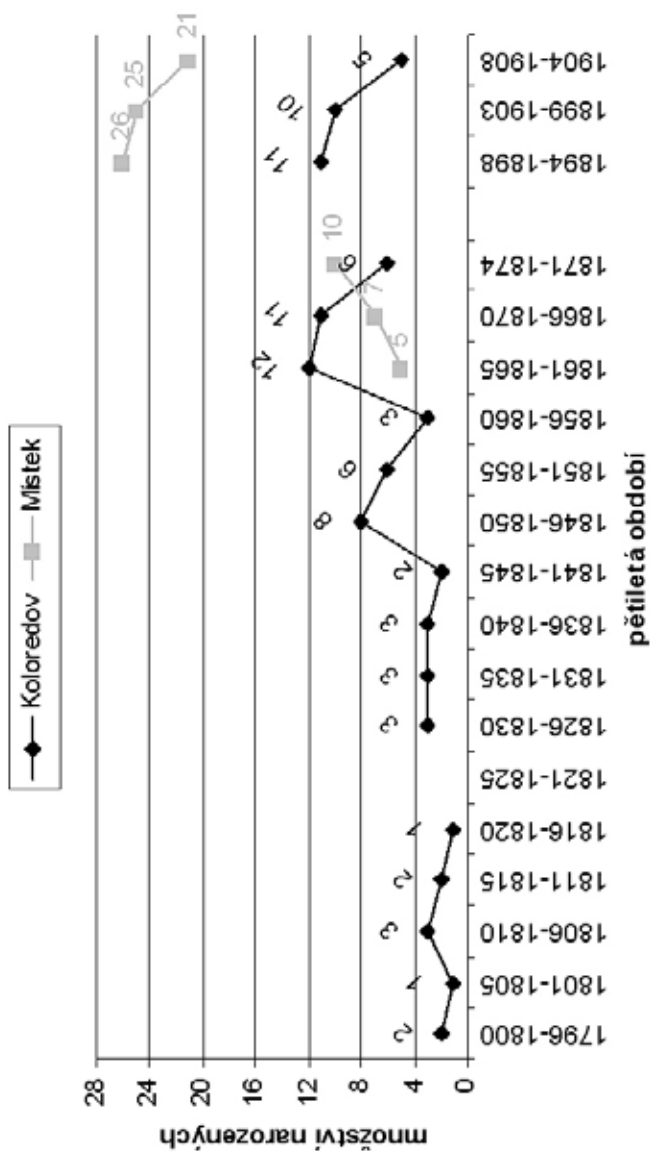
¹⁴ MYŠKA, M. Příspěvek k dějinám frýdeckých židů. Těšínsko, roč. XXXVIII, 4/1994, s. 20.

¹⁵ SÚA Praha, Kontrolní matriky, inv. č. 159b. „...syn výměnkáře v nájemním domě ve Frýdlantu, Löbla (Leopolda) Löwa, sloužící v nájemním domě v Koloredově...“

byli uvedeni jako obchodníci v Koloredově a z dat narození jejich prvních dětí lze odvodit, že po otcově smrti někdy v první polovině 30. let se obchodnické živnosti chopil prvorozený Jakob, zatímco Israel byl nucen počkat buďto na jeho smrt, nebo na revoluční změny l. 1848-1849. Albert řešil celou záležitost jinak. Jako druhorozený se rozhodl nečekat a zvolil si jinou živnost – tkalcovství (Webermeister). Ignatz se patrně po smrti svého otčima Ignatze Lewina chopil vedení rodinného koželužského řemesla, což lze ovšem pouze předpokládat, protože o Lewinově smrti se nedochoval žádný záznam v úmrtním registru.

Zato několik zápisů v této části knihy zase napovídá o možném pochybení v rodné evidenci. V dubnu 1842 zemřela Rosalia, manželka nájemce koloredovské vinopalny Abrahama Braunera a v červenci téhož roku Mauritz, syn Isaka Frieda, místního košeráře (košer řezníka). Rodina Braunerů se dále nikde v záznamech neobjevila, takže zde působila buďto velmi krátce, nebo byla úplně opomenuta. Isak Fried byl označen jako židovský řezník, což byla dosti důležitá funkce pro koloredovské společenství. Do rodné matriky mu však byly zaneseny jen tři děti, a sice Anna (1845), Marianna (1850) a Eugenia (1861). Velké časové odstupy mezi jednotlivými dětmi by mohly naznačovat určitý nedostatek ve vedení evidence narozených, ale v Isakově případě se zřejmě jednalo spíše o značnou pohyblivost jeho rodiny. Jeho první dcera Anna se totiž narodila podle záznamu ve Sviadnově a až druhá Marianna v Koloredově. V pořadí třetí dcera pak vzešla z dalšího manželství, protože první Isakova žena Rosalia v r. 1855 zemřela. V té době již mimochodem pobývala celá rodina v Místku, kde se Isak stal navíc „Torbethende“ (předčítal z Tóry), takže jak úmrtí Rosalie, tak narození Eugenie by již patřilo do místeckých záznamů. V podstatě by tam měl být i Isakův sňatek s druhou ženou Leni, ale nic takového v matrice zapsáno nebylo.

Graf č. 1 - Křivka narozených židovských dětí v osadě Koloredov a ve městě Místek v l. 1796-1908

Pohyblivost židovských rodin znamená největší komplikaci při sledování demografických jevů na základě matriční evidence. V případě Koloredova se jednalo skutečně o zvlášť velký problém, protože v této osadě podobně jako ve Frýdku neexistovalo ucelené židovské osídlení, které by nějak připomínalo známé Judengemeinde. Pohybovalo se zde značné množství obchodníků, kteří se zapojili do podnikání s bavlněnou přízí a tkaninami. Frýdecko-Místecko se vyvinulo v 1. polovině 19. st. v jeden z nejvýznamnějších protoindustriálních textilních regionů a pro velkoobchodníky z Haliče a Uher se stalo oblastí značného zájmu. V Koloredově působili ve 40. letech židovští kupci bavlny Löwusch, Aron Löwek, Hersich L. Halpern a Frenkl, v Místku nakupoval v 50. letech pro velkoobchodníka Menke Wechslera z haličského Tarnowa Leib Mann a hned pro několik haličských obchodních domů byl zprostředkovatelem např. koloredovský Scholem Samuely. Tito „Zwischenhändler“ vykupovali tovar od venkovských tkalců v době konání místeckých trhů nebo i těsně před jejich zahájením, ale taky sami organizovali práci tkalcům a přímo od nich odebírali plátno, takže působili jako nákladníci. Zatímco na Místecku se tato praxe hodně rozšířila již ve 40. letech patrně vlivem koloredovské kolonie, na Frýdecko se dostala spíše až v dalším desetiletí.¹⁶

Do jaké míry se dá uvažovat o těchto obchodnících jako o usazených obyvatelích Koloredova, nelze s určitostí říct. V kontrolní matrice byla zachycena jen rodina Scholema Samuelyho, jemuž se zde narodily v první polovině 60. let dvě dcery a nedlouho po nich také již potomci Scholemových synů Heinricha (4 děti v l. 1865-1870) a Ephraima (1 dítě r. 1867). Všichni tři byli zapsáni jako obchodníci v Koloredově, ale také jako synové haličských obchodníků, tzn. i Scholem byl v záznamech svých synů takto označen.

Termín „Handelsmann“ se vlně koloredovskými zápisy jako červená nit. Od padesátých let až po ukončení evidence v r. 1874

---

¹⁶ MYŠKA, M. Opožděná industrializace. Lnářský a bavlnářský průmysl na Frýdecku a Místecku do začátku tovární výroby. Trutnov: Textlen Trutnov a. s., 1991. s. 42-47.

zde bylo zachyceno jedenáct obchodníků (všichni označeni termínem Handelsmann), což je bráno včetně již zmíněných představitelů rodiny Samuelyových a Israele Liechtensterna. Oproti tomu se zde za celé období vyskytl jen jeden obuvník, výše řečený Albert Radiwill, jeden barvíř, Benjamin Fröhlich, jeden hospodský, Heinrich Tramer, a samozřejmě představitelé rodin Liechtensternů a Löwů. V místeckých záznamech se za totéž období objevili čtyři obchodníci, ale jen dva s označením Handelsmann, zatímco zbylí dva se nazývali termínem Geschäftsmann, což nelze slučovat. První pojem totiž označoval patrně spíše volně působícího nákupčího a druhý pak držitele krámu. Dále zde působil jeden šenkýř, jeden nájemce hospody a řezník a jeden kožešník. Mezi oběma obcemi se pak pohybovali dva košeráři – k Isakovi Friedovi přibyl Gustav Federmann, jenž také působil nejdříve v Koloredově, a pak se přesunul do Místku.

Koloredov se stal nepochybně jakousi záchytnou, ale zároveň taky přechodnou, stanicí pro značné množství jedinců i rodin židovského původu. Řada nákladníků se zde zdržovala zřejmě jen po určitou dobu a své rodiny sem natrvalo nestěhovali, snad s výjimkou Scholema Samuelyho, ale i ten se usadil asi až na počátku 60. let. Procházelo tudy velké množství jiných obchodníků, takže např. v červenci 1843 zde zemřel Moses Kulke, „*durchreisender Israelitischen Handelsmann von Leipnik*“¹⁷. Obchodníci Josef Blech a Gustaw Münster měli v záznamech zapsáno jen po jednom dítěti, přičemž k zaevidování došlo již v 50. letech, takže nejspíše pobýli v osadě i s rodinami jen krátkou dobu. Totéž je možno se domnívat např. o Ephraimu Samuelem, Albertu Radiwillovi, Benjaminu Fröhlichovi nebo třeba Bernhardu Plačkovi, jenž se ovšem zřejmě přestěhoval do vedlejšího Frýdku, protože se oženil s dcerou frýdeckého žida Isaka Ziffera a jeho ženy Fany, rozené Munkové. Ostatně podobně lze uvažovat i o dalších rodinách, poněvadž koloredovská populace Židů v 60. a hlavně 70. letech začala stagnovat (viz tab. č. 1), což nejspíše souviselo s naprostým otevřením obou sousedských měst,

---

¹⁷ SÚA Praha, Kontrolní matriky, inv. č. 159b. „...projiždějící židovský obchodník z Lipniku.“

v nichž došlo naopak k obrovskému nárůstu počtu židovského obyvatelstva.

Naprosto nezodpovězenou otázkou v tomto směru zůstává rodina Landsbergerů, která nebyla zachycena ani v koloredovských, ani ve frýdeckých záznamech, a přitom v obou lokalitách její představitelé prokazatelně působili. Filip Landsberger pocházel z obce Wygoda u Skočova, někdy ve 40. letech 19. st. se přestěhoval do Koloredova, pronajal si zde hospodu u císařské silnice a také obchodoval se zemědělskými produkty. Vlastnil navíc reality a hostinec v obci Wilamowice u Skočova a r. 1851 získal reality č. p. 74 a 77 ve Frýdku, které velkým nákladem přestavěl na úpravárenskou manufakturu. Jeho podnik byl už o rok později (1852) označován jako Cottonfabrik. Jeho synové Adolf a Ignác, kteří mu pomáhali v podnikání, se narodili ještě ve Wilamowicích,¹⁸ ale jejich potomci se již museli narodit na Frýdecko-Místecku. Matriky něco takového ovšem nezachytily.

Místek – Koloredov začátkem 20. století

---

¹⁸ MYŠKA, M. Opožděná industrializace... s. 58-60.

Tabulka č. 1 – Počet obyvatel v Místku a Koloredově¹⁹

Místek		Koloredov							
roky	římští katolíci	protestanti	židé	celkem	roky	římští katolíci	protestanti	židé	celkem
1850/54	-	-	-	3 163	1848	-	-	30	-
1857	-	-	-	3 303	1857	-	-	-	1 018
1869	-	-	22	3 951	1869	-	-	68	1 246
1880	-	-	88 ¹	4 323	1880	-	-	65	1 368²
1890	4 715	71	136	4 922	1890	1 293	34	101	1 428
1900	5 548	93	160	5 804	1900	1 566	41	109	1 716
1910	6 508	123	180	6 819	1910	1 706	75	109	1 890

¹ V Historickém místopisu Moravy a Slezska v letech 1848-1960 uvedeno již pro r. 1880 136 židů. Zřejmě se jedná o překlep. Podobně v monografii Karla Kučí Města a městečka... chybně uvedeno pro r. 1890 126 židů.

² V monografii 700 let Frýdku Místku údaj o něco nižší – 1345 obyv.

¹⁹ Údaje byly získány z: 700 let Frýdku Místku. Frýdek Místek: Městský národní výbor ve Frýdku Místku, 1965; BARTOŠ, J.- SCHULZ, J.- TRAPL, M. Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Sv. XV. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 2000; DOKOUPIL, L. Obyvatelstvo ostravské průmyslové oblasti do sčítání 1869. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986; LINHART, F. Kniha o Místku. Příbor: Národní záložna v Místku, 1929; KUČA, K. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl I. Praha: Nakladatelství Libri, 1996; SOkA Frýdek-Místek, Sčítání obyvatelstva 1890, Okresní a místní přehledy Místek-Žabeň, inv. č. 1030, karton 1512; Tamtéž, Sčítání obyvatelstva 1910, Okresní a místní přehledy I. část Bordovice-Místek, inv. č. 1131, karton 1710.

Průběh demografických jevů v Místku a Koloredově

Křivka narozených (viz graf č. 1) sestavená na základě údajů kontrolní matriky a duplikátů židovských matrik poměrně dobře poukazuje především na jistou stagnaci koloredovské populace od 70. let oproti mohutnému přílivu židovského obyvatelstva do Místku zhruba v téže době. Určité vzestupy a poklesy křivky nezpůsobily ani tak vnější události, jako spíše malá populace, v níž výpadek rodin v produktivním věku většinou do značné míry průběh porodnosti ovlivní. Takže v pětiletí 1846-1850 výrazně stoupl počet narozených přes společensky i epidemiologicky neklidná léta²⁰, protože zrovna v té době produkovaly děti rodiny všech čtyř mladých Liechtensternů. Stejný problém se pak projevil v 50. letech, kdy se Liechtensternům narodily již jen tři děti a na poněkud vyšším množství narozených se tak podepsala především nově příchozí rodina Pinkuse Bergera a ojedinělé záznamy již zmíněných potomků Josefa Blecha a Gustawa Münstera. Zároveň se však na poklesu křivky v těchto letech nepochybně podepsala nedostatečná registrace, protože nejspíše chybí děti Isaaka Löwa z druhého manželství, nejisté je rovněž působení dalších rodin, hlavně Radiwillů, a v neposlední řadě zřejmě nebyly evidovány časně zemřelé děti, čemuž by nasvědčovaly větší proluky mezi záznamy narozených. Mohlo se však samozřejmě jednat o mrtvorozené děti, jež taky zapisovány nebyly. Další snížení počtu narozených v Koloredově na počátku 70. let způsobilo jednak kratší sledované období 1871-1874, jednak již zřejmě se projevující částečný přesun obyvatel z osady do obou sousedících měst.

Pochopitelně se tato situace snadno podepsala i na hrubé míře porodnosti, takže zatímco v letech 1846-1850 vystoupala na

---

²⁰ Viz např. DOKOUPIL, L. Důsledky hladových let v polovině 19. století pro vývoj populace Těšínských Beskyd. In: Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě (dále jen SPPFO), řada C-10, č. 45, Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě, 1975, s. 59-82.

53,3%, v dalších pětiletích postupně klesala na 30,8% a 12,5%. Za celé období 1846-1860 se průměrně pohybovala na úrovni 30%, což by se již dalo chápat jako přibližná hodnota, nicméně nutno vzít v potaz možnou podregistraci matriční evidence a značnou migraci. V první polovině 60. let už zase natalita vzrostla na 42% a její průměrná hodnota ve sledovaném období 1846-1874 činila 31,7%. Všechna čísla však platí pouze za předpokladu správnosti údajů o počtu Židů v Koloredově (viz tab. č. 1). Pro tuto osadu se dochovalo hned několik informací v tomto směru. Podle místeckého letopisce Rudolfa Škarudy bylo na počátku v osadě 19 Židů²¹, jenže formulace „na počátku“ nedává příliš jistoty v datování. Trochu upřesnil tento údaj Milan Myška, který uvedl stejnou hodnotu pro období 30. let 19. st.²² V neposlední řadě přináší určitou informaci o počtu židovských osadníků v Koloredově tištěný katalog kněžstva olomoucké arcidiecéze, podle něhož žilo v roce 1844 v místecké farnosti 25 osob Mojžišova vyznání.²³ Nejspíše se jednalo především o koloredovské Židy, takže hodnota 30 osadníků v r. 1848 se jeví jako pravděpodobná.

Poněkud jinak se křivka narozených pro Koloredov chovala na přelomu 19. a 20. st. Na rozdíl od frýdecké evidence nejví záznamy v místeckých duplikátech významnější mezery či vady. Registrovány byly děti z okolních lokalit Koloredova, Paskova, Staříče, Frýdlantu, Myslíka ad., zachycena byla jedna dvojčátka a dvě nemanželské děti. Přes dobrý dojem ze zápisů však patrně opět došlo k určitým chybám v jejich vedení. Především počet narozených v Koloredově neodpovídá síle místní populace. Úroveň natality se za celé období jen těžko dostávala ke 20%, což se jeví jako příliš nízká hodnota. Snad byla část koloredovských dětí zařazena pod Místek, ale ani zde míra porodnosti nevykazovala přehnaně vysoká čísla. V prvních dvou pětiletích se přehoupla jen slabě přes 30% a v l. 1904-1908 činila pouze 24,4%. Jistý jev zde ovšem vyzorovat lze, a sice klesající tendenci množství

---

²¹ LINHART, F. *Kniha o Místku...* s. 75.

²² MYŠKA, M. *Příspěvek k dějinám...* s. 20.

²³ KOUŘIL, M. *K počtu židů v olomoucké arcidiecézi v r. 1844.* In: XXVI. Mikulovské sympozium... s. 214.

narozených a tím pádem i natality, protože počet obyvatel se ani v jedné z lokalit nezmenšoval. Snad se zde rovněž projevovala moderní tendence vytváření rodin s jedním nebo dvěma dětmi, jako tomu bylo mezi Židy v Uherském Brodě a na Ostravsku²⁴.

Evidence sňatků a úmrtí v kontrolní matrice i duplikátech vykazuje natolik závažné nedostatky, že ji téměř vůbec nelze využít pro statistický výzkum. Ke kontrolní matrice již byla uvedena informace o všehovšudy jediném zaznamenaném sňatku. Registrace zemřelých byla vedena poněkud lépe, ale v podstatě ji lze charakterizovat jako ojedinělé zápisy. Těžko lze věřit, že by v 50. letech skonal v oblasti jen 2 osoby židovského původu a v následujícím desetiletí ani jedna. Od konce r. 1855 až do r. 1871 totiž nebylo zaregistrováno ani jedno úmrtí. V duplikátech se hlavním problémem stala evidence místa původu snoubenců a zemřelých. Sňateční záznamy velmi často obsahovaly pouze údaj o místě sezdání, tzn. frýdeckém templu. Jinak se za léta 1894-1910 objevilo jen šest sňatků, v nichž figurovala nevěsta z Místku, a dva sňatky prokazatelně patřící do Koloredova (r. 1907 a 1910).

Úmrtí evidence byla zpočátku vedena relativně dobře, ale od r. 1899 nebyly opět uváděny lokality, z nichž zemřeli pocházeli, a ve velkém množství případů scházely také věk úmrtí. Jen pro ilustraci tak byl vytvořen graf č. 2, v němž černá křivka představuje celkové roční úhny zesnulých zapsaných v duplikátech, tzn. včetně osob pocházejících z okolních lokalit. Šedá křivka pak vychází z úhrnů místeckých a koloredovských židů. Průběh grafu snad naznačuje určité předpoklady, ale v tuto chvíli není na místě je hlouběji analyzovat.

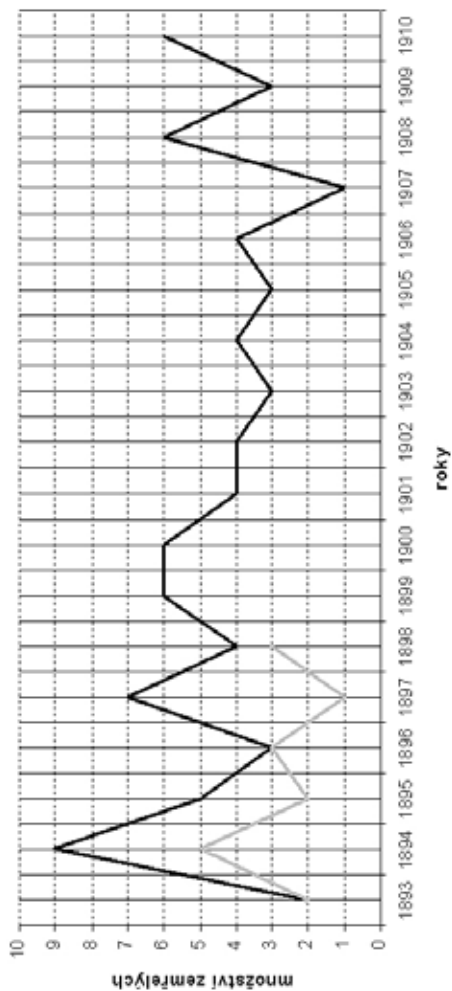
Kvalita pramenů, z kterých byly čerpány informace pro tuto studii, se dá označit přinejmenším za diskutabilní, ale i tak přinášejí matriční záznamy velké množství údajů k vývoji židovského osídlování Frýdecko-Místecka. Doplněním poznatků z dalších pramenných materiálů lze v konečném výsledku získat velmi dobrou představu o místní židovské komunitě.

---

²⁴ NESLÁDKOVÁ, L.- DOKOUPIL, L. Židovská minorita na Moravě a její služebnictvo v době utváření moderní společnosti (1869-1938). In: Historická demografie, č. 21. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997. s. 157.

Nedůležitějšími v tomto směru by měly být operáty ze sčítání obyvatelstva. Bohužel pro Koloredov se dochovaly až z r. 1890 a pro Místek částečně z roku 1880.

Graf č. 2 - Křivka zemřelých v Místku a okolí v l. 1893-1910

TESTAMENT JIŘÍHO PITLA, FRÝDLANTSKÉHO DĚDIČNÉHO FOJTA, Z ROKU 1820¹

Petr Maršálek

K poznání hospodářských a sociálních poměrů na hukvaldském panství² v druhé polovině 18. a první polovině 19. století je možno se opřít o řadu dochovaných pramenů.³ Neprávem opomíjeny jsou tzv. pozůstalostní spisy, které dávají možnost nahlédnout do životů zdejších obyvatel. Lze v nich sledovat vybavení domácností či celých selských usedlostí, včetně vztahů mezi rodiči a dětmi, které bychom z matričních zápisů nevyčetli. Z pozůstalostí můžeme také vypořadovat podobu zdejšího kroje, jenž z důvodu vzrůstající industrializace pozbyval svého významu, až úplně vymizel.⁴ Ne každý však měl takové bohatství, či rozvětvené potomstvo, aby sepsal poslední vůli.

Ve Frýdlantě nacházíme několik sociálních skupin. Výrazné zastoupení zde měli zaměstnanci zdejších hutí, kteří se rekrutovali hlavně z řad zdejších domkařů a nádeníků. Zejména poté, co počátkem osmdesátých let 18. století přezvala frýdlantské arcibiskupské železářny do pronájmu rodina Homoláčova⁵, vzrostl

---

¹ Za cenné rady a připomínky při kompletaci článku děkuji Mgr. Janu Al Sahebovi.

² Viz: Hosák, Ladislav: Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 2004, s. 698 - 706

³ Mimo matrik a pozemkových knih či knih svatebních smluv, mají vysokou vypovídající hodnotu soupisy vojenských personálních spisů, které obsahují kvalifikační listy vojáků. Viz: Zemský archiv v Opavě (dále jen ZAO), fond Sbirka matrik, ZAO, pobočka Olomouc (dále jen ZAO, Olomouc), fond Velkostatek Hukvaldy (dále jen VH), Vojenský historický archiv Praha, fond Vojenské kmenové listy (sbírka)

⁴ Viz: Hurt, Rudolf: Dějiny města Frýdlantu nad Ostravicí. 1955, s. 63 - 68. O kroji píše frýdlantský farář František Halfar ve farní kronice, s. 198. Kronika je uložena na Římskokatolickém farním úřadě ve Frýdlantě n. O.

⁵ Homoláčovi byli rodinou, kde důlní a hamerní podnikatelství bylo tradičním zaměstnáním. Nájemníkem, který si v roce 1782 pronajal od olomouckého arcibiskupství železářny ve Frýdlantě nad Ostravicí, byl Jan Václav Homoláč (*1745 †1812). Smlouvami si zajistil využívání výrobních zařízení na pozemcích hukvaldského panství a právo těžit zde rudu, vápenc a dříví z vrchnostenských

jejich počet i význam. Tehdy už se hovoří o Frýdlantu jako o městečku.⁶ Dále zde žila řada řemeslníků a živnostníků, jejichž počet narůstal úměrně se zvyšujícím se počtem zdejších obyvatel a růstem jejich potřeb. Počátkem 19. století se ve Frýdlantě nacházelo celkem 6 cechů.⁷ Nejpočetnější vrstva obyvatelstva se však živila i nadále zemědělstvím, ať už to byli vlastníci polností nebo nádeníci. K těm méně zámožným, co se rozlohy pozemků týče, patřili zahradníci či pasekáři. Jejich tzv. zahradnické grundy se ve Frýdlantě nacházely převážně na svazích Ondřejníka, kde se doposud dochoval místní název „*Paseky*“.⁸ K nejbohatším obyvatelům obce, posléze městečka, náleželi sedláci, kterých bylo v polovině 18. století ve Frýdlantě patnáct.⁹ Oproti zahradníkům byly statky sedláků ve Frýdlantě situovány do středu městečka, i když jejich pozemky ležely mimo něj. Toto rozmístění není pro obce na hukvaldském panství obvyklé.¹⁰

---

lesů. V roce 1795 rozšířil hutě o závod na horní Čeladné, který vybudoval z vlastních prostředků a v roce 1803 prodal arcibiskupství. Podnik jím řízený vynikal technickou úrovní a racionální komerční politikou. Myška, Milan: *Osudy moravského huťářského rodu Homoláčů (18. až 19. stol.)*. Z historie hutnictví 39, 1984, č. 12, s. 907 - 909

⁶ Frýdlant byl povýšen na městečko 19. září 1777. Zároveň mu byly povoleny 2 výroční trhy, o sv. Jiřím a sv. Michalovi. Dne 26. února 1784 byl povolen třetí výroční trh o sv. Petru a Pavlu se dvěma trhy dobytčími. Konečně 8. června 1827 byl městečku udělen třetí trh na dobytek. Viz: Státní okresní archiv Frýdek-Místek (dále jen SOKA F-M), fond: Archiv městečka Frýdlantu nad Ostravicí (dále jen AMF), inv. č. 53, s. 6.

⁷ Viz: Hurt, Rudolf: c. d., s. 224

⁸ V textu jsou kurzivou uvedeny výrazy převzaté v tvaru převzatém přímo z archivních pramenů. Při citacích jazykově českých textů jsem se v této práci řídil platnými pravidly pro transkripci. Viz: Roubík, František: *Pravidla pro vydávání pramenů k novějším dějinám*. Archivní časopis 1957, č. 2, s. 59 - 65.

⁹ Jmenovitě se jednalo o: fojta Jana Kuhejdu, Jana Šprlu, Františka Tomka, Františka Kožucha, Ondřeje Šmíru, Martina Veličku, Josefa Kožucha, Jiřího Kubalu, Ondřeje Trčku, Ignáce Tomka, Martina Mohyly, Jakuba Lašpáka(?), Ignáce Hrachového, Jana Stejskala a Ignáce Adamce. Kostelní grunt, který jsem nezapočetl, byl tehdy v pronajmu Ignáce Hrachového, Bernarda Strálky a jistého Ermise. Viz: Moravský zemský archiv Brno, fond: D7, tereziánský katastr, sign. 24/1, fol. 187 - 206.

¹⁰ Frýdlant totiž není typickou lánovou vsí, při lokaci to poukazuje na možnost, že tato lokalita mohla byla prvotně zakládat jako městečko.

Představiteli venkovské samosprávy a zároveň zástupci vrchnosti byli fojtové (v pramenech se vyskytuje také termín rychtář).¹¹ Tito měli vrchností svěřený dohled nad obcí. Jejich povinností bylo udržovat klid a pořádek, usmiřovat sousedy, případně je také trestat za přestupky jakéhokoliv druhu. Zločiny však spadaly pod pravomoc vrchnosti. Dále měli dohlížet na konání roboty, vyřizovat obyvatelům obce právnické záležitosti, převody či kupy majetku.¹² Sociální postavení fojtů na vesnici bylo dominantní. K fojství obvykle náležel mlýn, výměra polnosti převyšovala rozlohu selských gruntů, také vybavení jejich usedlostí náleželo k nejbohatším v obci.

Centrum městečka Frýdlantu na indikační skice z r. 1835. Situace fojství označena šipkou

Frýdlantské fojství nebylo nikterak rozsáhlé, ani zvláště bohaté co do srovnání s ostatními na hukvaldském panství. Dle výměru

---

¹¹ K instituci fojtů blíže viz: Krofta, Kamil: Dějiny selského stavu. Praha 1944, Jirásek, Jiří: Fojti na panství olomouckého biskupství v 16. století. ČMM 75, 1956, s. 352 - 365.

¹² Pustka, Antonín: Staré paměti Kunčic pod Ondřejníkem. Kunčice pod Ondřejníkem 1994, s. 36 - 39

dědičných fojtství z 12. července 1778 patřila frýdlantskému fojtství dvanáctá pozice z celkového počtu šestadvaceti.¹³ Tehdejší fojt Tomáš Chrobáček vlastnil jeden moučný mlýn a 223 výsevkových měřic a 5 3/8 achtlů pozemků (42,9 ha).¹⁴ Chrobáček byl kopřivnickým rodákem a na frýdlantské fojtství se přiznal, když 22. listopadu 1763 pojal za manželku Annu, vdovu po Janu Kuhejdovi.¹⁵ Fojt Kuhejda ve své poslední vůli však určil za dědice svou dceru Marii. Tomáš Chrobáček zastával funkci fojta ještě počátkem července 1784.¹⁶ Od srpna téhož roku nacházíme v pramenech jméno fojta Jiřího Pitla. Ten se oženil s výše zmíněnou Marií, dcerou Jana Kuhejdy. Z jejich manželství se 5 dětí dožilo dospělosti.¹⁷ Fojt Chrobáček dožil na výminku poblíž fojtství, kde po těžké nemoci v roce 1797 zemřel.

Za dobu, kterou strávil Jiří Pitel ve Frýdlantě jakožto fojt, získal dozajista na vážnosti mezi zdejšími „starousedlíky“, i když nebyl ze zdejšího kraje. Zanedlouho po jeho příchodu se vynořila potřeba postavit nový hamr pro znovu vystavěnou druhou vysokou pec. Pro tuto stavbu postoupil potřebnou plochu a zároveň pozemky na zřízení odvodní příkopy. Odměnou za to se mu od arcibiskupa dostalo právo zřídit si valchu nedaleko jeho vlastního mlýna se

---

¹³ K největším na hukvaldském panství patřila dědičná fojtství v Závišicích, Kunčicích p. O. a Lichnově. Všechny tyto měly více jak 77 ha pozemků. ZAO, Olomouc, fond: Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž, sign. E3/9-1, inv. č. 8495, č. k. 1083.

¹⁴ Jedna moravská měřice se rovná 0,19 ha. Viz: Hofmann, Gustav: Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy, Plzeň-Sušice 1984, s. 74

¹⁵ Tomáš Chrobáček byl fojtem však již 2. března 1762, kdy je uváděn spolu s purkmistrem Ondřejem Šmírou a starším Ignácem Adamcem jako svědek při kupu. Zápis je psán dodatečně, jelikož pozemkové knihy byly nově založeny po požáru na Hukvaldech až v roce 1764. ZAO, Olomouc, fond: VH, sign. 2205, fol. 225.

¹⁶ Sporné je datum 6.2.1786, kdy je dvakrát uveden Tomáš Chrobáček „rychtář“, jelikož tehdy určitě již funkci zastával Jiří Pitel. ZAO, Olomouc, fond: VH, sign. 2211, fol. 5. Fojt Chrobáček dožil na výminku poblíž fojtství, kde po těžké nemoci v roce 1797 zemřel.

¹⁷ Tři dcery Marie, Apolena, Anna a dva synové Pavel a Jan, všichni jsou zmiňováni i v poslední vůli jejich otce. Viz: ZAO, Olomouc, fond VH, č. k. 56

dvěma stupami na bílení plátna, s nímž také později obchodoval.¹⁸ Rovněž, když byla zdejší fara už neobývaní schopna, našel zoufalý farář Antonín Vosmanský spolu s kooperátorem Josefem Libischerem za roční činži útočiště na fojtvství.¹⁹ Na samém konci roku 1798 (31.12.) kupuje za 200 zlatých „*chalupnickú chalupu*“ se zahrádkou a příslušenstvím od Josefa Charbuláka pod starým domovním číslem 38.

V téže době, koncem ledna 1795, koupil Jiří Pitel dědičné fojtvství v Malých Kunčicích²⁰ čp. 18 od dědičného fojta Václava Janíka za 2250 zlatých.²¹ Fojtvství v Kunčičkách bylo zhruba o 20 % menší než frýdlantské, patřila k němu hospoda, pila a mlýn na čísle 17.²² Tímto se stal Pitel majitelem 2 dědičných fojtvství, ale co je zajímavější, po dobu více než 11 let vykonával v obou obcích funkci fojta. Snad kvůli svému věku, bylo mu tehdy 63 let, zůstal fojtem pouze ve Frýdlantě. Fojtským úřadem v Kunčičkách byl od konce listopadu pověřen tamější sedlák Josef Mazoch z čp. 29.²³ O Pitelovi jakožto o frýdlantském fojtovi²⁴ se dovídáme naposledy uprostřed léta 1810. Procházíme-li dřívější zmínky o jeho osobě, zejména pozemkové knihy či knihu listin,²⁵ jsou pravidelné do konce 18. století. Dále následují jen jednotlivé, spíše výjimečné, zmínky z let 1806, 1808, 1809 a 1810. Je více než pravděpodobné, že formálně užíval této funkce, ale o jeho povinnosti se prakticky staral purkmistr Jan Satinský, který je právě začátkem 19. století zmiňován jakožto svědek kupů a kvitancí namísto Pitla. Vše

---

¹⁸ Viz: Hurt, Rudolf: c.d., s. 174. Součástí frýdlantského fojtvství měl být i hostinec, jak uvádí v žádosti bývalá majitelka fojtvství Anna Kybastová, když žádá o znovu povolení hostinské koncese.

¹⁹ Farář proto na konci dubna 1802 nařídil farníkům z Frýdlantu a Pstruží, aby platili fojtovi za ubytování. Viz: Al Saheb, Jan: Dějiny farnosti Frýdlant n. O. do konce 18. století. Ostrava 2005, s. 54.

²⁰ Dnes Kunčičky u Bašky.

²¹ ZAO, Olomouc, fond: VH, sign. 2252, fol. 6.

²² Mlýn je dodnes využíván, majitelem je známá rodina Baeyrova.

²³ Funkci vedl 20 let až do příchodu dědice Jiřího Pitla - vnuka Jiřího Pavla Pitla, který převzal funkci 16. února 1826. Viz: SOkA F-M, fond: Archiv obce Kunčičky u Bašky, inv. č. 1, s. 60-62.

²⁴ Tímto je myšlena doba, kdy ještě zastává úřad fojta. Majitelem dědičného fojtvství, tedy usedlosti, byl až do své smrti.

²⁵ ZAO, Olomouc, fond: VH, sign. 2205, 2211.

vyvrcholilo tím, že někdy počátkem roku 1817, či snad dříve za Pitlova života, zastává funkci frýdlantského fojta dosavadní „ouřadní“ František Kubala.²⁶ Vše nasvědčuje tomu, že dědičný fojt Jiří Pitel mohl mít ke konci života zdravotní obtíže, které mu bránily ve výkonu fojtského úřadu. Tři měsíce před svou smrtí, za přítomností níže uvedených čtyř osob, podepsal svou poslední vůli, kterou zde uvádím v plném znění. Jedná se o jeden z významných pramenů dokumentujících sociální postavení jednoho z předních obyvatel Frýdlantu, ve své době ho předčili jen nájemci zdejších železáren otec a syn Homoláčovi.

Testament neb poslední vůle²⁷
(Jiříka Pitla, fojta frýdlantského
Ve jménu nejsvětější Trojice svatej Amen

Já níže podepsaný (Jiřík Pitel vidouce že by má nemoc poslední bití mohla, tehdy jsem já pevně u sebe ustanovil z moci časnej majetnosti při dobrém rozumě a paměti následující pořádek učinit a sice:

za 1^{vý} Duši mů nesmrtelnů odporučím Bohu stvořiteli mému. Tělo ale zemi s kterej pošlo zasej navraceji, a nařizují aby můj funus slušně učiněnej byl, a který z moji Mase zaplacen býti má.

za 2^{hé} Grund a základ každého testamentu jest universálního Erba ustanoviti, za kterého já stavím moje dítky a sice: (d)ceru Marianu, provdanu Kybast, (d)ceru Appolenu provdanu Brojatsch, syna Pavla a sice na místě syna Pavla dítky jeho pak mu (d)ceru Annu provdanu Prajzovu, taky na místě jejím dítky její.

za 3^{tí} Odporučím moje vlas(t)ní ve Frýdlantě mající fojtství pod N^{tem} 1 ležící ze všechnima k temu fojtství patřícíma rolemi, luky, pastviska a les, pak taky všechen k temu gruntu neb

---

²⁶ O Františku Kubalovi se hovoří jakožto o fojtovi 5. února 1817, 29. ledna 1819 a 9. května 1820. Viz: ZAO, Olomouc, fond: VH, sign. 2211, fol. 60, 96, 116. Avšak i v tomto minimálně funkčním tříletém období je Kubala zmiňován i jako „ouřadní“.

²⁷ Viz: ZAO, Olomouc, fond VH, č. k. 56

fojství patřící ustavy, které na tym gruntě ustanené, neb vybudované sů, moji vlastní nejstarší (d)ceři Marianně provdanej Kybast, za jednu sumu 2000 rýnských, pravím dva tisíce rýnských v konveční měně, a které peníze ona (d)cera Marianna, do Mase všech mojich ve článku druhým (j)menovaným čtyřem Erbům položití povin(n)a bude. Luky, kterému fojství neb gruntu případnu (d)ceře Marianě všechen na tom gruntě se vynacházející blehovně ze všema k tym blehovňam přináležejícímá skříněma, neb Einrichtung pak taky ku temu hospodářství čtyři koně dva vozy, čtyři brány dvanáct kusů krav, jeden bidlík a domovní náradí to jest stoly a jiný Einrichtung a pak (j)estě polny osimný, a jarní ke gruntu patřící obseti, a pozůstávající pizovisko moji (d)ceře Marianě případnut má.

Naprotiv teho všechno ale bude má (d)cera Mariana povin(n)a a zavázána její vlastní a v Malých Kunčicách ležící fojství neb grunt ze všechnima k temu gruntu patřícímá rol(e)mí a taky všechen k temu fojství neb gruntu domovní a hospodářské ústavy mezi kterýma, mlýn, pila, šenk a bilarně se vyrozumívají pro mého syna Pavla, jeho syna (J)iríka za tu zákupní sumu dva tisíce půl set rýnských ve Wiener Werunku, za kterou sumu (d)dcera Mariana takové fojství ode mě na sebe přijala odstupiti, kterou zákupní sumu tj. dva tisíce půl set týnských on můj syn Pavel s teho všeho erbovního podílu, který na něho, a neb na jeho děti vyžádat bude mej (d)ceře Marian(n)ě zaplatiti povinen bude.

za 5^{té} Taky bude má (d)cera Mariana povin(n)a k temu malokunčiskému fojství všechny ty věci, které ona k temu hospodářství přijala, to jest: dvanáct krav, jeden bidlík, dva vozy, čtyři brány, jeden pluh, a patřící Einrichtung v bilarňach odevzdat. Jak taky jedno sta rýnských ve Wiener Werunku na místo koní položit.

za 6^{té} Přitom já ustanovuju, že to malokunčické fojství, které já od mého syna Pavla pro syna Jiříka v tej nadřečenej sumě odporučam, má můj syn Pavel to právo míti takové hospodářství do jeho smrti užívat, a neb ten výnosného hospodářství požívá ty, nic meněj ale, žádné právo nemá můj

- syn Pavel míti, nato (j)menované malokunčiské fojtství nějaký dluh pro své dítky, který škodlivý jest učiniti nýbrž on syn Pavel jenom uživatelem těchto gruntu býti má.*
- za 7^{mé} *(K)dyby ale mého syna Pavla syn (J)ířik bez všeho Erba zemřelý měl, tehdy má to malokunčiské fojtství od mého syna Pavla druhému synovi, a pak na druhé jeho děti připadnut.*
- za 8^{mé} *Taky jest má vůla tu vine ustanovit, že má (d)cera Marianna nemá to právo, to frýdlantské fojtství, které já ji odporučám na žádného cizího prodati, nýbrž jejím vlas(t)ním erbům kterého ona (d)cera Marian(n)a sobě ustanoví vydat.*
- za 9^{té} *Já ustanovuju, aby moje ostatky všechny věci, které v testamentu visscipene, a odporučené nesu, v cestě licitaci odprodané byly, a ta ze všeho utržená cena peněžítá moji z vrchu nad(j)menovaný čtyře erby rovným podílem poděleny býti mají.²⁸*
- za 10^{té} *Tak pak moje Erbové ode mě rovným podílem včas mého živobytí poděleny a porovnány sů, tehdy já taky z té ustanovuju, aby ony ty svrchu (j)menované čtyře Erbové to jest (d)cera Mariana, (d)cera Apolena, syn Pavel a (d)cera Anna, stů moju poslední pozůstalosti, která po mej smrti pozůstane posnost rovným podílen poděleny a pořádaný býti, přitom ale za:*
- 11^{té} *Ja ustanovuju, aby ten erbovní podíl, který podle pozůstalosti moji na syna Pavla a (d)ceru Annu provdanů Praizovu, vypadat bude, obuch těch (j)menovaných dítek. Do siro(t)čí kase se vzal, a tam pro dítky syna Pavla, a (d)cery Anny*

---

²⁸ Na každou draženou položku byla stanovena odhadní cena, která celkem činila 1385 zlatých 24 krejcarů. Vydraženo však bylo mnohem více, dohromady bylo utrženo 2739 zlatých 8 krejcarů, což je o 50% více než odhad. Dražba byla veřejná a mimo dědiců, kteří si samozřejmě chtěli odnést něco z rodného domu a několika Frýdlantských, můžeme v pořízeném seznamu najít i obyvatele z Čeladné, Metylovic, Místku, Kozlovic, Palkovic či Bašky, Lubna a Nové Vsi. To nasvědčuje velkému zájmu o Pitlovu pozůstalost nejen ve frýdlantském okolí, ale i ze širšího okolí. Ze známějších osob se aukce zúčastnili - Vincenc Jan Homoláč, syn výše jmenovaného Jan Václava, nájemce železáren, dále Isaiáš Lów, nájemce frýdlantské panské palírny čp. 59, Isaiáš Gottlieber, hostinský v Nové Vsi čp. 12 (dnes hostinec Harcovna) a konečně čeladenský fojt Šlahorek a palkovický fojt Filip Zlý. Viz: ZAO, Olomouc, fond VH, kart. č. 56.

ujištěné a zachované býti, (d)cera Anna a syn Pavel, pak ale steho na ně vypadajícího podílu, ten roční vypadající interes, do jejich obuch smrti užívat právo míti mají. Kupitel pak ale pozůstane zachováno pro dítky jejich. Skrz jaků příčinu já ty dva moje Erbové s tím závazkem zavazuju, je nejenom ta dokonala a jista příčina, která mě jakožto spravedlivého, a dokonalého otca přinucuje a společně zavazuje to potřebné ustanovení učiniti, aby takové (j)mění z chvavolně zmrháno, a zmarněne nebylo, kterážto příčina, kterou já mám, vě(t)šímu dílu lidu tak dobře povědoma bude. Kdyžto já taky mého pana zetě Johanna Kybasta nejenom jakožto kurátora nad těma dětma mého syna Pavla, a (d)cery Anny provdané Prajzovej ustanovuju, aby on jejich (j)mění zastával, nýbrž taky jeho jakožto testamentárního Executora sobě (j)sem vyvolil.

za 12te *Taky zde (k)dyby nějaká potřeba povstat měla to vysvětlení dávám, a zde vyznávám že můj syn Johannes Pittel, který před 14ma lety zemřel s tím na něho vypadajícím erbovním podílem docela odpraven byl, tehdy včilkom po moji smrti, ani jeho na živobyti pozůstávající manželka po znov(u) provdaná Katharina Veselý, ani (j)iný žaden na moji pozůstalosti nějaký podíl pohledávati žádné právo míti nemá.*

za 13te *Taky ustanovuju aby má (d)cera Marian(n)a těm hoferům, kteří při frýdlantským fojtství přebývají, tj. Josefovi Židkovi, a Bilařovi Palochovi do jejich smrti to uchýlení všech chalupkách v kterých oni přebývají dopřela, kdežto taky a obz(v)lášť Josef Židek všelijaků popravu při hospodářství činiti, jak taky střechu při tej chalupce, kde on přebývá v dobrým stavě zachovati povinen, a zavázaný jest.*

za 14te *Odporúčám mojim třem (d)cerám; Marianně - Apoleně – a Anně do pět lůžek peřin, s kterýma ony mezi sebe rovným dílem se podělití maju, synovi Pavlovi ale se daju ty peřiny co v nich ležím. Pak taky připadnu na rovný podíl mojim třem (d)cerám ty stříbrné lžičky.*

za 15te *Když při mojim odevzdání malokunčického fojtství (d)ceře Marian(n)ě žádné polní obsetí při tom fojtství se neodevzdalo, nýbrž (d)cera Marianna takové sobě sama*

- zaopatřila tehdy já včilkom ustanovuju, aby mojimu synovi Pavlovi při malokunčiským fojtství všechno obseti jak zimní tak jarní z mej pozůstalosti neb Mase se, se zaopatřilo a taky odevzdalo.
- za 16^é Co kolvek já mezi lidem k pohledavání mám a neb v mém handlu pozůstává, proukazuje ta moje handlovní kniha.
- za 17^é Legiruju do chudobnej kase 2 fr.
 Na normální školu 2 -
 Na invalidy 2 -
 Na mše svaté, které v zdejším frýdlantským farním kostelu každoročně za mu duši a za mu manželku se služiti maju ustanovuju Legat v sumě 300 fr. pravim tři sta rýnských ve Wiener Werunku, kteréžto peníze já na tom gruntě Isidora Ciběny ve Frýdlantě k požádaný a v gruntovní knize ujištěně mám.
- za 18^é Ostatně: Poněvadž já tak a ne jinač na tyhle tehdy ne jinač, nýbrž mého testamentu po moji smrti pokračováno býti má, a žádám jednej každej Abhandlung instanci recte slavný vrchnostenský úřad, aby ne jinač nýbrž jak má vůla jest pokračováno bylo. (K)dyby pak ale jeden neb druhý z mých ustanovených Erbův proti mej zde vystavenej vlas(t)ní poslední vůle a testamentu protivníkem a nespokojným proukázaly se opovážily měl v tom pádě já nařizuju a pevně ustanovuju, aby takový ze všeho po mě pozůstalého Erbovstva docela odstraněn a odlučen byl, a taky nic na něho z mej pozůstalosti připadnut nemá.
- Skrz lepší vyrozumění toho závazku, který článku sedmým a os(m)ém činím je vůla a ustanovený mě, že ty ustanovené Erby pak z malého kunčického tak taky z frýdlantského fojtství na cizího, který z familie Pittlovej nepochází odprodati nemůže, nýbrž jenom tej familie a v tej ode mě vysazenej zakupní sumy odevzdat se má. (K)dyby ale se stát mělo, že by tito moji Erbové jedneho pak druhého fojtství na cizího odprodat minily, tak má z takového fojtství podle tej ode mě vysazenej zakupní sumy ten uvišek neb peněžítá cena zas mezy moje všechny erby připadnut.

*Že všechno to co sepsáno jest má vlas(t)ní vůla je podverzuju
svejm jménem podpisem a k temu dožádanýma svědkama.
Ve Frýdlantě dne 12^{ho} února 1820.*

++ Jiřík Pitl²⁹

*Jiřík Sokol³⁰ dožádaný
podpisovatel téhož jména
Martin Hruboň³¹ burmistr
Ignác Šmíra³² svědek
Matys Bezruč³³ svědek*

Z dokumentu vyplývá jasný a zřetelný úpadek tehdejšího českého jazyka což dokumentuje množství přejatých německých výrazů. Tento fakt byl způsoben jednak cíleným a dlouhodobým germanizačním tlakem jak se strany vrchnosti tak i státu, nezanedbatelnou roli zde sehráli také nově příchozí zaměstnanci železáren původem mj. ze Štýrska. Pitlův testament je poslední z řady jazykově „českých“ dokumentů svého druhu. Už samotné pozůstalostní řízení, táhnoucí se ještě osmnáct let po jeho smrti, bylo vedeno německým jazykem.

---

²⁹ Dědičný fojt Jiří Pitel zemřel 2. května 1820 ve věku 77 let. Byl pochován poblíž hlavního kříže, uprostřed hřbitova. Hřbitov byl zrušen koncem 19. století. Dnes zde stojí socha Partyzána. O frýdlantských hřbitovech nejnověji: Al Saheb, Jan: Dějiny farnosti Frýdlant n. O. do konce 18. století. Ostrava 2005, s. 55 - 56.

³⁰ Jiří Sokol působil na zdejší obecné škole od roku 1789 (jako provisor) a po smrti Antonína Krauta (1796) byl ustanoven rektorem. Celkem zde působil úctyhodných 43 let. Zemřel 8. září 1832 v 65. roce věku svého. Viz: Paměti školy frýdlantské, nestránkováno. Kronika uložena na Základní škole na Komenského ul. ve Frýdlantě nad Ostravicí.

³¹ Martin Hruboň, sedlák, majitel usedlosti čp. 66 (dnes budova České spořitelny). Po Pitlově smrti se objevuje jako purkmistr a v letech 1821 až 1827 zastává funkci fojta. Viz: ZAO, Olomouc, fond VH, sign. 2205, 2211.

³² Ignác Šmíra, sedlák, majitel usedlosti čp. 139 (býv. hotel Duda), dlouholetý člen obecní rady. Kolem roku 1811-1812, je zmiňován jako „ouřadní“, tuto funkci zastává dozajista déle, poněvadž již r. 1821 je uváděn jako purkmistr. Po odstoupení dědičného fojta Josefa Kybasta v roce 1835, zastává Šmíra funkci fojta až do r. 1851, kdy se konají první volby do obecních zastupitelstev.

³³ Matěj Bezruč, „ouřadní“, jeden ze zástupců domkařů v obecní radě

Z HISTORIE FRÝDLANTSKÉ RADNICE

Miloslav Oliva

Budova Městského úřadu ve Frýdlantě nad Ostravicí byla postavena na místě, kde odedávna stávala selská usedlost čp. 3. Ve své době byla známá pod názvem „Šmyrovice.“ Jméno jest odvozeno od původních majitelů - Šmírů. Toto označení nebylo neobvyklé, kupříkladu statek, kde je dnes středisko ZD Frýdlant n. O., byl nazýván „Petákovice.“ Tento způsob označení jednotlivých usedlostí se udržel až do 2. světové války.

Přenesme se nyní do třicátých let 19. století, kdy byl grunt č. 3 v držení Františka Šmíry st. a jeho manželky Anny rozené Ciběnové. (Rod Ciběňů se ve Frýdlantě objevuje už v urbáři z roku 1581.) Pozemky k usedlosti náležející byly značně rozsáhlé a většina jich ležela na severním katastru městečka. Důkazem velikosti a zámožnosti majitelů je, že již v roce 1786 patřil

k největším gruntům. S pracemi při hospodářství pomáhala nejen čeled', ale i děti majitele, z nichž syn František, narozený 29. září 1836, později po otci statek převzal.

František ml. se jako asi 26letý v Bílsku oženil s Marií Bulovskou, dcerou tamního sedláka. Manželům se v letech 1863 – 1874 narodilo celkem 9 dětí, z nichž však 6 brzy zemřelo. Tři synové se dožili dospělosti: František nejml. (*27.6.1864), Josef (*25.2.1867) a Ferdinand (*2.10.1868). Žádný z nich však ve Frýdlantě nezůstal. Všichni vystudovali a později se usadili v rodném městě své matky – v Bílsku. A nežili si nejhůře: „nejstarší“ František je později zmiňován jako lesní adjunkt, Josef byl železničním úředníkem a Ferdinand lékárníkem.

Jejich otec se brzy zapojil do obecních záležitostí jako člen obecního výboru. Vrcholem jeho působení „na obci“ byla šedesátá a sedmdesátá léta 19. století, kdy po smrti Štěpána Kerlína (1871) zastával 5 let funkci obecního starosty.

Po starostovi byl nejlépe placenou silou pokladník. Tuto funkci převzal František Šmíra po rolníku Janu Mohylovi (†1887). Tato práce byla obtížná a zodpovědná. Za nedostatky účetního rázu, případně i pokladního, odpovídal nejen funkcionář sám, nýbrž i jeho dědici. Tak tomu bylo po smrti F. Šmíry, který zemřel doma 2. července 1877 na TBC. Jelikož po něm zůstaly nedospělé děti, usnesl se obecní výbor 10. března 1878, na žádost poručníka Gustava Kybasta, poskytnouti některá zmírnění v jejich prospěch.

Po jeho smrti statek, pravděpodobně již tehdy částečně zadlužen, chátral. Vdova sama jej nemohla dlouho udržet v chodu. Proto nedlouho po manželově smrti se tehdy jako 36letá vdává podruhé. Jejím manželem se stal o 13 let mladší Antonín Pavlík, rodák z Kokok u Přerova. Pavlík zde působil jako učitel na obecné škole od roku 1871 až do roku 1885. Manželství zůstalo bezdětné.

Situaci kolem domu na počátku 80. let nám nejlépe osvětluje sčítání lidu ze dne 31. prosince 1880. Z něho se dovídáme, že kromě Antonína a Marie Pavlíkových zde žily také 2 hospodyně (Marie Hlistová a Marie Sisalová) a pomocník (Josef Červenka). Tři synové zesnulého Františka Šmíry: 16letý František, 13letý Josef a 12letý Ferdinand, byli v té době již trvale v Bílsku.

Nyní na scénu nastupuje osoba Jana Šmíry, bratra zesnulého Františka Šmíry. Ten, vědom si toho, že bez vnějšího zásahu by jeho rodný statek upadl, přemlouvá dva své přátelé, aby jej s ním koupili. Nedlouho na to byla sepsána kupní smlouva. Tuto uvádíme v plném rozsahu, protože obsahuje mimo jiné i soupis dluhů, které byly s domem vázány.

Kupní smlouva !

Uzavřena dnešního dne mezi paní Mariu Pavlíkovu majitelku selského gruntu ve Fridlantě co podavatelka ze strany jedné pak panem Davidem Gottliebem řezníkem z Fridlantu, panem Karlem Křiškovským obchodníkem tamtéž, panem Janem Šmíru koželuhem a domkařem taktéž ve Fridlantě co kupitelami ze strany druhé následujícím způsobem:

- 1. Paní Maria Pavlík prodala ten dle kupní smlouvy od 18. prosince 1879 ji přináležitý selský grunt čís. 3 ve Fridlantě knih. vl.: 3 okrom toho k této usedlosti přináležícího hospodářského příslušenství a sice: Davidovi Gottlibrovi, Karlovi Křiškovskému a Janovi Šmírovi do jich rovnodílného vlastnictví za mezi oběma stranami dobře umlouvenou kupní hodnotu od /:šestnáct tisíc jedno sto šedesát zlt./ 16.160 zlt-rč.*
- 2. Na zapravení této kupní hodnoty přijímají kupitelé následující na prodané usedlosti knihovně pojištěné dluhy k placení a ode dnešního dne k urovnání a sice:*
  - 1. z dlužného listu od 29. září 1865 odevzdací listiny od 24. března 1874 čís. 3639 a cesse od 20. listopadu 1878 pro nezl. Františka, Josefa a Ferdinanda Šmíru pro každého 408 zlt. 6²/₃ kr. tedy pro všech dohromady 1224 fl. 20 kr
/:jeden tisíc dvě stě čtyřadvacet zlt. 20 kr:/*
  - 2. z dlužního listu od 29. června 1875 a 26. června 1875 pro Místecku spořitelnu obnos od 1680 fl. rč
/:jedenáct tisíc šest set osmdesát zlatých rč:/*

3. z dlužního listu od 7. dubna 1876 pro Místecku spořitelnu obnos od 1720 zlt. rč
/:jeden tisíc sedm set dvacet zlatých rč.:/
4. z porovnání od 27. května 1878 čís. 5600 a cesse od 24. března 1881 pro ústav nemocnice v Novém Jičíně co fundacemi Ondřeja Retigg obnos od 1000 fl. rč
/:jeden tisíc zlatých rč.:/
5. z dlužního listu od 4. ledna 1879 a cesse od 24. března 1881 pro ústav nemocnice v Novém Jičíně co fundace Ondřeja Rettig obnos od 1100 fl. rč
/:jeden tisíc jedno sto zlt rč.:/
6. z dlužního listu od 24. března 1881 pro ústav nemocnice v Nové Jičíně obnos od 1900 fl. rč
/:jeden tisíc devět set zlt rč.:/
7. z dlužního listu od 21. března 1883 pro Josefa Windyša obnos od 1200 fl. rč
/:jeden tisíc dvě stě zlt rč.:/
8. z dlužného listu od 27. března 1883 pro Beatu z Watzdorf obnos od 3350 fl. rč
/:třech tisíc třech set padesát zlatých rč.:/
Pohotově zaplatiti kupitele prodavatelce obnos od 1000 fl. rč
/:jeden tisíc zlt rč.:/ s kteréhož přijímů prodavatelka pod jednoho řádně kvituje.
Zbytek kupní hodnoty od 1985 fl. 80 kr.
/:jeden tisíc devět set pětaosmdesát zlt 80 kr.:/ čímž celá kupní hodnota per 16.160 zlt. rč
vykázána jest, zavazuji se všichni kupitelé rukou společnou a nerozdílnou prodavatelce do jednoho měsíce ode dnešního dne počítajíc bez úroku zaplatil. Prodavatelka nežádá pod jenom pojištění tohoto zbytku kupní hodnoty.
3. Prodavatelka ručí za to, že na prodané usedlosti okrom těch v článku druhým té smlouvy jmenovaných dluhů žádné jiné dluhy nevážnou.
4. Prodavatelka se zavazuje všechné od kupitelů k zastání nepřevzatých dluhů a břemena okrom té na základě protokolu

od 29. července 1844 pro usedlost čís. 243 ve Fridlantě pojištěné služebnosti pak okrom nejvyšších útrat ohledně těch od kupiteli k placení převzatých dluhů do konce května tohoto roku dáti vyčistit a taktéž všechné do dnešního dne zadržené úroky z těch v článku druhým té smlouvy jmenovaných dluhů do toho času zaplatit, jinak vykupitele oprávnění byli ten prodavatelce přináležitý zbytek kupní hodnoty zadržet a k tomuto účelu upotřebit.

5. *Odevzdání prodané usedlosti stane se ohledné užitku, nebezpečí, pak povinnosti k placení daní na kupitele dnešního dne.*
6. *Obě strany vzdávají se právního prostředku odporovat té smlouvě skrz zkrácené pravé ceny přes polovic.*
7. *Prodavatelka propachtovala pozemky přináležité k této usedlosti na vícero osob až do prvního října rok 1886 /:jeden tisíc osm set šestaosmdesát:/. Kupitelé přijímají tento pacht uzavřetych mezi prodavatelku až do určitého času dle podmínek uzavřených mezi prodavatelku a pachtovateli k zastání a jsou oprávnění nájemní cius běžící o prvního dubna tohoto roku od pachtovatelu vyzdvihnutí. Pachtovní cins, který prodavatelka již prvního ledna tohoto roku částečně vybrala a který o tomto čase splatný byl, přináleží prodavatelce.*
8. *Prodavatelka jest oprávněna v běhu dvou let až do prvního května jeden tisíc osm set dvaadevadesát na prodané usedlosti jen k svoji potřebě a ne na prodej, jedenkrát sto tisíc kusů cihly nadělat a vypálit a sice bezplatně. V padě by při této cihelny ted' stojící šopa sála jest prodavatelka taktéž oprávněna k tomu účelu tu šopu bezplatně upotřebit.*
9. *V padě by kupitelé usedlost v běhu dvou let, počítajíc od dnešního dne třetí osobě prodati se usnesli, tak bude do tohoto času přináležet prodavatelce právo předkupu. V tomto padě jest paní Maria Pavlík povinna co kupní hodnotu za jmenovanou usedlost obnos vyplatit, kterýž povstatě, když se ke kupní ceně od 16160 zlt /:šestnáct tisíc jedno sto šedesát zlt:/ obnos od 1000 zlt /:jeden tisíc zlt rč:/ přiřítá a okrom toho všechné útraty té kupní smlouvy intabulace této smlouvy*

a poplatky nynějším kupitelům nahradit. V padě by ale paní Maria Pavlík to právo překupu použít nechtěla, tak budu kupitelé rukou v padě by třetí osobě kupitele řečenou usedlost v jisté době nejmem za kupní cenu od 17800 zlt /:sedmnáct tisíc osm set zlt rč:/ prodali paní Marii Pavlíkové za odstoupení tohoto práva předkupu obnos od 200 zlt rč /:dvou set zlt rč:/ co náhradu hned při uzavřeti kupní smlouvy s třetí osobou zaplatit.

Po uplynutí určitého času od dvou let, a v padě by nový kupitel za usedlost čís. 3 v Fridlantě nynějším kupitelam menší obnos nežli 17800 zlt /:sedmnáct tisíc osm set zlt rč:/ co kupní hodnotu platit tak pomine to právo předkupu, přináležící paní Marii Pavlíkové.

Útraty výmazu tohoto předkupu zavazuje se paní Maria Pavlíková zaplatit.

10. *Obě strany chvalují aby na základě této smlouvy právo vlastnické v třetím díle pro Davida Gottliebra, Karla Křížkovského a Jána Šmíry pak ta v článku osmým té smlouvy opsána služebnost děláni a pálení cihly ku prospěchu prodavatelky Marie Pavlíkové, pak to v článku devátým té smlouvy opsané právo předkupu ku prospěchu prodavatelky Marie Pavlíkové na selský grunt čís. 3 ve Fridlantě knih. vl.: 3 vtělene bylo.*

1. *Útraty kupní smlouvy, intabulací, kolky pak tomu jsou kupitelé rovněž platit povinni.*

Ve Frýdku dne 28. dubna 1885

*Maria Pawlik   David Gottlieber
                            Karl Krischnowský
                            Jan Šmyra*

Č. j. 6630

Osvědčuji, že mně osobně známí, paní Maria Pavlik statkářka ve Frýdlantě, v té době bytem Přerov čís. 772, panem Davidem Gottliebem, řezníkem ve Frýdlantě, panem Karlem Krischkowským, obchodníkem s dřívím a panem Janem Šmírou,

koželuhem bytem ve Frýdlantě, tuto listinu přede mnou vlastnoručně podepsali.

Frýdek dne osmadvacátého dubna tisícího osmistého osmdesátého pátého.

poplatek 1 fl. 50 r

kolek 10 kr.

úhrnem 1 fl. 60 r

*Ludwig Komarek
c.k. notář*

Novými majiteli tohoto gruntu, a také i všech polností k němu náležejících, se stali již výše zmínění - Jan Šmíra, Karel Kriškovský a David Gottlieber.

Nyní několik poznámek k nim samotným.

Jan Šmíra - narozen 18. listopadu 1838 ve Frýdlantě. Byl jedním z posledních frýdlantských koželužských mistrů. Jeho dílny stávaly ve dvoře jeho domku č. 80. S manželkou Reginou, rozenou Davidkovou, měl 2 dcery a syna. Byl více než 30 let v obecním výboru (zastupitelstvu). Není proto divu, že po odstoupení Františka Kerlína z funkce starosty se, i když na 4 měsíce roku 1903, stal hlavou obce právě on. Zemřel o dva roky později - 3. prosince 1905 ve věku 67 let na zápal plic.

Karel Kriškovský – narozen 19. února 1836 v Holasovicích u Opavy jako syn ševce Jakuba Kriškovského a Terezie roz. Poppové. V tehdy nejjižnějším domě č. 78 měl obchod s dřívím. Dům byl však majetkem hostinského Rudolfa Vaška. Hospoda byla později nazývána Bosnou. Je zmiňován jako zakládající člen Krejcarového spolku (1881). Jeho manželka Marie, rozená Richtrová, původem z bílka, mu porodila 2 syny a dceru. Zemřel ve Frýdlantě 6. března 1899 na „měknutí mozku.“

David Gottlieber – narozen roku 1845 v Pržně. Svou řeznickou živnost vedl v domě č. 67 (dnes cukrárna). Vlastnil také menší rolnickou usedlost. V roce 1880 byl čerstvě ženat. Již jeho jméno svědčí o jeho náboženství – židovském. Nebyl jen řadovým věřícím jako živnostník se spolu s ostatními místními Židy snažil

o postavení frýdlantské synagogy. Za účelem získání prostředků ke stavbě byl založen i zvláštní spolek.

Zajímavou postavou je bezesporu Beáta von Watzdorf. Z dochovaných kvitancí vysvítá, že v r. 1885 byla manželkou c. k. hejtmana ve Vídni. O několik let později již jako vdova v českých Budějovicích. Po smrti svého muže se přestěhovala do Prahy – bydlela ve Zlaté ulici 2 (Golden Gasse Nr. 2). Osoba jejího manžela je doposud předmětem sporů. Patrně se jedná o Karla von Watzdorf, který je ve vojenských schematismech uveden v letech 1860 –1880 u pěšího pluku 51, a co je důležitější, od r. 1875 hejtman. Rod von Watzdorf pochází ze Saska tradičně v něm byli všichni byli důstojníky.

Prvním krokem k „uzdravení“ usedlosti bylo vyrovnání dluhů. Přednostně byla vyplacena Beáta von Watzdorf, částkou 3350 zl., která vysoce převyšovala ostatní. Suma jí byla vyplacena na třikrát.

Ať už byly plány Jana Šmíry jakékoli, jistě vzaly za své 28. dubna 1886. V tento den vypukl v domě č. 78 požár, který se brzy rozšířil na celý severozápad městečka. V několika málo minutách shořelo 54 obytných a 42 hospodářských budov a zahynulo 8 lidí. Na náměstí zůstala jen fara s kostelem a poškozený dům Beránkův č. 243 (dnes restaurace L'Eau Vive). Ze školy zůstaly jen ohořelé zdi. Takto popsal stav náměstí kronikář Emil Pajurek.

Spáleniště gruntu č. 3 bylo prozatímně přikryto a nabídnuto obci frýdlantské ke koupi s návrhem, aby dům obec rozbourala a postavila nový v jedné frontě s domem č. 243. Touto úpravou mělo být náměstí rozšířeno a ulice k okresní silnici vedoucí byla by dostala jiný vzhled. Tomu však bránil v obecním zastupitelstvu MUDr. Alois Polívka dokazováním, že by se obec zadlužila a tím záležitost, ač dobrá, se neuskutečnila.

Jan Šmíra, kterému vyhořel dům č. 80 (dům je zbořen, dnes Ambra) i s koželužskými dílnami, uznal, že již nemá význam statek dále držet. Proto počátkem roku 1893 navázal jednání o koupi s Frýdlantskou záložnou, k níž se později přidala i Katolická beseda. Spolky však měly zájem jen o budovy samotné s tím, že budou zbaveny všech dluhů. Tyto zbývající závazky byly během prvního čtvrtletí roku 1894 urovnány a pozemky, o které

nebyl zájem, byly od usedlosti odepsány. Nicméně ještě před koupí byla z popudu obou spolků koupěna parcela č. 508, patřící Klimentu Dušovi čp. 138.

Nyní už nic nebránilo tomu, aby 27. března roku 1894 byla smlouva uzavřena. Kupní cena byla stanovena na 5500 zl. r. m. V této smlouvě však došlo k chybě. K napravení došlo až na podzim. Ve vyjádření ke kupní smlouvě ze dne 31. října 1894 čteme: „Při spisování kupu stal se omyl v ten způsob, že do kupu napsány byly stavební parcely 122 pak 219 a zahrada par. čís: 508 ačkoliv parcela 219 ve výměře 25[□] (=89,92m² pozn.) v městečku samém a při staveních neleží, nýbrž v poli a sice co cihelna při hlinisku parc. čís: 160/1. Tuto parcelu 219 kupitelé nekoupili a též odevzdanou neobdrželi, nýbrž ta parcela patří prodávatelům, kteří ji též drží a užívají a byl ten omyl spisovatelem trhové smlouvy zaviněn, týž se domníval, když jest to stavební prostor a že to ku stavení v městečku patří.“

Česká záložna, později přejmenovaná na Frýdlantskou záložnu společenstvo s omezeným ručením, se tísnila v nevyhovujících prostorech v zájezdním hostinci Gustava Kybasta čp. 292 (dnes ZUŠ). Také Katolická beseda, založená roku 1892 J. M. Kadlčákem a kooperátorem R. Antlem, měla své místnosti u Kybasta. Oba jmenované spolky usnesly se vystavěti pro své spolkové účely dům se sálem a místnostmi hostinskými s názvem Národní dům.

Žádost o přestavbu byla podepsána dne 22. dubna 1894 a povoleno se stavbou započít. Stavba byla zadána B. Židlickému, architektu z Moravské Ostravy, který začal stavět 25. dubna 1894. Při stavbě bylo mnoho práce uděláno občany zdarma. Budova byla slavnostně otevřena 11. července 1895 za veliké účasti lidí z místa i okolí. Vysvěcení se konalo 20. července.

Ještě před dokončením stavby byla 19. února 1895 Katolické besedě udělena hostinská koncese, místnosti byly pronajaty Janu Svobodovi, obecnímu tajemníku, za roční nájemné 800 zl. Svoboda byl nájemcem do roku 1896.

K němu se váže i historka, kterou zachytil v obecní kronice Emil Pajurek. „*Dne 20. ledna 1896 mohlo se státi vážné neštěstí spadnutím těžkého železného lustru. Jen náhodě lze poděkovat, že nikdo k úrazu nepřišel. Příčinou toho, že lustr spadl, bylo nalévání petroleje do lamp na něm umístěných. Hostinsky totiž při naplňování lamp otáčel lustrem, který byl na půdě připevněn šroubem, jehož matice se otáčením vyšroubovala a lustr spadl. Teprve po spadnutí byla matice proti vyšroubování zajištěna.*“

Po Svobodovi byly místnosti pronajmuty dalším 5 zájemcům. Nejdéle se zde udržela rodina Jurčeků. Po smrti manžela Jana (30.11.1926), pokračovala v živnosti jeho žena Marie.

Poněvadž hostinští nemohli s původním nájemným vyjít, sníženo bylo na 500 K, a po přístavbě na jižní straně a nákladné opravě provedené nákladem více jak 100 000 Kč, zvýšeno na 6 000 korun.

Místnosti v přízemí používal, až na jednu, hostinský a Záložna. Místnosti v poschodí po levé straně měl v nájmu od 1. července 1905 obecní úřad. Nájem za tyto byl do výše zmíněné opravy 200 K a po této 450 Kč ročně.

Do 11. prosince 1931 měla Zálužna svou místnost v prvním patře vpravo. Teprve po úpravě, kdy z bytu hostinského upraveny byly místnosti, se tato přestěhovala. Práce zednické provedl stavitel Vysloužil a práce stolařské Rudolf Pajtl. Úprava si vyžádala asi 55 000 Kč.

Národní dům byl spravován zvláštní volenou správou, jejímž hospodářem byl na počátku třicátých let František Tomek starší, obchodník z čís. 243.

Za druhé světové války byl sál využíván pro skladové účely a ke konci války jako skladiště obilí. To zajisté neprospělo jeho nádherné štukové výzdobě. Do padesátých let sloužil sál Katolické besedě, později jako obřadní síň pro potřeby národního výboru. Konaly se zde svatební obřady, vítání do života, rozloučení s učni, maturanty, přednášky atd. Využilo se ho k pořádání výstav, školních a tělocvičných akademií.

Vedle sálu byl prostor pro tělocvičné nářadí. Říkalo se tomu kredenc. Zde se konaly schůze (pro menší počet lidí 20-30), v sále až pro 120-150 osob. Určitou dobu sloužila kredenc pro loutkové divadlo.

V šedesátých letech se přenesly občanské obřady do 1. poschodí a sál byl využíván pro různé kulturní účely. Zvláště tehdy, když v roce 1961 vzniklo Jednotné kulturní středisko a sál se stal jeho hlavním prostředkem ke shromažďování.

V roce 1973 byl sál nazván Janáčkovou síní, protože zde koncertoval a měl zkoušky Janáčkův pěvecký sbor. Postaral se o to hlavně dirigent Alois Tiahán. Byla zakoupena Janáčkova bysta a umístěna v sále. Také z Janáčkových skladeb (Lašské tance, Liška Bystrouška atd.) byla malířem J. V. Sládkem z Hukvald ozdobena pravá stěna sálu černou hrudkou. Bohužel tyto kresby neměly dlouhého trvání.

V letech 1998-1999 byla provedena oprava sálu a přilehlých prostor ing. arch. Tomášem Šonovským z Ostravy. Místo kredence, kanceláře JKS vznikl vstupní prostor se šatnou a sociálním zařízením a místem pro účinkující. Tak dostal sál důstojné zázemí. Nyní se sál používá pro potřeby městského úřadu. Vrátily se sem občanské obřady. Pořádají se tu významné akce (přijetí cizích delegací, významná jednání).

Přílohy:

Zadní strana kupní smlouvy z r. 1885

Pro pořádek a úplnost představy o rodinných vztazích Šmírů
přikládáme útržek jejich rodokmenu.

František Šmíra, sedlák
manželka Anna, dcera Isidora
Ciběny, sedláka ve Frýdlantě
Frýdlant 3

František *16.8.1833 † v dětství	František, rolník *26.9.1836 †2.6.1877	Jan, koželužský mistr *18.9.1838 †3.11.1905	Eduard *10.10.1841 †
	m. Marie r. Bulovská *14.6.1841 - † Frýdlant 3	m. Regina r. Davidková *18.. - † Frýdlant 80	
	František *27.6.1864 - †	Marie *1866 - †	
	Josef *25.2.1867 - †	Josef *17.3.1875 - †	
	Ferdinand *2.10.1868 - †	Julie *1878	

Jelikož dnes málokdo zná cenu tehdejších peněz – zlatých, rozhodl jsem se uvést jejich nominální hodnotu. Cituji z článku Hospodářská výbava nevěsty z Bezděčí u Městečka Trnávky r. 1885, který vyšel ve Vlastivědném věstníku moravském v roce 1956. Článek se týká nevěstina věna a je bez pravopisných změn, avšak z dělicími čárkami, které v originálu chybějí.

„Roku 1885. 2ho září sme slavili naši svatbu. Do hospodářství sme obdrželi koně, krávu, vůz fasoňkovi, polni náradí a obilí na opseti a z části na viživu a futro pro dobytek v ceně 3 sta zl. Kůň,

hnědá kobilka, 18 let stará, v ceně 45 zl., kráva, červená straka, 4 leta stará, v ceně 60 zl., vůz fas. v ceně 40 zl. a polni nářadí v ceně 5 zl. Obilí na opsetí v ceně 40 zl., na víživu a futro pro dobitek 110 zl.

Od rodičů z Bezdčcí sme obdrželi věno 16 set zl a 160 zl. místo krávi a jalovice a 47 zl. 85 kr., třetinu na outraty, a asi 2 sta obili a nábitku do hospodářství, a sice: 6 mir žita, 2 bobo, 1 pšenice, 1 ječmene, ½ semena lněnyho, kopu plátna lněnyho, mandel pačesnyho, mandel kodelnyho, 13 lokti bilenyho, 38 kloubu lnu, mandl harmaro, dvě trohle, harmaro na vařivo, dvě stoličky, kolibku, troky na prani, čtvery necky, nudlprét (deska na nudle), 2 války, mašino na prani, 3 desky koláčovi, lopatko věječko, 6 malích lopatek, 2 lopaty, pecovi hřeblo, cihličku a želizkama, 2 motyky, sekerko, vedli hnojny a pecovi, lopatko železnó, 2 železnáky, 2 randlíky, 2 plechy, moždíř, sekavko, sětko směták, 2 cetítka; šofánek, 5 vidliček a 5 nožů, 3 mirky lobovi, 6 žček, přes na tvaroh, strohadlo, košíček, trajfus (železná trnož do trouby pod plech, při pečení koláčů), asi za 250 kr. hrncu hliněných, 12 pitlů, asi 20 kusů bednářskyho nádobi, 2 kolovraty a další věci k předivu, koza vochlovaní s vochlečkama, na nějaky oblek 4 zl., křížek na stěno, kotel, 2 husy, 4 desky na moučnico a sloupky, půl a čtvrt míry suchého ovoce, 1 a půl m kadlatek, 3m. jablek stěpových, všechno obdržené stojí za 2 tisíce koncem r. 1886.“

Seznam pramenů a literatury:

Literatura:

Dědiny města, Rudolf Hurt, cca 1955

Vlastivědný věstník moravský, XI/1, Grepr Alois a kol., 1956

50 let měšťanského školství, kolektiv, 1969

Jak šel naši obci Frýdlantem nad Ostravicí, Václav Běčák, 1998

Frýdlant n. O., historie a život obce, Miloslav Oliva, 1998

Frýdlantský uličník, aneb seznam a popis ulic a významných domů, Miloslav Oliva, 2000

Prameny:

SOkA Frýdek-Místek, Archív městečka Frýdlant nad Ostravicí, inv.č. 53

SOKA Frýdek-Místek, Archiv městečka Frýdlant nad Ostravicí, inv. č. 7, 8
SOKA Frýdek-Místek, Okresní úřad Místek, inv. č. 1416, 1417
ZA Opava, Sběrka matrik, inv. č. 1691, sg. M-VI-9
katastrální mapy z let 1833 a 1930, jedná se o fotokopie uložené na MěÚ
ve Frýdlantě n. O.
kupní smlouva a ostatní listiny související s prodejem domu č. 3, soukromý archiv
M. Olivy

Poděkování:

Při zjišťování některých údajů nám velice pomohl Zemský archiv v Opavě, Vojenský ústřední archiv v Praze, Státní oblastní archiv v Třeboni, Státní okresní archiv v Novém Jičíně a Městský úřad ve Frýdlantě nad Ostravicí. Zaměstnancům těchto institucí děkuji.

PRÁCE KVAPNÁ, MÁLO PLATNÁ
Varhany kostela sv. Cyrila a Metoděje v Chlebovicích

Jiří Krátký

Varhany jsou ve své podstatě hudebním nástrojem luxusním. Jejich výroba je časově i materiálově náročná. I když se většina varhan nachází v chrámech a (katolická) církev chová tento nástroj ve veliké úctě,¹ bohoslužebné obřady však nejsou v žádném případě vázány na přítomnost varhan. Ovšem v minulosti – a někdy i ve velmi nedávné – vznikal tento „královský nástroj“ v době ekonomicky ne zcela příznivé, ba někdy i v časech všeobecného nedostatku. Mnohdy o těchto nástrojích platí latinská obdoba názvu tohoto příspěvku: „QUOD CITO FIT, CITO PERIT.“² Týká se to i čtyř nástrojů na území místeckého děkanátu³, které byly postaveny během druhé světové války: varhany kutnohorské firmy Tuček v Kozlovicích (1943) a v Hodoňovicích (1943, v r. 1986 nahrazeny starším, leč kvalitnějším nástrojem z kaple bývalého frýdlantského kláštera boromejek); varhany taktéž kutnohorské firmy Melzer v Paskově (1942, dnes zcela mimo provoz) a nástroj téhož výrobce v kostele svatých Cyrila a Metoděje v Chlebovicích ze samého sklonku války. A právě tomuto nástroji budou věnovány následující řádky.

---

¹ Viz *Konstituce „Sacrosanctum Concilium“ o posvátné liturgii*, čl. 120 (Varhany a jiné nástroje). Vyšlo v *Druhý vatikánský sněm. Dokumenty*. Řím 1983.

² *Co rychle vzniká, rychle pomíjí*. Citováno dle KUŤÁKOVÁ, Eva – MAREK, Václav – ZACHOVÁ, Jana: *Moudrost věků. Lexikon latinských výroků, přísloví a rčení*. Praha 1988, s. 442.

³ Tento příspěvek vznikl na základě bakalářské diplomové práce autora (KRÁTKÝ, Jiří: *Varhany děkanátu Místek*), která byla obhájena v roce 2005 na Ústavu historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě (vedoucí práce PhDr. Pavel Šopák, oponent doc. PhDr. Karel Boženěk, Ph.D.).

Poměrně malý chlebovický kostel byl z velké části vystavěn v roce 1862 – 1863. V roce 1946 – 1947 proběhlo jeho rozšíření, kůr se však dle dochovaných nákresů příliš nezměnil.⁴

Podle účetních knih se v r. 1865 zakoupil do chrámu positiv či malé varhany za 100 zlatých.⁵ Tentýž nástroj byl pak opravován v r. 1888 (12 zl.), 1890 (10 zl.), 1895 (7 zl. 20 kr.). Cena nástroje v očích tehdejší duchovní správy neuvěřitelně klesala, neboť již v roce 1900 se hodnotí na pouhých 12 korun.⁶

Proto se zamýšlelo postavit varhany nové. V první polovině třicátých let (1933) se zakládá fond na zřízení varhan (v r. 1938 činí uložená suma 1 342 Kč 49 h, v r. 1945 pak již 5 900 korun).⁷ Nové pneumatické varhany byly zakoupeny v roce 1945. Původní prastarý a malý nástroj měl být vyřazen pro Pazdernu.⁸

V Státním okresním archivu Frýdek-Místek je uložena obsáhlá korespondence ohledně stavby nových Melzerových varhan. Osvětluje mnohé rysy stavby varhan ve válečných letech, strasti varhanáře a podobně.⁹

Dispozici varhan navrhl ing. Oto Veverka. V dopise z 12. dubna 1944 určenému chlebovickému farnímu úřadu zasilá adresy dalších českých firem: Josefa Hlaváčka v Brně – Židenicích, Josefa Petříka v Brně, J. Pelikána v Uherském Hradišti, J. Medřického v Kutné Hoře a Jana Čápka v Poličce. A dále píše: *Zaslal jsem navrženou dispozici p. továrníkovi Melzerovi a zasilám Vám adresy dalších firem, od nichž si vyžádejte též oferty k zaslání do konzistoře. Oni*

---

⁴ SAMEK, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska. I.* Praha 1994, s. 442. ◇ ZA v Opavě, pobočka Olomouc, ACO, G 1, kart. 4728, plány na rozšíření kostela v Chlebovicích z r. 1946. ◇ FÚ Chlebovice, Farní kronika Chlebovice.

⁵ Dle PINKAVA, František: *Brušperk a jeho okolí.* Olomouc 1869, s. 170, však nástroj platila obec.

⁶ SOKA Frýdek-Místek, FÚ Chlebovice, inv. č. 2, kniha kostelních účtů (dále jen k. k. ú.) 1865 – 1928.

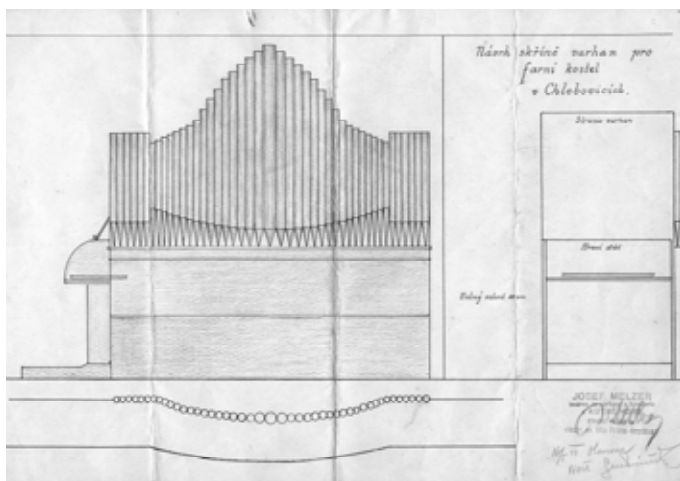
⁷ SOKA Frýdek-Místek, FÚ Chlebovice, inv. č. 3, k. k. ú. 1938 – 1952. ◇ SOKA Frýdek-Místek, FÚ Chlebovice, inv. č. 7, pokladní deník zvonového, křtitelnicového a na zřízení nových varhan fondu.

⁸ SOKA Frýdek-Místek, FÚ Chlebovice, inv. č. 16, inventář kostela (1940 – 1948).

⁹ Pokud není uvedeno jinak, níže uvedené řádky se opírají o korespondenci uloženou v SOKA Frýdek-Místek, FÚ Chlebovice, inv. č. 19, kart. 1, objednávka nových varhan.

Vám sdělí, že varhany nedodávají ve válečnou dobu pro nedostatek materiálu, ale bude tím předpisu konzistoře vyhověno.

Přikládám navrženou dispozici a prosím, abyste ji oklepal a zaslal uvedeným firmám. P. továrníkovi Melzerovi ji též můžete zaslati. On ji již sice má ode mne, ale aby bylo jaksi vyhověno formě...

Kutnohorský varhanář Josef Melzer pak zakázku opravdu obdržel, neboť zmínění varhanáři skutečně v dobách válečných varhany nedodávali. O tom, že peníze nebyly v těchto dobách jediné platidlo i v sektoru stavby varhan, svědčí následující řádky.

V dopise z 16. února 1945 čteme: *Co dopisují dopis pro Vás, došla zásilka od Vás. Všechno neporušeno, děkujeme pěkně. Škoda, že jste nevložili nějaká vajíčka, prý v mouce se dobře přepravují a p. předseda, co zde byl, slíbil, že nějaká obstará...* Dále píše o bombardování v Praze, o potížích s přepravou varhan po železnici a že snad za týden by se mohla konat přejímka nástroje v Kutné Hoře.¹⁰ Požadované potraviny byly brzy zaslány neboť již 1. března Melzer děkuje: *V sobotu 24. t. m. došla bednička s bohatým obsahem úplně neporušena, ani jeden kousek*

¹⁰ Tamtéž.

nebyl poškozen. Byl jsem velmi rád, že to mám zde, hned jsem zahájil potřebné. Natěrač dělá skříň, do soboty bude hotova, žádost na řed. dráh přes vlivnou osobu podána a zbyde nám ještě zdejší naložení, takže doufám, když by se i něco zdrželo, že nejdéle ode dnes za týden mohlo nakládati, snad nebude ještě pozdě... Každopádně však dělám, co mohu, k rychlému odvozu... Celé varhany máte krásné a v tak mírové kvalitě, že již lepší nemohou býti, vynaložil jsem všechno, abyste byl překvapen a spokojen...¹¹ Podle nákladního listu došly zabalené varhany do frýdecké železniční stanice 25. března 1945. Pojištěny byly na 60 000 korun. Starosti o potraviny však vládly i po konečné porážce Německa, když J. Melzer 12. srpna 1945 opětovně píše do Chlebovic: *V této nejkritičtější době se mi vdává dcera, která na svou lásku čekala 3 1/2 roku, kdy se její hoch vrátil z koncent. tábora. Prosím Vás snažně, můžete-li něčím vypomoci na účet doplatku, prosím učiňte tak, velmi si mne zavázete.*

Zítرا odešlu bedničku, ve které jsem od Vás dostal vajíčka, byla tak šikovně zapakována, že se žádné nerozbilo. Nějaké máslo jistě zase získáte a tím si mne mnoho zavázete.

Není jasné, jak se minil odvděčit varhanář Melzer farníkům, ovšem duchovnímu správci připravily nové varhany nepříjemné a trochu trapné překvapení. Osvětluje ho dosti ostrý dopis konzistoře farnímu úřadu ze 7. ledna 1947, ve kterém se kladou tyto otázky:

1. *Kdy byly varhany firmou v kostele postaveny a kdy farním úřadem převzaty?*
2. *Byly úředně zástupcem arcib. konzistoře kolaudovány, pakli ne, proč se tak stalo?*
3. *Přejímal je nynější dp. administrátor nebo jeho předchůdce?*
4. *Nebyly při převzetí zjištěny na varhanách žádné závady odborné nebo jiného rázu?*
5. *Jak vysvětlí dp. administrátor, že při převzetí varhan nepostřehl mravně závadné obrazce v nátěru skříňe?*

---

¹¹ Tamtéž. Podtržení slov (v originále tužkou růžové barvy) nepochází s největší pravděpodobností od Josefa Melzera, neboť na okraji dopisu je stejnou tužkou vedle sebechvalných vět udělán velký otazník.

6. *Neslyšel dp. administrátor od nikoho, že nátěr skříně je mravně přímo hnusný a posvátné místo kostela znesvěčující?*
  7. *Kdy si uvědomil dp. administrátor tuto neslýchanou ostudu ve svém kostele?*
  8. *Co učinil, aby tato nepřistojnost byla odstraněna, případně proč ji dosud neodstranil?*
  9. *Zakročil proti firmě, která varhany v tomto hanebném stavu dodala a stihala již firma svého natěrače, který se dopustil této dosud neslýchané nehoráznosti?*
  10. *Byly varhany posvěceny, kdy a kým?*
- Případ je tak trapný, že je nutno vše podrobně vysvětliti a viníky přísně potrestati.*

Již 16. prosince 1946 však Melzer odpovídá: „*Můj montér sdělil mi velmi nepříjemnou zprávu ohledně nátěru vašich varhan. Nátěr neprovádím, nýbrž po celá léta béru na nátěry zdejšího lakýrníka. Je s podivením, že si nikdo nevíš[m]l ničeho zde při pakování, ani při stavbě na místě a dochází ke zjištění po tak dlouhé době. Mohlo se zde státi toto přehlédnutí jen tím, že se varhany dodělávaly v tak pohnutlivé době, kdy se pracovalo přes čas a horečně, jen aby se zásilka vypravila, než dojde ke konečnému zakončení bojů. Také v hodině dvanácté na místo došly...“* A jako základní příčinu oné nešťastné záležitosti uvádí demoralizaci mezi dělníky na konci války. A v tomtěž dopise zmiňuje, že doučtování za varhany bude činit 9 760 korun. Podle účtu z října 1945 byla cena varhan stanovena na 56 000 korun, z toho záloha předem činila 55 000. Doplatek činil v roce 1946 9 760 korun; 30. prosince 1948 však Melzer žádá o doplacení cenového rozdílu za varhany, který činil 9 760 korun, cenového rozdílu za ventilátor, který byl po velkých potížích odeslán z Kutné Hory v prosinci 1946 (1 950 korun) a dlužné částky činící 1 000 korun. Dlužný obnos dohromady činil tedy 12 710 korun. Z korespondence dále vysvítá, že 18. prosince 1946 se konala dodatečná kolaudace Gustavem Pivoňkou. Inkriminované výplně byly nejspíš zdarma odvezeny Melzerem do Kutné Hory a tam opraveny.¹²

---

¹² Viz dopis z 21. května 1947.

V roce 1948 hukvaldský varhanář Bohuslav Hrabovský připojil k nástroji el. čerpadlo vzduchu, vyreguloval, vyčistil a naladil celý nástroj (vyčištění varhan bylo nutné, neboť v r. 1946 byly v chrámu prováděny stavební úpravy). Za tyto práce si varhanář účtoval 7 500 korun.¹³ Nástroj byl dále opraven v r. 1960 krnovskými pracovníky.¹⁴

Současný stav varhan je neuspokojivý, v době autorovy prohlídky (září 2003) nefungoval Kryt 8' a Oktáva 4', což představuje plnou třetinu všech rejstříků. Po intonační stránce je nástroj diplomaticky řečeno nepěkný. Toto dílo si dle názoru autora skutečně zaslouží ony hanlivé označení některých varhanářských teoretiků ovlivněných hnutím Orgelbewegung, kteří mnohé postromantické varhany ocejovali jako „řvoucí nestvůry“.¹⁵ Na jednu stranu je dobré, že peníze nasbírané během války nepřišly vniveč převedením na vázaný vklad, jako tomu bylo ve Frýdlantě, na druhou stranu je výsledný výrobek přímo úměrný děsivým letům války. Pokud to finanční situace dovolí, je přáním současné duchovní správy pořídit nástroj zcela nový.

Melzer, 1945

	<u>I. man. (C – f³/f⁴)</u>		
Principál	8'	Oktáva	4'
Kryt milý	8'	Kvinta šustivá 2x	2 ² / ₃ '
Salicionál	8'		
	<u>Pedál (C – d¹)</u>		
Subbas	16'		

Spojky a pomocná zařízení: I/P, I 16', I 4'; tremolo; mf, f.

¹³ SOkA Frýdek-Místek, FÚ Chlebovice, inv. č. 3, k. k. ú. 1938 – 1952. ◇ SOkA Frýdek-Místek, FÚ Chlebovice, inv. č. 24, kart. 1, vyřízení kostelních účtů 1939 – 1949.

¹⁴ FÚ Chlebovice, Farní kronika Chlebovice.

¹⁵ REICHLING, Alfred: *Zwischen Dogmatismus und Pluralismus: Zur ideologischen Situation im Orgelbau nach dem Zweiten Weltkrieg*. In: *Orgel und Ideologie* (ed. Hans Heinrich Eggebrecht). Murrhardt 1984, s. 158-184, zvláště s. 173.

ZALOŽENÍ A POČÁTKY BRUŠPERSKÉ LÉKÁRNY U MATKY BOŽÍ

Petr Juřák

Zakládání a vývoj lékáren na Frýdecko-Místecku (stručný nástin)

První písemná zmínka o existenci lékárny na Frýdecko-Místecku pochází z roku 1782. Tehdy si Antonín Leopold Klein z Karlova ve Slezsku podal žádost o povolení zřídit lékárnu ve Frýdku. Zdravotním referátem Moravskoslezského zemského gubernia v Brně byl ale odmítnut s odůvodněním, že městu stačí jen jedna lékárna, a tu provozuje městský chirurg Valentin Mierka. Ten do ní také zakoupil zařízení ze zrušené jezuitské lékárny v Opavě. Mierka přišel do Frýdku v roce 1775 a provozoval zde lazebnickou živnost. Protože ale městu za její udělení nezaplatil a neplatil ani poplatky a nájem z místností, kde lázně provozoval, stěžovali si na něj představitelé města u královského úřadu v Opavě. Následně z Frýdku odešel, působil jako vojenský chirurg a vrátil se v roce 1779, kdy všechny svoje pohledávky uhradil. V roce 1797 odkoupil lékárnu od Valentina Mierky Josef Billimek starší. Když se Billimek st. ucházel o lékárnu v Novém Jičíně, vzdal se koncese na lékárnu „U Marie Pomocné“ ve prospěch svého syna Josefa Billimka ml. V roce 1840 prodal Bilimek ml. lékárnu Františce Nowakové, vdově po nevlastním bratru Josefa Billimka st. Jelikož se příslušné úřady domnívaly, že Billimek ml. vlastnil pouze osobní koncesi a neměl proto právo prodat lékárnu osobě bez předepsaného lékárnického vzdělání, kupní smlouvu neuznaly. Nowaková situaci zachránila sňatkem s Ondřejem Jankovským. Když ten v roce 1853 zemřel, vlastnila lékárnu vdovským právem jeho žena Františka. V roce 1859 byla Františka Jankovská nucena lékárnu prodat a jejím novým majitelem se stal Karel Sonntag. V roce 1880 zakoupil lékárnu Karel Krčmář z Čáslavi, od roku 1891 byl jejím majitelem Jan Gabriel, který ji v roce 1899 prodal Němci Wilhelmu Meixnerovi. V roce 1945 byla lékárna jako německý majetek zkonfiskována, národním správcem

byl nejprve Jan Krus a po něm od 15. července 1945 Jaroslav Mlýnek. V roce 1949 lékárnu převzala Státní nemocnice ve Frýdku-Místku.

Zvyšující se počet obyvatel Frýdku si vynutil zřízení druhé lékárny ve městě. V roce 1910 došlo k vypsání veřejného konkurzu, do kterého se přihlásilo deset lékárníků. Nakonec byl vybrán Josef Latzel z Těšína. Lékárna byla otevřena v roce 1912 a dostala název „U černého orla“. Latzel zemřel v roce 1937, poté vedl lékárnu Karl Tomanek. V roce 1942 převzal odborné vedení lékárny Heinrich Mader. Ten se v listopadu 1943 oženil s vdovou Marií Latzelovou a krátce nato se stal i majitelem lékárny. V roce 1945 byl Heinrich Mader jako osoba německé národnosti zajištěn a zatímní národní správu lékárny převzal Augustin Čapla. Od 25. srpna 1945 se stal národním správcem Alexius Pešat. Od 1. ledna 1949 převzala lékárnou Okresní národní pojišťovna ve Frýdku-Místku, o rok později se stala součástí n. p. Medika. 26. května 1952 byla lékárná „U černého orla“ zrušena.

V roce 1925 byl vypsán konkurz na třetí lékárnou ve Frýdku. Z něho vyšel vítězně Ladislav Kusala. Nová lékárná, jež nesla název „Zdraví“, zahájila provoz 1. ledna 1928 a byla umístěna na tehdejší Wilsonově třídě. Po otevření nové nemocnice ve Frýdku v roce 1935 získala lékárná lukrativní nabídku na její zásobování léky. V srpnu 1939 lékárník Kusala zemřel a lékárnou od dědiců odkoupil Jan Krus z Dobré. Zemský úřad v Brně mu udělil koncesi k provozování lékárny, ale na příkaz úřadu oberlandrata v Ostravě byla pozastavena. Po osvobození využil Krus dekretu prezidenta republiky z 3. srpna 1945 o obnovení právního pořádku a na jeho základě dokazoval, že právo k provozování lékárny zůstalo zachováno. Jelikož ostravská expozitura Zemského národního výboru v Brně proti tomu neměla námitek, byla lékárná „Zdraví“ od 1. listopadu 1945 opět otevřena. V listopadu 1950 byla lékárná znárodněna.

První snahy o zřízení lékárny v Místku spadají do roku 1785, kdy o ni projevil zájem příborský lékárník Jan Michael Enzman. Jeho žádost však byla Moravskoslezským zemským guberniem v Brně zamítnuta. Místek se proto dočkal své lékárny až o mnoho let později. Přerovský krajský úřad udělil koncesi k jejímu

provozování 26. června 1840 Adolfu Schwabovi. V roce 1885 prodal Schwab lékárnu „U Spasitele“ Antonínu Fröhlichovi a odešel na odpočinek. V roce 1889 koupil lékárnou Josef Pisk. Po jeho smrti v roce 1904 byla lékárnou v držení jeho dědiců, nájemcem se stal v únoru 1905 Josef Wolf. V roce 1930 Wolf lékárnou od Piskových dědiců odkoupil. Další změny nastaly v roce 1939, Wolf jako osoba židovského původu nesměl vykonávat zdravotnické povolání, jeho majetek byl zkonfiskován a novým majitelem byl ustanoven místní Němec Franz Kletschka. Po osvobození byl Kletschka odstraněn, jelikož ale Wolf zemřel v terezínském ghettu na tyfus, převzal správu lékárnou „U Spasitele“ Fond národní obnovy. Národním správcem byl ustanoven Václav Ručka. V roce 1950 převzal lékárnou n. p. Medika, o tři roky později byla zrušena.

V roce 1919 požádal o povolení zříditi druhou lékárnou v Místku Emerich Rameš, do té doby nájemce lékárnou v Orlové. Jeho žádosti bylo v roce 1922 vyhověno a nová lékárnou byla umístěna v budově místecké spořitelny. Na rozdíl od většiny ostatních lékáren neměla žádný název a říkalo se jí buď „Ramešova lékárnou“ nebo „Lékárnou na rohu spořitelny“. Když Rameš v říjnu 1941 zemřel, byla lékárnou vedena vdovským právem. O provizorství nebo správcovství lékárnou poté usiloval dosavadní zaměstnanec Jaroslav Mlýnek. Vdova Ramešová se ale dlouho nemohla rozhodnout, jaký další postup zvolit, proto za ní jednaly příslušné úřady. Do lékárnou dosadily tzv. vnučenou správu. Správcem lékárnou se stal od 1. července 1943 Leo Rysy. Po osvobození se snažil Mlýnek od Ramešové lékárnou koupit nebo pronajmout, ale opět neuspěl. Na podzim 1945 lékárnou koupil za 2 milióny korun Rudolf Winkler. V říjnu 1950 byla tzv. „Lékárnou na rohu spořitelny“ znárodněna.

V roce 1889 požádala obecní rada ve Frýdlantu nad Ostravicí Okresní hejtmanství v Místku o svolení ke zřízení lékárnou, která by sloužila nejen potřebám obyvatel Frýdlantu a zaměstnanců frýdlantských podniků, ale i lidem ze široké spádové oblasti. Jelikož tato žádost byla zamítnuta, další, která byla podána v roce 1894 u Moravského místodržitelství v Brně, vznikla na širším základě. O povolení lékárnou ve Frýdlantu zažádal Frýdlant,

Metylovice, Ostravice, Čeladná, Pstruží, Pržno, Lubno, Malenovice, Nová Ves a Staré Hamry, dále pak Arcibiskupské hutě ve Frýdlantu, Arcibiskupský lesní úřad v Ostravici, tkalcovna bratří Žaarů v Čeladné, generální ředitelství Severní dráhy císaře Ferdinanda, podporu vyslovalo i lékárnické grémium v Olomouci a místní i okresní lékaři. V roce 1896 Moravské místodržitelství v Brně povolilo zřízení veřejné lékárny a byl vypsán konkurs, do kterého se přihlásilo celkem 24 zájemců. V konkursu zvítězil Leopold Swoboda z Opavy, provoz nové lékárny „U Matky Boží“ byl zahájen 25. ledna 1899. Odborné vedení lékárny převzal Swobodův bratr Karel, dalším zaměstnancem byl František Paloch. V roce 1907 převzal vedení lékárny František Šejvl, se kterým uzavřel Swoboda nájemní smlouvu. Po Šejvlovi byl v letech 1922 – 1925 nájemcem frýdlantské lékárny Štěpán Rybka, poté se ujal řízení lékárny syn v roce 1915 zemřelého Leopolda Swobody Heinz Swoboda. Když se vypořádal s dědickými nároky ostatních příbuzných, stal se jediným vlastníkem lékárny a v roce 1930 obdržel i novou koncesi. V roce 1938 se Swoboda dohodl s majitelem kopřivnické lékárny Milošem Jahodářem na výměně lékáren, ke které došlo k 15. prosinci téhož roku. Frýdlantská lékárna byla v roce 1950 znárodněna.

Lékárna v Paskově byla otevřena v roce 1930, do té doby dodával léky svým pacientům obvodní lékař ze své lékárníčky. Prvním paskovským lékárníkem se stal Jan Týn, v roce 1939 u něj nastoupil jeho syn Karel. Ten byl pro svoji odbojářskou činnost v roce 1942 zatčen a domů se vrátil až po válce. Když dokončil studia farmacie, začal od roku 1946 opět pracovat u otce. Jan Týn řídil lékárnu i po znárodnění, zemřel v roce 1952.¹

---

¹ K minulosti některých lékáren na Frýdecko-Místecku např. Müller, Dušan: Prvních sto let lékárny „U Marie Pomocné“ ve Frýdku. In: Těšínsko 1975, č. 1, s. 33 – 36.

Müller, Dušan: Nové poznatky z dějin lékárny „U Marie Pomocné“ ve Frýdku. In: Těšínsko 1980, č. 3, s. 24 – 26.

Müller, Dušan: Hledání pravdy o vzniku nejstarší lékárny ve Frýdku-Místku. In: Těšínsko 1991, č. 3, s. 27 – 28.

Müller, Dušan: Příspěvky k dějinám frýdeckých lékáren vzniklých ve XX. století. In: Těšínsko 1992, č. 3, s. 15 – 17.

Brušperská lékárna U Matky Boží

První snahy o založení lékárny v Brušperku spadají do počátku 90. let 19. století. Město Brušperk podalo 8. listopadu 1892 oficiální žádost na Okresního hejtmanství v Místku, aby povolilo vznik veřejné lékárny v Brušperku. V žádosti, pod kterou se podepsali i představitelé několika okolních obcí,² je jako hlavní argument pro zřízení veřejné lékárny uvedeno, že Brušperk a jeho okolí má přes jedenáct a půl tisíce obyvatel³ a nejbližší lékárny jsou až v Příboře, Místku a Vítkovicích, což je 2 – 3 hodiny chůze. Brušperští také apelovali na to, že ve městě je hodně živnostníků, obchodníků a dobře situovaných rolníků, dále pak továrna na hliněné zboží, dvě továrny na výrobu punčoch, fara se třemi kněžími, dvě školy, pošta a provádí se zde také zkušební kutání kamenného uhlí. Na pokyn Okresního hejtmanství v Místku se k této žádosti měly vyjádřit příslušné úřady, např. okresní hejtmanství, zastupitelstva měst a obcí v okolí, dále pak obvodní lékaři a lékárníci v regionu a lékárnické grémium v Olomouci. Přestože mnozí z nich výhrady ke vzniku lékárny v Brušperku neměli,⁴ Moravské místodržitelství v Brně nakonec žádost

---

Müller, Dušan: Lékárna „U Spasitele“ v Místku. In: Těšínsko 1976, č. 2, s. 22 – 24.

Müller, Dušan: Nejstarší lékárna ve Frýdlantě n. Ostr. In: Těšínsko 1996, č. 4, s. 9 – 20.

Müller, Dušan: Účast frýdeckých a místeckých lékárníků na národnostním boji ve druhé polovině XIX. a první polovině XX. století. In: Těšínsko 1974, č. 2, s. 3 – 6.

Müller, Dušan: První česká lékárna v Místku. In: Těšínsko 1993, č. 1, s. 18 – 19.

² Fryčovic, Rychaltic, Staříče, Trnávky, Oprechtic, Krmelína, Proskovic, Staré Vsi, Ptáčnicku a Kateřinice.

³ Brušperk 3101 obyvatel, Fryčovice 1527, Ptáčnick 119, Rychaltice 667, Staříč 1829, Stará Ves 1440, Krmelín 835, Proskovice 503, Vyškovice 454, Trnávka 535, Kateřinice 508 a Oprechtice 118.

⁴ Například brušperský městský lékař MUDr. Florián Coufal uvedl, že brušperský zdravotní obvod má přes deset tisíc lidí a tudíž je pro něj veřejná lékárna potřebná. Zmínil se také o tom, že obyvatelé okolních obcí by to měli blíže do Brušperku než do míst, kde se veřejné lékárny už nacházejí, navíc předpokládaný rozkvět Brušperku v souvislosti s očekávanou těžbou uhlí by vedl k většímu využití lékárny.

výnosem z 19. července 1893 zamítlo. Zdůvodnilo to tím, že pro Brušperk není potřebná, protože se její existence nejeví jako perspektivní. Síť lékáren v regionu byla označena za dostatečnou.

Druhá žádost o zřízení veřejné lékárny v Brušperku byla podána 5. května 1896 a opět jí iniciovalo město Brušperk. Tentokrát se ovšem k žádosti nepřidali představitelé okolních obcí jako v roce 1892, byla to solitérní akce brušperských obecních představitelů.⁵ Hlavní apel směřoval k počtu potencionálních zájemců o služby veřejné lékárny v Brušperku. Brušperští zastupitelé zahrnuli do výčtu obcí, ze kterých měli tito lidé pocházet, kromě Brušperku, Staříče, Fryčovic, Ptáčnicku a Staré Vsi také obce Krmelín, Proskovice, Rychaltice, Sklenov, Košatka, Malý a Velký Petřvald, Trnávka a Kateřinice. V součtu jim pak vyšel počet více než 17000 lidí, kteří jsou údajně odkázáni jen na nedostatečné osobní lékárníčky obvodních lékařů nebo na několikahodinové čekání, než někdo přiveze léky z okolních veřejných lékáren.⁶ K žádosti se opět vyjadřovali obvodní lékaři a lékárníci a různé úřady. Jejich stanoviska byla rozdílná, většinou však byla negativní nebo sice souhlasná, ale s mnoha výhradami.⁷ Moravské místodržitelství v Brně výnosem z 10. července 1897 žádost o zřízení veřejné

---

⁵ Pod žádostí jsou podepsáni starosta Roman Doležil a radní František Lednický, František Martínek a František Scheyer.

⁶ Opět zdůraznili, že lidé z těchto obcí by to měli do Brušperku blíže než do existujících lékáren v Místku, Příboře, Moravské Ostravě nebo ve Vítkovicích. O určité demagogii brušperských představitelů v tomto případě ale svědčilo např. to, že podle nich to bylo z Rychaltic nebo ze Sklenova blíže nebo stejně daleko do Brušperku jako do Příbora.

⁷ Brušperský lékař MUDr. Florián Coufal už tentokrát jednoznačně pozitivní stanovisko k existenci lékárny v Brušperku nezaujal. Vyjádřil se sice, že proti zřízení lékárny v Brušperku nic nemá, ale podle něj jsou lepší tzv. domácí lékárny, které provozují lékaři, protože jim zlepšují jejich špatnou životní situaci. Zdůraznil také, že se sice v Brušperku a okolí vyskytuje přijatelný počet obyvatel pro zajištění případných odběratelů lékárny, ale mezi obyvatelstvem je také velká úmrtnost, což působí jako negativní hledisko. Navíc je lékárník – oficiálně – vázán pouze recepty vydanými lékařem nebo veterinářem a vzhledem k tomu, že zdejší lidé jsou velmi šetrní, raději se léčí sami. V souvislosti se šetrností obyvatelstva ještě uvedl, že by lékárník musel provozovat i drogerii, aby se uživil. Upozornil také na zlořády lékárníků, kteří lékaře mnohdy obcházejí a nemocným sami vydávají léky bez receptu jen na základě své diagnózy.

lékárny v Brušperku zamítlo. Své rozhodnutí zdůvodnilo tím, že podle dobrozdání zemské zdravotní rady není taková lékárna v Brušperku potřebná a ani nejsou zajištěny podmínky k jejímu fungování.

Teprve třetí pokus vyšel. Oficiální žádost na místecké okresní hejtmánství byla podána 1. března 1901.⁸ Kromě tehdejšího starosty Brušperka Františka Palkovského pod ní byli podepsáni i představitelé některých okolních obcí, např. Staříče a Fryčovi.⁹ Už v dubnu 1901 požádalo Okresní hejtmánství v Místku příslušné lékaře, lékárníky, představenstva obcí a další úřední instituce o vyjádření se k této žádosti. Tentokrát byl ohlas vesměs pozitivní, i když nechyběly ani názory neutrální nebo vyloženě negativní.¹⁰

---

⁸ Napsání žádosti bylo jednohlasně odsouhlaseno na zasedání brušperského obecního zastupitelstva dne 24. února 1901.

⁹ Ve zdůvodnění, proč by v Brušperku měla existovat lékárna, byl dáván důraz na to, že Brušperk je sídlem zdravotního obvodu pro Brušperk s Antonínovem, dále pro Starou Ves, Fryčovice, Staříč a Ptáčník, celkem pro 8623 lidí. V dopise také bylo uvedeno, že i obyvatelé některých okolních obcí – Krmelína, Světlova, Starého Dvora, Rychaltic, Košatky, Velkého a Malého Petřvaldu, Trnávky, Kateřinic a Oprechtic – by to měli blíž do Brušperku než do existujících lékáren v Místku, Příboře, Moravské Ostravě a Vítkovicích. Argumentovali také tím, že někdy je potřeba aplikovat příslušný lék okamžitě, takže několikahodinové čekání na to, než je dovezen lék z nejbližší lékárny je na škodu zdraví pacienta. Neopomněli také připomenout, že porodní asistentky potřebují ke své práci materiál, který je jediné možno dostat v lékárně, takže jeho shánění v lékárnách vzdálených více než dvě hodiny chůze jim dělá v jejich práci velké problémy.

¹⁰ Lékaři se k existenci veřejné lékárny v Brušperku většinou vyjadřovali rezervovaně. Místecký praktický lékař Josef Matěj se vyjádřil neutrálně, když sdělil, že ordinuje v bytě, je specialistou a situaci v Brušperku nezná. Štramberský obvodní lékař Adolf Hrstka sdělil, že nezná poměry v Brušperku a okolí, takže se nemůže vyjádřit k tomu, jestli je tam lékárna potřebná, ale podle srovnání s činností nově vzniklé štramberské lékárny bude existence brušperské lékárny složitá. Hukvaldský obvodní lékař Augustin Štrebl reagoval podobně s tím, že ale proti existenci lékárny jinak nic nemá. Paskovský obvodní lékař Jindřich Gráf sdělil, že podle něj sice veřejná lékárna v Brušperku není potřebná, ale že důvody k její existenci nelze opomíjet. Představenstvo obce Malý Petřvald reagovalo negativně s tím, že v sousedním Velkém Petřvaldě sídlí obvodní lékař, který má vlastní domácí lékárnu, v případě nutnosti pak kupují léky v Příboře, Klimkovicích nebo v Moravské Ostravě, které jsou stejně vzdálené jako Brušperk. Zajímavé je, že se petřvaldský obvodní lékař MUDr. Jahodář k existenci veřejné lékárny v Brušperku vyjádřil kladně. Pozitivně se vyjádřila i představenstva obcí

Jelikož však úřady, které rozhodovaly o existenci lékárny v Brušperku, viděly celou záležitost kladně,¹¹ bylo vyhláškou místeckého okresního hejtmána z 10. května 1902 vyhlášeno výběrové řízení na obsazení místa lékárníka v Brušperku. Příslušný inzerát byl uveřejněn v češtině a v němčině v Úředním listě brněnském.¹² Zájemci o lékárnickou koncesi v Brušperku měli nejpozději do 30. června 1902 poslat svoji žádost na Okresní hejtmanství v Místku. Tato žádost měla obsahovat údaje o věku, dosavadní praxi, získaných zkušenostech, jazykových dovednostech a majetkových poměrech dotyčného zájemce.¹³ Do výběrového řízení se přihlásilo celkem devět lidí. Jednalo se o Josefa Toelga z Místku, Emanuela Krause z Koryčan, Richarda Marka z Těšina, Karla Řihu z Vídně, Otto Schiedecka z Polské

Kateřinice, Košatky a Trnávky. Kladně reagoval obsáhlým dopisem lékař okresní nemocenské pokladny MUDr. Antonín Dostál.

Proti zřízení veřejné lékárny v Brušperku se údajně stavěl tamní městský lékař Florián Coufal. To tvrdilo představenstvo obce, které dalo v roce 1901 uveřejnit v novinách Ostravský kraj článek o Coufalově negativním postoji. Celá záležitost nakonec skončila u soudu. V listopadu 1901 případ projednávala porota v Novém Jičíně a nakonec dospěla k závěru, že viníkem je městské představenstvo. Coufal nakonec od žaloby ustoupil, protože se obecní zastupitelé rozhodli, že zaplatí veškeré soudní výlohy. Spory mezi obecním představenstvem a MUDr. Coufalem však neskončily, neboť zastupitelé brzy vyhlásili výběrové řízení na nového městského lékaře, kterým se stal R. Kuchař. V roce 1910 se pak musel vystěhovat z domu, kde bydlel a měl ordinaci, neboť jej zakoupilo město pro potřeby dívčí národní školy. Viz Bubeník, Boris: Z historie zdravotnictví ve Frýdku-Místku a Brušperku. In: Studie o Těšínku č. 6, 1978, s. 319.

¹¹ Zřízení lékárny v Brušperku bylo povoleno výnosem Moravského místodržitelství v Brně č. 2899 ze dne 25. ledna 1902. Po nabytí právní moci byl na základě výnosu Moravského místodržitelství v Brně č. 16399 ze dne 24. dubna 1902 vypsán konkurz za účelem propůjčení osobního práva k lékárně.

¹² Text byl uveřejněn celkem třikrát, v číslech 113 – 115. Výlohy spojené s otištěním textu hradilo město Brušperk. Český text přišel obecní pokladnu na 4 K 2 haléře, německý na 4 K 62 haléřů.

¹³ Dodatkem podepsaným místeckým okresním hejtmánem dne 28. května 1902 měli zadatelé o koncesi kromě uvedených dokladů dodat ještě podepsaný dokument, ve kterém by se zavázali, že lékárnu budou nejméně deset let provozovat osobně. Toto jim mohlo být za určitých okolností prominuto, ale jen v opodstatněném případě schváleném příslušným úřadem. Tento dodatek byl uveřejněn v Úředním listě brněnském č. 124 a brušperskou pokladnu přišel na 1 K 29 haléřů.

(Slezské) Ostravy, Johanna Kumpošta ze Šternberku, Bohuslava Petra Klemense z Vrchlabí, Rudolfa Kirchbergera z Falknova nad Ohří (Sokolova) a Alberta Kunatha z Prostějova. Požadavky výběrové komise nejlépe splňoval Josef Toelg, druhý v pořadí skončil Johann Kumpošt, třetí byl Albert Kunath.

Brušperská lékárna byla zprovozněna v roce 1903 a původně se nacházela v domě čp. 155 (dnes čp. 206 na Fryčovické ulici). Byla umístěna na „strategickém místě“, v její bezprostřední blízkosti se totiž nacházela okresní silnice vedoucí od Fryčovic na Krmelín a původní cesta ve směru na Trnávku. Také vzdálenost na brušperské náměstí nebyla příliš velká, jednalo se o cca 200 metrů. Lékárna dostala název U Matky Boží.

Budova, ve které se lékárna nacházela v letech 1903 – 1910, foto autor

31. ledna 1903 proběhla za přítomnosti lékárníka Josefa Toelga, zdravotního koncipisty MUDr. Roberta Vlčka, brušperského starosty Františka Palkovského a radního Aloise Krejčího kolaudace, která měla stanovit, jestli je vybavení budoucí lékárny dostatečné a jestli ji bude vůbec možno zprovoznit. Dochovaný archivní dokument nám dává možnost nahlédnout, jak vypadaly

místnosti, ve kterých se měla první brušperská lékárna nacházet. Místnost určená pro lékárnu byla umístěna vpravo od vchodu do budovy a měla rozměry 6x6 metrů. Důležité bylo také množství přirozeného světla, které pronikalo dovnitř. To zajišťovalo okno o rozměrech 2x1,9 metru a částečně prosklené dvojité dveře o rozměrech 2,7x1,2 metru. Vytápění zajišťovala kachlová kamna. Místnost pro laboratoř a sklad se nacházela vlevo od vchodu a měla dvě okna. Své uplatnění v rámci provozu lékárny našel i sklep, jedna jeho místnost měla být používána pro uskladnění výbušných a zápalných látek. V domě se nacházel také byt lékárníka, který měl pro svoji potřebu dvě místnosti a kuchyň. Pamatováno bylo i na případného praktikanta či asistenta, ten si mohl v domě pronajmout vhodné místnosti na bydlení.

O necelý měsíc později, 24. února 1903, proběhla úřední prohlídka lékárny a jejího vybavení. Tato prohlídka se konala za přítomnosti lékárníka Josefa Toelga, zdravotního koncipisty MUDr. Roberta Vlčka, starosty Františka Palkovského a obvodního lékaře MUDr. Floriána Coufala. Cílem prohlídky bylo zjistit případné nedostatky co se týká zásob, jejich uložení, lékárnického náčiní, účetních a jiných knih, sazebníků léků, čistoty užívaných prostor atd. Jelikož vše bylo v pořádku, bylo doporučeno, aby lékárna mohla oficiálně zahájit svůj provoz.

Razítko a podpis brušperského lékárníka Josefa Toelga

Činnost brušperské lékárny neprobíhala v počátečním období vždy hladce. 20. července 1907 bylo vydáno ministerské nařízení týkající se slev při taxování receptů. Toelg podal 11. srpna 1907 k Moravskému místodržitelství v Brně žádost o povolení snížení slev z 33% na 15%. Dostal se tím do konfliktu s několika ústavy

a představenstvy obcí, které trvaly na zachování 33% slevy. Týkalo se to např. Staré Vsi, Staříče, Fryčovic a Ptáčnicku, Okresní nemocenské pokladny v Místku, Okresní nemocenské pokladny v Příboře a Nemocenské pokladny Společenstva pro všechny živnosti v Brušperku a Antonínově se sídlem v Brušperku. Celou věc nakonec řešilo Moravské místodržitelství v Brně, které výnosem z 13. listopadu 1907 rozhodlo, že se má lékárník Toelg pokusit o dohodu s druhou stranou. Pokud by k dohodě nedošlo, celou věc měly řešit příslušné úřady na základě dokladů o odebraných lécích z brušperské lékárny v roce 1906. S některými se Toelg dohodl ještě v listopadu 1907, ale např. s Okresní nemocenskou pokladnou v Místku vedl spor až do roku 1908.¹⁴

V domě čp. 155 zůstala lékárna jen do roku 1910. V tomto roce totiž město zakoupilo od Rudolfa Cigánka dům, ve kterém lékárna sídlila, a umístila do něj dívčí národní školu.¹⁵ Toelg se musel porozhlédnout po jiném místě a vybral si starý šenkovní dům čp. 41 na náměstí. Ten nechal zbourat a na jeho místě mu pak Josef Rohan z Místku za 35 000 korun postavil honosný rohový secesní dům. Nově si vybavil i interiér lékárny.¹⁶ Přestěhování lékárny do nové budovy Toelgovi povolilo Moravské místodržitelství v Brně výnosem č. 50731 z 21. července 1910. Jelikož ale vše muselo projít určitým postupem, byla ustavena komise, jejímiž členy byli lékárník Josef Toelg, okresní lékař MUDr. Robert Vlček a zástupce obecní rady v Brušperku Alois Krejčí. Tato komise měla určit, jestli jsou nové prostory vyhovující pro provoz lékárny. Nakonec konstatovala, že veškeré místnosti a prostory, které budou sloužit k provozu lékárny, jsou dostatečně prostorné a prosvětlené. Také vybavení interiéru bylo odpovídající, proto bylo provozování lékárny v nové budově povoleno.

---

¹⁴ Představenstva obcí Ptáčnick a Staříč nakonec na snížení slevy na 15% přistoupila, Okresní nemocenské pokladně v Příboře navrhl Toelg slevu 20% a uspěl, ale např. Okresní nemocenská pokladna v Místku se slevou 20% nesouhlasila a trvala na slevě 33%.

¹⁵ Pro školní účely byla budova používána do 50. let 20. století, poté byl dům využíván jako zdravotní středisko a pro potřeby lékařů slouží dodnes.

¹⁶ Z něj se do dnešní doby dochovaly regály a kachlová kamna.

Secesní budova postavená v roce 1910 pro potřeby lékárny, foto autor

Josef Toelg provozoval lékárnu do února 1924. Jeho vážný zdravotní stav donutil manželku Marii, aby požádala Okresní politickou správu v Místku o povolení zástupu, který měla provádět Š. Valentinová.¹⁷ Než příslušný úřad vydal potřebné povolení, Josef Toelg 19. února 1924 zemřel. Slečna Valentinová se tak zároveň stala správkyní lékárny, neboť vdova Marie neměla potřebné lékárnické vzdělání. Bylo to však jen dočasné řešení, neboť ani Valentinová¹⁸ nesplňovala všechny zákonné podmínky k provozu lékárny, chyběla jí totiž pětiletá praxe v oboru.¹⁹ Výnosem Okresní politické správy v Místku z 11. března 1924 byl

¹⁷ Toelgová o toto povolení požádala 16. února 1924.

¹⁸ Valentinová se narodila 1. července 1899 v Moravské Ostravě. Od 15. září 1917 do 15. září 1920 pracovala u lékárníka Filkuly v Přívoze. Tyrocinium dělala 22. září 1920 v Olomouci, magisterský diplom získala 12. července 1922 v Praze. Od 1. června do 5. září 1923 pracovala u lékárníka Procházky v Petřvaldě.

¹⁹ Podle § 4 zákona z 18. prosince 1906 bylo nutno mít na místo zodpovědného správce lékárny nejméně pětiletou odbornou praxi. Do této praxe se započítávala pouze činnost vykonávaná po získání titulu magistra farmacie.

nakonec správcem veřejné lékárny v Brušperku ustanoven Ph. Mr. Karel Šudich.²⁰ Ten se později stal majitelem lékárny, když mu ji za 150000 korun Marie Toelgová prodala. Kupní smlouva byla podepsána 26. května 1924. Marie Toelgová touto smlouvou prodala Šudichovi lékárnickou koncesi a lékárnu v Brušperku se všemi právy, které měla a užívala nebo které měla oprávnění užívat.²¹ Trvalé vlastnické právo k lékárně však na Šudicha přešlo až o rok později po zaplacení všech splátek.²² Součástí prodeje nebyla budova, ve které se lékárna nacházela. Marie Toelgová si jí ponechala, zavázala se ale, že všechny potřebné prostory k provozování lékárny Šudichovi pronajme. Pronájem byl stanoven na deset let, kdyby Toelgová nebo její dědicové budovu bez Šudichova vědomí prodali, měli mu zaplatit penále 50000 Kč.²³

---

²⁰ Šudich získal diplom magistra farmacie 16. července 1918 a až do 10. února 1924 byl zodpovědným správcem lékárny milosrdných bratří ve Vizovicích.

²¹ Samotná lékárnická koncese Šudicha stála 120000 korun, na 20000 korun si Toelgová cenila vybavení lékárny a na 10000 korun zásoby léků. V kupní smlouvě byl uveden i splátkový kalendář. Šudich měl Toelgové zaplatit před podpisem smlouvy 20000 Kč, do 30. června 1924 dalších 65000 Kč a do 31. prosince 1924 zbývajících 65000 Kč.

²² Pravděpodobně ne příliš dobrá Šudichova finanční situace vedla k úpravě termínu splátek. 31. prosince 1924 byl uzavřen dodatek ke kupní smlouvě, který stanovil nové podmínky. Termíny splátek byly posunuty na 31. prosinec 1924 a 30. červen 1925, vždy se jednalo o částku 65000 Kč. Za prodoužení lhůty se Šudich zavázal zaplatit úrok 5% z nezaplacené částky za prodoužené období. Oficiálně se stal Šudich držitelem koncese k vedení a samostatnému provozování veřejné lékárny v Brušperku 17. dubna 1925 na základě výnosu č. 51575 Zemské správy politické v Brně.

²³ SOKA Frýdek-Místek, fond Okresní úřad Místek, inv. č. 589, kart. 149.

TĚŽKÉ ZAČÁTKY MÍSTECKÉHO GYMNÁZIA

Radomír Seďa

Vznik a historii českého gymnázia v Místku popsala již v první polovině 20. století řada autorů, převážně samotní členové pedagogického sboru.¹ V posledních letech se zabývali dějinami matečnického gymnázia zaměstnanci Státního okresního archivu Frýdek-Místek² a ředitelství školy, které v roce 1995 vydalo almanach u příležitosti stého výročí založení školy.³ Můj článek si klade za cíl přiblížit přehledně okolnosti vzniku ústavu a rovněž seznámit čtenáře s překážkami, kterým musela čelit zakladatelka první místní české střední školy, Matice místecká, při výstavbě vlastní gymnazijní budovy. Archivní fond Gymnázium Petra Bezruče ve Frýdku-Místku bohužel neobsahuje kroniku ústavu. Mnohé podrobnosti nám tak zůstanou patrně již navždy skryty. Na druhou stranu jsou však k dispozici výroční zprávy školy, které autenticky zachycují nejstarší období gymnázia. V porovnání s mými předchůdci jsem využil také materiály Matice místecké a rukopis „lašského historiografa“ a dlouholetého člena profesorského sboru gymnázia Františka Linharta Dějiny Matice místecké, který podrobně zachycuje především organizační záležitosti. Přínosný byl rovněž soudobý tisk, Věstník Ústřední matice školské a vzpomínky absolventa Antonína Hrdého.

V 18. a 19. století patřilo město Místek k významným střediskům textilního průmyslu. Početná část místních obyvatel nacházela svou obživu v soukenictví a tkalcovství. České obyvatelstvo se skládalo převážně z drobných řemeslníků, dělníků

---

¹ Např. NEBUŠKA, K.: Několik črt z dějin českého gymnasia v Místku. In: Památník Matice místecké. Místek 1905, s. 104-105.; GRAUPNER, A.: Dějiny gymnasia. In: Čtyřicet let Matice místecké a českého gymnasia v Místku. Místek 1935, s. 23-45; PLOCEK, J.: 50 let místeckého gymnasia. In: Bezručův kraj, 1, 1945, 12, s. 1-2.

² MATĚJOVÁ, A.: Gymnázium slaví. In: Těšínsko, 38, 1995, 4, s. 28-31.; LEPIKOVÁ, K.: Letákové aféry na Reálném gymnáziu v Místku. In: Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku, 1, 1999, s. 24-33.

³ Gymnázium v Místku 1895-1995. Almanach ke stému výročí založení školy. Frýdek-Místek 1995.

a malých zemědělců. Zámožný Čech byl spíše výjimkou.⁴ Rozvíjející se obchod a průmysl byl však v rukou německých podnikatelů, kteří postupně ovládli všechny významné kulturní a společenské posty. Kromě hospodářských a politických nástrojů sloužilo za účinný prostředek germanizace také podmanění místního školství. Až do konce sedmdesátých let 19. století nebyla totiž v Místku ani v sousedním Frýdku jediná česká škola. První českou školou v Místku vůbec byla rolnická zimní škola založená v roce 1880 Hospodářskou jednotou pro severovýchodní Moravu, kterou navštěvovala zejména mládež z okolních obcí, kde německý živel neměl hlavní slovo. České místecké děti chodily do utrakvistických škol, na kterých se vyučovalo především v německém jazyce. Nelze se tedy divit, že i národní povědomí českého obyvatelstva bylo na nízké úrovni. Výstižně přibližuje tuto skutečnost rčení místních občanů: „*Jo něsem ani Slovan ani Němec, jo som místečon.*“⁵ Tento jazykový úpadek se prohloubil na počátku 80. let 19. století, kdy začal v Místku i ve Frýdku vyvíjet svou činnost německý školský spolek Schulverein, jenž dbal o docházení českých dětí do německých škol a o šíření němčiny.

První kroky vedoucí k oživení skomírajícího českého kulturního a národního života v poněmčeném Místku podnikla Občanská beseda založená roku 1865. Její zásluhou byla v Místku otevřena první, byť skromná, veřejná česká knihovna. Pro rozvoj národního hnutí bylo rovněž důležité finanční pokrytí nákladnějších českých podniků. Dílčí úspěch byl zaznamenán v roce 1886, kdy zahájila činnost Národní záložna Místecká.⁶ České vlastenecké hnutí si uvědomovalo, že čelit germanizaci lze jen s kvalitně vybudovaným národním školstvím. Vzhledem k nepříznivému národnostnímu složení městského zastupitelstva, které bylo v německých rukou, bylo zřejmé, že nebude možno prosadit v Místku zřízení české obecné školy. Naproti tomu otevření české střední školy se odvíjelo od rozhodnutí naprosto jiných institucí. Jistou roli sehrál

---

⁴ LINHART, F.: Kniha o Místku. Místek 1929.

⁵ SOKA, Frýdek-Místek (F-M), HRDÝ, A.: Pohledy zpět. Historie místeckého gymnázia. 1946, s. 1, strojopis (dále jen HRDÝ).

⁶ SOKA, F-M, BARTONÍK, F.: Kulturní a společenské poměry Místku, s. 4, rukopis.

i fakt, že středoškolský ústav by zahrnoval mnohem větší geografickou oblast a připravil své absolventy ke studiu na vysoké škole, čímž by byl postupně oslaben vliv německého živilu. O důležitosti zřízení českého gymnázia vypovídá navíc sám o sobě fakt, že v politických okresech Místek, Frýdek a Nový Jičín, tedy pro více než sto tisíc českých obyvatel, nebyla dosud žádná střední škola s českou vyučovací řečí, zatímco pro občany německé národnosti existovaly ve výše jmenovaných okresech střední školy čtyři.

První úvahy o založení českého gymnázia v Místku můžeme sledovat již kolem roku 1890 v okruhu hrstky uvědomělých Čechů sdružených v místním odboru Ústřední matice školské.⁷ K prvnímu kroku se však odhodlal až člen obecního zastupitelstva a předseda Občanské besedy Vincenc Procházka, který jménem všech místeckých národních pracovníků požádal počátkem října 1894 Ústřední matici školskou v Praze o zřízení střední školy s českou vyučovací řečí. V odpovědi zaslané 6. listopadu téhož roku sice Ústřední matice neskryvala potěšení ze zájmu Místečanů, ovšem současně odůvodnila svou nemožnost se na zřízení školy podílet. Hlavním důvodem byla její neutěšená finanční situace. Byla ochotna na žádost přistoupit až poté, co gymnázium v Opavě přejde do státní správy. Vzhledem k tomu, že postátnění opavského ústavu bylo zatím v nedohlednu, doporučila místeckým Čechům založit vlastní Matici, jež by obstarala finanční příspěvky a sama gymnázium prozatímně spravovala.⁸

Z podnětu Ústřední matice v Praze byl tak v dalších dnech ustaven prozatímní výbor, který byl tvořen čtrnácti národními pracovníky. Jejich první úsilí vedlo k sepsání memoranda vládě, které ovšem z nejasných důvodů nebylo nikdy odesláno. Poté podali zástupci výboru návrh na založení české střední školy u obecního zastupitelstva, avšak jejich snaha se setkala s naprostým nepochopením německé většiny, což nakonec vedlo k rozhodnutí sestavit stanovy školského spolku Matice místecké a požádat o její

---

⁷ Zpráva o stavu českého gymnasia v Místku ve školním roce 1895-96 (dále jen Zpráva). Místek 1896, s. 37.

⁸ SOKA, F-M, fond: Matice místecká (dále jen MM), Korespondence, karton č. 3, inv. č. 11.

schválení ministerstvo vnitra.⁹ Žádost byla zaslána 1. února 1895. Mezitím na základě dalších jednání slíbila Ústřední matice školská v Praze přispívat na každou nově otevřenou třídu obnosem 1000 zlatých po dobu pěti let.¹⁰ Když koncem května došlo ke schválení stanov mj. zásluhou intervence Dr. Tučina u brněnských a vídeňských úřadů, byla v úterý 4. června 1895 svolána na druhou hodinu odpoledne ustavující valná hromada Matice místecké v sále hotelu Mořice Deutschera v Místku¹¹, na které byl zvolen třicetičlenný výbor.¹² Předsedou byl zvolen Vincenc Procházka.

Jak moc oslovilo volání po založení gymnázia v Místku místní obyvatelstvo, dokládá i skutečnost, že již v prvních dnech činnosti měla Matice více než tři sta členů. Prioritou nově vzniklého školského spolku bylo otevření českého gymnázia ještě téhož roku po prázdninách, proto byla okamžitě ve spolupráci s Ústřední maticí školskou v Praze poslána žádost o povolení c. k. ministerstvu kultu a vyučování.¹³ Výbor Matice místecké ovšem nespolehal pouze na vlídnost úředních orgánů a podnikl v červenci další nezbytné kroky, které by vedly k otevření školy v Místku. Požádal poslance Seiferta a sekretáře klubu českých poslanců dr. Slámu, aby na ministerstvu intervenovali ve prospěch místeckých Čechů a celého národa. Krom toho vyslal výbor deputaci do Brna a do Prahy k zemské školní radě a na ministerstvo do Vídně.¹⁴ Právě ve Vídni bylo zástupcům Matice místecké sděleno, že výnosem ze dne 2. srpna 1895 č. 16. 904 bylo povoleno zřídit v Místku soukromé nižší gymnázium s českou vyučovací řečí, zároveň ministerstvo umožnilo otevřít první třídu počátkem školního roku 1895/96.¹⁵ Veřejnosti byl tento důležitý okamžik, který se jednou provždy zapsal do dějin města Místku

---

⁹ Jako vzor sloužily stanovy Matice hodonínské a stanovy Ústřední matice školské.

¹⁰ SOKA, F-M, fond: MM, Zápisní kniha o schůzích (dále jen Zápisní kniha), s. 1-2, karton č. 1, inv. č. 1.

¹¹ Nacházel se poblíž místeckého náměstí.

¹² 15 členů pocházelo z Místku nebo Koloredova, dalších 15 z okolních obcí.

¹³ SOKA, F-M, fond: Pozůstalost Františka Linharta, Dějiny Matice místecké (dále jen PFL, Dějiny), rukopis, s. 1, karton č. 1, inv. č. 3/3-5a.

¹⁴ SOKA, F-M, fond: MM, Zápisní kniha, s. 14-15, karton č. 1, inv. č. 1.

¹⁵ Zpráva 1895-96, s. 36.

jako okamžik vítězství místního národního hnutí, oznámen vyvěšením praporů na hospodářské škole a na budově Deutscherova hotelu.

S vlastním povolením však začala teprve skutečná práce Matice. Bylo nutno totiž opatřit pro gymnázium ucházející budovu, či alespoň prozatímní prostory, dále vybavit ústav školními potřebami a pomůckami, na druhou stranu také zajistit kvalifikované pedagogy, finanční částku na pokrytí jejich odměn a koneckonců i přesvědčit národní agitací místní obyvatelstvo o významu české střední školy pro jejich potomky a pro celý kraj. Po složitých jednáních s Hospodářskou jednotou pro severovýchodní Moravu, které zprostředkoval zejména místopředseda Matice a ředitel hospodářské školy Alois Žert, bylo umožněno, aby první školní rok strávil učitelský sbor a žáci gymnázia v prostorách Zemské hospodářské školy v Místku. Vlastní gymnázium tvořilo pět místností.¹⁶

Zdrojem příjmů Matice byly zpočátku zejména členské příspěvky, dary různých českých spolků, českých škol, obecních zastupitelstev, farních úřadů, jednotlivců, případně výtěžky z kulturních slavností. Subvence na otevření a zajištění činnosti matečnického gymnázia postupně přicházely z celé Moravy a Slezska, takže už na konci června bylo shromážděno více než 13 000 zlatých.¹⁷ Shromážděné prostředky byly následně použity na základní vybavení a provoz ústavu. Kromě toho daroval slezský výbor Ústřední matice školské, Česká akademie věd a umění, řada knihkupectví, nakladatelství i samotní profesori a žáci knihy, časopisy a rozličné předměty, jež se staly základem školních knihoven a kabinetů a sloužily ve výuce. Souběžně s materiálním zabezpečením ústavu věnoval výbor Matice místecké náležitou pozornost také informování občanů o zřízení českého gymnázia a zahájení prvního školního roku. Za hlavní prostředek k tomu sloužilo zakládání místních odborů, inzerce v denním tisku a kolportáž plakátů v Místku a blízkém okolí a výzvy obecným

---

¹⁶ Dvě třídy, ředitelna, sborovna a kabinet s pomůckami. Roční nájem činil 150 zlatých.

¹⁷ Noviny těšínské, 1, 1895, 22, s. 5.

školám. Navzdory rozsáhlé agitaci poslalo mnoho rodičů své syny raději na německé gymnázium ve Frýdku, snad s očekáváním kvalitnější výuky, nebo lepšího uplatnění po absolvování.

Ustanovení jednotlivých členů učitelského sboru a vrchní správa ústavu spadala plně do kompetence Ústřední matice školské, zatímco ekonomické zajištění zůstalo převážně na bedrech Matice místecké.

Na srpnové schůzi Matice místecké bylo rozhodnuto vyjít zájemcům o studium vstříc pořádáním přípravného kurzu českého jazyka¹⁸, neboť řada z nich absolvovala obecnou školu, na které se učilo převážně v jazyce německém a nebyla by s to splnit podmínky pro přijetí.¹⁹ Jiným faktorem, který mohl ohrozit studium, bylo školné, proto žáci ze sociálně slabších rodin s dobrým prospěchem a chováním byli od poplatků osvobozeni.²⁰ Navíc na jaře 1896 byl při Matici založen Odbor pro podporu chudých žáků, který hradil mnohé výdaje související se studiem.²¹ Samotný zápis a přijímací zkoušky se konaly 14., 16. a 17. září. Dopoledne probíhala písemná část, odpoledne pak ústní. Během přijímacího řízení museli zkoušení prokázat odpovídající znalosti z náboženství, českého jazyka a z matematiky získané na obecných školách.²² Celkově se k zápisu dostavilo 79 zájemců, z nichž bylo úspěšných 73. Zbýlých šest nebylo připuštěno ke studiu na gymnáziu pro špatnou znalost českého jazyka a matematiky. Vzhledem k tak velkému počtu studentů muselo ředitelství otevřít pro první třídu paralelku, i přesto že v sousedním Frýdku bylo ve stejném roce otevřeno německé „trucgymnázium“. V prvním školním roce 1895/96 byl profesorský sbor pouze sedmičlenný, z toho čtyři pedagogové byli externisté s omezeným počtem vyučovacích hodin. Prvním ředitelem gymnázia se rozhodnutím slezského výboru Ústřední matice školské ze dne 22. srpna 1895 stal profesor c. k. českého vyššího gymnázia v Kroměříži Karel

---

¹⁸ Kurz, do kterého se přihlásilo 28 dětí, vedla manželka vedlejšího učitele Ferdinanda Paskudy.

¹⁹ SOKA, F-M, fond: MM, Zápisní kniha, s. 17, karton č. 1, inv. č. 1.

²⁰ Školné činilo za jedno pololetí 15 zlatých.

²¹ Zpráva 1895-96, s. 34.

²² SOKA, F-M, fond: MM, Plakáty, letáky a tiskoviny, karton č. 5, inv. č. 13.

Nebuška, který v prvních školních letech učil latinu a český jazyk a současně spravoval učitelskou knihovnu.²³ Třídním v první A, do které nastoupilo 37 veřejných žáků, se stal suplující učitel Vratislav Mach. Vyučoval zeměpis, matematiku, přírodopis a němčinu. V čele první B s 36 žáky stanul suplující učitel Jakub Novák, jenž studenty učil latině, češtině a němčině. Zároveň vedl žákovskou knihovnu.

První ředitel gymnázia Karel Nebuška

Provizorním katechetou na ústavu byl jmenován mladý kněz Josef Hájek. Pro výuku nepovinných předmětů byli povoláni odborný učitel německé měšťanské školy v Místku Ferdinand Paskuda (kreslení a krasopis), ředitel kůru při kostele sv. Jana

---

²³ Zpráva 1895-96, s. 4-5.

a Pavla v Místku František Kolařík (zpěv) a majitel hudební školy v Místku Hugo Komann (hra na housle).²⁴

18. září vyložil ředitel Nebuška přijatým studentům závazný disciplinární řád a nařízení o ubytování. Tak velikou národní událost, jakou založení a otevření místeckého gymnázia bylo, oslavili důstojně všichni místní i vzdálení vlastenci a představitelé českého veřejného života. Ještě téhož dne 18. září bylo mnoho domů v Místku ozdobeno červeno-bílými prapory a na večer prošel městem slavnostní pochodňový průvod. Následujícího dne se konala dopoledne ve farním chrámu sv. Jana a Pavla v Místku za přítomnosti představitele Ústřední matice školské Jiljího Jahna, celého výboru Matice místecké, profesorů, žáků, zástupců všech českých místních i okolních spolků, okresního komisaře, hejtmana a notáře slavnostní bohoslužba, která byla ukončena zpěvem dvou slok rakouské státní hymny. Poté se shromáždění odebralo k budově zimní hospodářské školy, kde během slavnostního proslovu odevzdal předseda Matice místecké Vincenc Procházka nově založené gymnázium a studenty pedagogickému sboru. Slova se ujal také ředitel Karel Nebuška a další představitelé veřejného života, kteří ve svých projevech dokázali ocenit obětavost všech, jež se zasloužili o zřízení ústavu. Všichni přítomní projevili svou oddanost panovnickému dvoru nadšeným pokřikem „sláva“ císaři Františku Josefovi I. a za zpěvu národní písně „Kde domov můj“ se shromáždění rozešlo.

Během společného slavnostního oběda, na který bylo pozváno více než sedmdesát hostů, byl z podnětu předsedy Procházky poslán jménem Matice místecké a celého profesorského sboru císaři holdovací telegram. Národní slavnost, jež dosud v Místku neměla obdoby, byla zakončena za hojně účasti českého obyvatelstva večerním kulturním programem, na kterém zarecitovali členové Matice místecké vybrané básně českých spisovatelů. Svě umění předvedl houslista a učitel hudby Hugo Komann i vedlejší učitel zpěvu František Kolařík, který všechny

---

²⁴ Tamtéž.

vystupující doprovázel na piano.²⁵ U příležitosti otevření českého gymnázia v Místku obdržela Matice množství blahopřejných dopisů a telegramů od českých poslanců, moravských školských spolků, českých gymnázií, či českých novin.

Pravidelná výuka byla zahájena v pátek 20. září v osm hodin ráno. Na ústavu se učilo podle osnov a nařízení c. k. ministerstva kultu a vyučování pro státní gymnázia. Nehledě na skutečnost, že založení gymnázia inicioval a podporoval český spolek a že na ústavu byla vyučovacím jazykem čeština, byly věnovány výuce českého jazyka jen tři hodiny týdně, zatímco němčině se studenti obou tříd učili pět hodin týdně. Největší pozornost byla věnována latině.²⁶

Dosud však matiční gymnázium nemělo právo veřejnosti. K obratu této nepříznivé situace došlo až po první školní inspekci vykonané 22. a 23. ledna 1896, která dopadla pro ústav velice příznivě. Úroveň a průběh úřední kontroly i jednotlivé inspektory nám přibližuje vzpomínka jednoho studenta: „*Byl to v prvé řadě inspektor Jan Slavík pro předměty realistické a inspektor Karel Kučera pro předměty humanistické. Insp. Slavík byl poctivý člověk s plnovousem připomínajícím charakteristickou tvář Nerudovu, matematik a fyzik na slovo vzatý, který svým neustálým zasahováním do vyučování připravil mnohou trpkou chvíli jednak nám vyplašeným žákům a nepochybně i našim vychovatelům. Insp. Kučera byl Němec, který do vyučování nezasahoval vůbec, patrně proto, že mluvil česky hanebně. Je nepochopitelné, že rakouské úřady posílaly na inspekce českých ústavů člověka, který pro neznalost vyučovacního jazyka těžko mohl sledovati postup vyučování. Ale pravděpodobně dopadly inspekce vždy dobře, poněvadž se nestalo, že by některé třídě bylo právo veřejnosti odepřeno.*“²⁷ C. k. zemští inspektoři shledali výuku ve všech předmětech bez závady a na základě výnosu ministerstva ze 6. února 1896 získalo gymnázium veřejné právo na školní rok 1895/96, takže vysvědčení studentů již v prvním pololetí mělo

---

²⁵ Slavnost otevření českého gymnasia v Místku. In: Lidové noviny, 3, 1895, 217, s. 2.

²⁶ Osm hodin týdně.

²⁷ HRDÝ, s. 5, 6.

stejnou hodnotu a platnost jako vysvědčení na jiných středních školách.²⁸ V prvních osmi letech probíhaly úřední inspekce dvakrát ročně, dokud se gymnázium nestalo úplným osmiletým.

První školní rok byl zakončen 15. července bohoslužbou v kostele sv. Jakuba v Místku, po níž profesorský sbor rozdal studentům vysvědčení. Během prvního roku opustilo gymnázium předčasně deset studentů. Na základě mého studia třídních katalogů je nasnadě považovat za hlavní důvod jejich odchodu potíží při studiu latiny.

Již během školního roku 1895/96 musela Matice místecká a pedagogický sbor řešit otázku, kam umístit gymnázium v příštích letech, neboť bylo evidentní, že s narůstajícím počtem tříd a žáků nebudou již tak omezené prostory hospodářské školy stačit. Z těžkých starostí o budoucnost ústavu vytrhlo výbor Matice Družstvo pro vystavění Národního domu v Místku, založené také v roce 1895²⁹, které přislíbilo že urychlí stavební práce a poskytne gymnáziu, do doby než bude mít vlastní budovu, své prostory.³⁰ Jelikož termín dostavění přední části budovy nebyl splněn, živořilo gymnázium v těsných místnostech Zemské hospodářské školy ještě necelé tři měsíce školního roku 1896/97. Poté, co státní stavební úřad uznal místnosti za nezávadné a způsobilé pro školní výuku, mohl se 11. listopadu 1896 ústav přestěhovat do budoucího střediska národního života, do Národního domu. Pravidelná výuka začala o den později 12. listopadu.³¹

Otevřením čtvrté třídy ve školním roce 1898/99 se stal ústav již celým nižším gymnáziem. Na základě společné žádosti výboru Matice místecké a Ústřední matice školské v Praze povolilo ministerstvo kultu a vyučování dne 29. dubna 1899 postupným zřizováním vyšších tříd rozšíření na úplné vyšší soukromé gymnázium s českou vyučovací řečí. S přibývajícím počtem studentů byla tak potřeba vlastní školní budovy stále naléhavější.³²

---

²⁸ Zpráva 1895-96, s. 4, 39-40.

²⁹ Předsedou Družstva byl rovněž Vincenc Procházka.

³⁰ SOKA, F-M, fond: PFL, Dějiny, s. 1, karton č. 1, inv. č. 3/3-5a.

³¹ Zpráva 1896-97, s. 35.

³² Zpráva 1898-99, s. 68.

Stavební komise byla ustavena na výborové schůzi Matice místecké už v prosinci 1895. Hlavním problémem bylo obstarat včas vhodný pozemek v Místku a zajistit dostatečné množství finančních prostředků na pokrytí plánů architekta, stavebního materiálů a všech provozních nákladů. Za vhodnou stavební parcelu pro gymnázium byl vybrán farní pozemek vedle Národního domu, který chtěl výbor získat výměnou za matiční pole na okraji Místku. Zahájená jednání s místeckou farou slibovala bezproblémový průběh. Dalším dílčím úspěchem bylo dosažení předběžného povolení výměny pozemků, byť až při třetí deputaci místeckých činovníků u olomouckého arcibiskupa Kohna. Po zdoluhavých jednáních v Olomouci se mezitím farní úřad rozhodl původní příslib zrušit a žádal pozemky Matice místecké nacházející se v blízkosti centra města. Nevybíravý požadavek musela Matice akceptovat. Věděla, že včasné neotevření gymnazijní budovy by mohlo být pro ústav osudné. Celé dosavadní úsilí by přišlo nazmar a národní hnutí by po létech obětavé práce zaznamenalo velkou porážku. Nezbyvalo než na návrh přistoupit. Jak velkému nepochopení a neochotě museli zástupci Matice místecké čelit, svědčí i fakt, že až koncem listopadu 1896 doložil farní úřad povolení konzistoře k dojednané výměně. Začátkem dalšího roku, kdy byla připravena k podepsání smlouva, se zdálo, že zahájení příprav na zahájení stavebních prací je nadosah. K vlastní výměně parcel však došlo až v prosinci 1898.³³ Za jednu z několika příčin neustálého prodlužování jednání lze považovat pokusy německých městských zastupitelů zmařit plány českého národního hnutí. Neváhali proto ani vyslat své zástupce k olomouckému arcibiskupovi.³⁴

Během složitých jednání o školní pozemek podnikla Matice důležité kroky k získání schopného architekta a patřičného finančního obnosu. O vyhotovení plánů budovy byl stavební komisí požádán renomovaný architekt, profesor české průmyslové

---

³³ Matice místecká jakožto občanský subjekt žádnou nemovitost kromě Národního domu nevladnila. Jelikož místecká samospráva neumožnila Matici zakoupení jakéhokoliv pozemku, bylo farnímu úřadu nabídnuto soukromé pole člena výboru Ludvíka Konečného, který získané pole vedle Národního domu postoupil Matici.

³⁴ SOKA, F-M, fond: PFL, Dějiny, s. 38, karton č. 1, inv. č. 3/3-5a.

školy v Brně Karel Welzl. I on chápal, jak nákladný cíl si Matice vytyčila, a proto se zřekl svého honoráře. Náklady na gymnaziální budovu činily zpočátku na 88 000 zlatých. Výbor Matice společně s pověřenými staviteli³⁵ rozpočet snížil na konečných 58 000. Bylo jasné, že na tak velkolepý podnik nebudou zdroje Matice místecké stačit. Sama momentálně disponovala jen sotva šestinou potřebné částky.

Národní nadšení zasáhlo na výzvu čelných představitelů českého veřejného života postupně řadu zastupitelstev v okolních obcích, občanských záložen, spolků a jednotlivců. Obyvatelstvo neváhalo podpořit výstavbu jak finančními dary, tak i stavebním materiálem, či poskytnutím vlastních povozů. Štědrým mecenášem byla zejména Národní záložna Místecká a arcibiskup Kohn, který poskytl na stavbu veškeré dřevo. Navážení stavebního materiálu začalo v lednu 1899. Po prohlídce staveniště úřední komisí vedenou c. k. okresním hejtmánem Karlem Spenglerem 28. března byla v následujících dnech stavba oficiálně povolena. Nic pak již nebránilo posvětit základní kámen budoucí budovy gymnázia. V předvečer tak významného dne v dějinách místeckého gymnázia uspořádal hudební odbor Občanské besedy slavnostní akademii.

V neděli 9. dubna 1899 o půl desáté dopoledne vyšel od Národního domu slavnostní mohutný průvod složený z profesorského sboru, studentů, členů Matice, místního duchovenstva a zástupců všech českých spolků. Pozvání přijalo i několik poslanců moravského sněmu. Po bohoslužbě konané ve farním chrámě sv. Jana a Pavla se slavnostní shromáždění odebralo na staveniště, kde kroměřížský kapitulní děkan Bedřich Kaun posvětil základní kámen a požehnal započatému dílu. Během slavnostní kantáty Františka Kolaříka, kterou společně s členy Občanské besedy přednesli žáci ústavu, poklepali postupně s pronesením národního hesla jednotliví činovníci Matice místecké na kámen, čímž byl oslava posvěcení ukončena. Význam události ocenila i řada spřízněných korporací a příznivců českého gymnázia v pozdravných telegramech.³⁶

---

³⁵ Pecháč z Místku, Kramář z Karviné a Böhm z Moravské Ostravy.

³⁶ Zpráva 1898-99, s. 72-74.

Následující měsíce soustředila Matice místecká veškerou pozornost a úsilí pouze na brzké postavení gymnazijní budovy. Do stavebních prací se dobrovolně zapojilo mnoho místních občanů, čímž se ušetřily prostředky určené původně odborným dělníkům.³⁷ Pátý školní rok zahájil ústav ještě v místnostech Národního domu. Nová třída našla své útočiště v původní tělocvičně, jež byla upravena pro řádnou výuku. Záměr výboru přestěhovat ústav do vlastních prostor ještě téhož roku připadal mnohým nereálný, avšak přes veškeré obtíže mohla úřední komise pod vedením c. k. komisaře Podczackého už na počátku října vstoupit do dokončených školních místností a konstatovat, že budova splňuje podmínky pro vyučování. Dokončením školní budovy a jejím schválením úředními orgány dosáhla Matice dalšího výrazného úspěchu. Byla to také otázka prestiže. Gymnázium s vlastní budovou, které je postupně rozšiřováno na vyšší, byť i nadále soukromé, působilo přece jen důvěryhodněji. Už to nebyl ten opovrhovaný ústav, jehož žáci nevěděli, ve které budově stráví následující školní léta. Dvoupatrová budova gymnázia, dodnes jedna z nejkrásnějších v Místku, vynikala na svou dobu jednoduchostí a účelností. Průčelí budovy bylo ozdobeno bustami J.A. Komenského a F. Palackého, pod kterými byly umístěny ve výklenku alegorické sochy „Pedagogika“ a „Historie“ v nadživotní velikosti. Autorem těchto děl byl sochař Skotnica, místní rodák. Budova měla celkem 21 místností, které tvořilo devět tříd, jedna odborná fyzikální síň, jedna kreslárna, tělocvična se šatnou, tři kabiny, knihovna umístěná ve dvou místnostech, ředitelna s předsíní, sborovna a školníkův byt. Třídy byly vybaveny parním ústředním topením a pitnou vodou. Celé gymnázium bylo navíc osvětleno svítiplynem.³⁸ Za budovou se nacházelo prostorné hřiště, na kterém v teplejších měsících probíhala výuka tělocviku. V následujícím roce byla v jeho blízkosti otevřena botanická zahrada, o kterou pečoval zejména profesor Jan Prášek.

---

³⁷ Předseda Matice místecké Vincenc Procházka pracoval jako polír.

³⁸ Noviny těšínské 7, 1901, 47, s. 3.

Slavnost vysvěcení budovy místeckého gymnázia proběhla 14. a 15. října 1899. Velký národní svátek byl zahájen 14. října v sobotu v podvečer proslovem jednatele a místopředsedy Matice místecké Antonína Dostála, po kterém stohlasý smíšený sbor přednesl Kolaříkovu skladbu „O jásej zpěvem celý kraj“. Na slavnostní akademii, kterou poctil svou návštěvou i štedrý podporovatel místeckého gymnázia poslanec baron Pražák, zazněla postupně i řada árií z českých oper.³⁹ Druhého dne se vyzdobené město probudilo za tónů dechové hudby. Již v brzkých ranních hodinách se scházeli v Místku představitelé okolních obcí, členové všech místních i vzdálenějších korporací s prapory, řada vzácných hostů, předně c. k. místopředseda rada Karel Spengler, c. k. okresní lékař H. Kann, několik českých poslanců a početné místní obyvatelstvo. Kolem deváté hodiny vyrazili všichni shromáždění od gymnazijní budovy směrem k farnímu kostelu. V čele průvodu kráčely družičky, následované studenty a pedagogickým sborem.⁴⁰

Katecheta gymnázia Josef Hájek ve svém kázání věnovaném tak dlouho očekávanému okamžiku posvěcení budovy gymnázia zdůraznil i důležitou roli samotných studentů a jejich rodičů v procesu místeckého národního probuzení. Po skončení bohoslužby se přítomní odebrali zpátky v průvodu k ústavu, kde se na širém prostranství shromáždilo více než pět tisíc lidí. Jeden ze stavitelů budovy odevzdal klíče gymnázia předsedovi Matice Procházkoví, který s děkanem Kaunem s dalšími představiteli vstoupil do budovy, načež došlo k samotnému aktu posvěcení. Po slavnostních kantátách se ujal slova poslanec Pražák, který poukázal na význam ústavu pro celý kraj i pro budoucnost národního hnutí: *„O konečné vítězství dobré věci naši nijakých obav míti nemusíme. Národ, který zejména na svůj osvětový pokrok tolik oběti dovedl přinésti dobrovolně a který i na tomto místě jak prostřednictvím mnoha šlechtných vlastenců, tak Matici*

---

³⁹ Např. Prodaná nevěsta.

⁴⁰ Zpráva 1899-1900, s. 70-72.

*místeckou i Ústřední zřídil ústav důležitý, národ, sobě tak věrný s nadějí dobrou pohlížeti může do budoucnosti.*⁴¹

Ředitel Karel Nebuška ve svém projevu vyslovil jménem celého pedagogického sboru a studentů poděkování všem, kteří se jakkoli zasloužili o výstavbu budovy, či jinak dosud svými dary podporovali gymnázium. Poděkoval všem občanům, kteří svou účastí projevili odhodlání bránit národní zájem. Za závěr všichni přítomní složili hold panovnickému dvoru a za zpěvu rakouské státní hymny se shromáždění rozešlo.

Odpoledne předvedla před budovou gymnázia místecká sokolská jednota spolu s dalšími jednotami z okolních obcí veřejné cvičení na počest Matice a jejího ústavu. U příležitosti posvěcení vlastní budovy gymnázia nechala Matice místecká vyrazit i několik pamětních medailí s letopočtem. Slavnost byla zakončena večerním ohňostrojem a taneční zábavou v hotelu Mořice Deutschera.⁴²

Do nové budovy se ústav přestěhoval až 7. prosince. Následujícího dne se konala v prostranné kreslárně, jež sloužila současně jako aula, první exhorta. Pravidelné vyučování bylo zahájeno 9. prosince.⁴³

Velkou národní senzací byl i přestup šesti českých studentů z německého gymnázia ve Frýdku na matiční místecké gymnázium ve školním roce 1899/1900. Mezi nimi byli horlivý organizátor studentských divadelních her Jan Nondek a budoucí historik Alois Adamus. Stále více se ukazovalo, že české gymnázium je schopno konkurovat německým středním školám a zajistit svým žákům kvalitní vzdělání i tolik potřebné zázemí. Ale to je již jiná kapitola.

---

⁴¹ Věstník Ústřední matice školské 15, 1899, 11, s. 237.

⁴² Tamtéž, s. 233-238.

⁴³ Zpráva 1899-1900, s. 70-72.

ČESKÁ ŠKOLA VE FRÝDKU NEBYLA SAMOZŘEJMOSTÍ

Alena Matějová

Založení Karlovy Hutě v roce 1833 Karlem Habsburským mělo za následek příliv německého obyvatelstva do města především z řad úředníků a technického personálu. Tato skupina movité německé inteligence postupně prorostla do správy města, obchodu, kultury i školství. Nepřevládali procentuálně, ale z pozice moci. I když české obyvatelstvo vždy početně převažovalo, z původních utrakvistických škol se staly školy pouze německé, které se tak postaraly o nárůst německé menšiny. Byli nazýváni posměšně „škobrtoči“. Takové „německé kořeny“ měl i pozdější neblaze proslulý vládní komisař Pindur v době Protektorátu.

V porovnání se sousedním Místkem na moravské straně řeky scházela ve Frýdku vlastenecky uvědomělá a movitá inteligence, která by se nebála pustit do nerovného boje s německou byrokracií. Až za spolupráce s místeckými činovníky Matice místecké v čele s dr. Antonínem Dostálem byl založen 3. září 1899 na ustavující valné hromadě Frýdecký místní odbor Matice osvěty lidové pro knížectví Těšínské. Dostavilo se 38 lidí a že to nebyli jen zvědavci, všichni se po projevu dr. Kordače z Těšína o účelu Matice přihlásili za členy odboru Matice ve Frýdku a vytyčili si za konkrétní a urychlený cíl zřídit českou školu. Po provedené volbě pětičlenného výboru začal z dnešního pohledu neskutečný kolotoč.

Ústředí Matice v Těšíně sice zažádalo v předstihu už 22. srpna u Zemské školní rady v Opavě o povolení ke zřízení české soukromé školy ve Frýdku, ale místnosti, vybavení školy, zajištění učitelů a zejména nábor žáků měl opatřit frýdecký odbor sám.

Jako třída byla vybrána bývalá perníkářská dílna v domě manželů Bezecných na Pražmově ulici. Umístěním ve středu města, velikostí o rozměru 8 x 6 m, přístupem i osvětlením vyhovovala stejně jako ostatní třídy ve městě, ale komise vyslaná Okresní školní radou a magistrátem místnost neschválila. Čas však

tlačil, bylo nutné urychleně provést zápis do první třídy, protože do německých škol už zápisy probíhaly.

Na doporučení z Ústřední matice školské v Praze byl zápis zahájen a Okresní školní rada byla požádána o provizorní schválení.

Přes všechny překážky a nástrahy bylo do první třídy první české a dosud ještě nepovolené školy zapsáno 70 dětí.

Až přípisem datovaným 29. září, kdy na německých školách už dva týdny vyučování probíhalo, bylo po četných intervencích poslanců povoleno otevření české soukromé školy za vyjmenovaných podmínek:

- pronajaté místnosti se smí k vyučování používat pouze jeden rok
- v určené místnosti nesmí být vyučováno více jak 40 dětí
- během roku se musí Matice postarat o vyhovující místnost

Tricet dětí muselo být proto ze školy vyloučeno, nadpočetné lavice byly odstraněny.

Zda se po všech peripetiích cítili zakladatelé jako vítězové, je těžko odhadnout, avšak nastalé období, které je v krátkém čase čekalo, bylo ještě náročnější.

Prvním učitelem na škole byl ustanoven František Vundrle, ale krátce po nástupu byl z neznámých důvodů propuštěn – prý pro „jistý přestupek z let minulých“. Vyučování tak bylo v samém počátku opět ohroženo, protože českých učitelů ve městě nebylo. Svě služby zdarma nabídl penzionovaný osmdesátiletý učitel Antonín Balhárek z Místku, kterého denně dovážel do školy jednatel Ferdinand Resler.

Až 16. října 1899 začalo skutečné vyučování, ze Znojma byl Ústřední maticí školskou povolán učitel Jan Vyšín.

Pro výbor Matice vyvstal zdvojnásobený problém – pro nastávající školní rok zajistit prostory pro nejméně dvě třídy. Když bylo přes veškeré snažení zřejmé, že se vhodné prostory pro českou školu ve městě nenajdou, rozhodli se přistoupit ke stavbě vlastní školní budovy. Požádali Ústřední maticí školskou v Praze, aby převzala do své správy školu i s náklady na udržování, a veškeré své úsilí věnovali zajištění stavby.

Povolení stavby české školy za dané situace nebylo reálné, proto bylo rozhodnuto stavět jako kamufláž Národní dům s bytovými jednotkami. Byl to skutečně husarský kousek a je s podivem, že pravý účel stavby zůstal magistrátu až do své kolaudace utajen. Jednateli Ferdinandu Reslerovi se podařilo koupit skoro ve středu města na Bruzovské ulici domek č. 311 i s pozemkem, kde po demolicí vzniklo ideální stavební místo.

S částečnou obměnou členů, aby nebyli nápadní, založili 8. února 1900 přípravný výbor Družstva pro postavení Národního domu a začaly přípravné práce. Stavitel Pecháč z Místku vyhotovil náčrtky pro dvoupatrovou budovu o 5 dvoupokojových bytech, v nichž před finálním dokončením měly být v bytech vynechány příčky mezi pokoji a vznikly tak prostorné třídy a z kuchyní kabinety.

Projekt byl představen na ustavující valné hromadě družstva 21. února 1900 a ihned padlo konečné rozhodnutí ke stavbě. Zúčastnilo se pouze 16 členů a tak ve zvoleném výboru se opět objevili hlavní iniciátoři v čele s Ferdinandem Reslerem. Že to nebyly funkce čestné, dokresluje jejich úsilí o získání prostředků na stavbu. Doufali v solidaritu českých lidí, rozeslali svolání s prosbou o zaslání příspěvků nebo podílů, jejichž zasilatelé se stali podílníky stavby. Příspěvky sice přicházely i od krajanů až z Vídně, ale byla to jen kapka v moři. Hlavní část kapitálu musel poskytnout některý peněžní ústav, německé nepřicházely v úvahu a i české byly opatrné pro takové nejisté podniky. Až občanská záložna v Mor. Ostravě povolila družstvu zápůjčku 34 000 K, 10 000 K zapůjčil dr. Kadula z Hrabyně, 93 členů složilo na podílech 7 320 K a zbytek byl z příspěvků. Objevovaly se částky od 10 K až po 2000 K od notáře Hromady, ale to byla suma ojedinelá, která měla spíš dodat akci důvěryhodnosti. Angažovanost v českých korporacích se nevyplatila administrátoru mariánského kostela P. Lubojackému, který se zavázal převzít starost o financování stavby. Byl po stížnostech frýdeckých Němců suspendován.

Celkové náklady na stavbu byly 59 893 K, částka ke splácení 44 000 K mimo každoroční úroky. Ústřední matice školská v Praze

se zavázala platit Družstvu 1300 K nájem za školu, kterým mohly být spláceny úroky.

Budova české školy na Bruzovské ulici ve Frýdku

Budova byla dokončena v termínu, ale bez svolení Zemské školní rady v Opavě se v ní nesmělo vyučovat a ta udělení povolení všemožně oddalovala. Když děti začaly do školy docházet, protože ne všem rodičům byla tato skutečnost známa, nařídil magistrát okamžité zastavení vyučování. Až po intervencích advokáta dr. Sekery a správce školy Vyšína zrušila Zemská školní rada zákaz magistrátu a povolila v nové školní budově vyučovat. Když byl vyhlášen zápis do české školy, přicházeli rodiče často i s těmi

děti, které už navštěvovaly německou školu a pro neznalost němčiny se ničemu nenaučily. K zápisu se dostavilo 133 žáků a další školní rok už 206, což vyvolalo bouři nevole u frýdeckých Němců. Lidem bydlícím v obecních domech bylo vyhrožováno výpovědí z bytu a řemeslníkům pracujícím pro zámek ztrátou zaměstnání. Čtyřicet českých rodin dokonce dostalo předvolání na magistrát a pod nátlakem jich 26 své děti z české školy odhlásilo.

Přes všechny peripetie národnostní i materiální si škola vydobyla pevné postavení a byla zdatnou konkurencí pro školy německé. V roce 1910 obdržela právo veřejnosti, což znamenalo, že od té doby žáci už nemuseli při propuštění ze školy skládat závěrečné zkoušky na škole ve Sviadnově.

První světová válka však skoro vznikající české školství ve Frýdku opět zlikvidovala, národnostní útlak a restrikce proti všemu českému vzrostly, škola byla přednostně využívána pro vojenské účely. Náhradou jí byla přidělena místnost v domě Hospodářského skladiště o rozloze 36 m² a i o tu v posledním školním roce přišla a vyučovala v ještě menší místnosti, do níž byl přístup přes zapáchající ložnici ubytovaného vojska. Žáků ubývalo, germanizační nátlak měl opět navrch, ve školním roce 1917/18 bylo zapsáno už jen 81 dětí. I když docházka byla víc než sporadická, muselo se v těchto podmínkách vyučovat polodenně. Děti více než před válkou byly nuceny vypomáhat doma při obstarávání obživy, docházely i do vzdálených vesnic pro mléko nebo brambory a když šla za obstaráním matka, musely se starat o mladší sourozence.

Nejenže nebylo kde ale ani kým učit, Ústřední matice školská musela propustit značnou část učitelů, scházely i základní učební pomůcky. Vše bylo cenzurováno, školní potřeby nesměly být ve slovanských barvách a jako závadné byly označeny a staženy z vyučování i školní čítanky vydané a schválené před válkou c.k. ministerstvem vyučování.

Až v posledním válečném roce se v únoru škola vrátila do jedné místnosti vlastní budovy, v ostatních nadále přebývalo vojsko. Budova byla zničena, jako by ji obsadilo vojsko nepřítele a cílevědomě ji ničilo, zmizela dokonce některá okna a dveře. Dámský odbor Matice se postaral o znovuotevření polévkového

ústavu, což bylo pro většinu podvyživených dětí větším lákadlem než samotná výuka. Polévka se vařila z řepy, brambor, mouky a slaniny a hned po prvním dnu, jak popisuje školní kronika, byla ze sklepa ukradena polovina brambor.

Postupně byly odcizeny i pomůcky jako křídly, sešity, tužky, pravítka i inkoust, které jako nedostatkové zboží zajišťovala pro všechny děti zdarma Ústřední matice školská v Praze. V červnu 1918 se vojsko odstěhovalo z budovy definitivně, a ta byla ve zbědovaném stavu navrácena svému účelu.

Po všech peripetiích se stěhováním školy se počet žáků zmenšil na konci školního roku na 76, v září 1918 jich bylo zapsáno 91. Byli rozděleni pouze do dvou tříd, německé školy nadále navštěvovalo přes tisíc českých dětí ve 4 obecných a 2 měšťanských školách. Poměr se změnil až po vzniku ČSR, kdy byly od druhého pololetí v únoru 1919 zřízeny ve Frýdku veřejné české školy a po provedeném zápisu se do nich přihlásilo téměř 1300 žáků. Tímto datem a aktem soukromá matiční škola dokončila své poslání. Dvacet let sváděla nerovný boj s dotovanými německými školami o probuzení národního uvědomění v poněmčelém městě.

Budovu stihl stejný osud jako většinu města, na počátku 80. let dvacátého století byla zbourána při výstavbě sídliště Bruzovská.

Použité prameny a literatura:

SOkA Frýdek-Místek, OŠ ÚMŠ Frýdek, inv.č. 1

Tamtéž, Městský školní výbor Frýdek, inv.č. 49

Hrozek, A., Dvacet let české soukromé školy ve Frýdku, nedatováno

ZPRÁVY O LITERATUŘE

Al Saheb, Jan: **Dějiny farnosti Frýdlant n. O. do konce 18.století.** Ostrava 2005, 89 s.

Výklad dějin katolické církve se po rozpadu Rakouska – Uherska v roce 1918 stal v souladu s dobovým heslem „zbořili jsme Wien, teď zboříme Řím“ nežádoucím a tudíž i značně opomíjeným. Tento stav se ani nijak nezměnil v období po druhé světové válce, zvláště po roce 1948, kdy se tento směr historického výzkumu stal na příštích čtyřicet let dokonce přísně zapovězeným, což neplatilo jen v oficiální historiografii. Také v rámci regionálních dějin byla církevní problematice věnována minimální pozornost. Z výše uvedených důvodů zůstaly až do loňského roku nezpracovaným tématem také nejstarší dějiny farnosti Frýdlant nad Ostravicí.

Velmi náročného úkolu se ujal před několika lety historik Mgr. Jan Al Saheb, působící na Ústavu historie a muzeologie Slezské univerzity v Opavě, s chutí jemu vlastní. Autor si vytkl za cíl postižení vývoje farnosti Frýdlant n. O. ležící na hukvaldském panství olomouckých biskupů (od roku 1777 arcibiskupů) od roku 1665, kdy farnost vznikla, až do konce 18. století. Finálním periodizačním mezníkem se autorovi přirozeně stalo období vrcholících reforem Josefa II., které otevřely cestu k radikálním proměnám církevní správy. Frýdlantská farnost, nacházející se na samé východní hranici olomoucké (arci)diecéze, sestávala ve sledovaném období z pěti obcí, a to Frýdlantu, Metylovic, Čeladné, Ostravice a Pstruží. Pokud však chceme pregnantěji prostorově vymezit téma této práce, dostáváme se do značných obtíží. Je to dáno zejména tím, že působnost frýdlantských farářů se neomezovala pouze na tento církevně správní okrsek, ale mnohdy přesahovala i do sousedních farností – zejména místecké, frenštátské a uherské farnosti Turzovka (od roku 1694). Tento fakt by ještě neznamenal podstatnější komplikace, kdyby frýdlantská farnost na východě nesousedila s frýdeckým arcikněžstvím náležejícím k vratislavské diecézi. Právě tento geografický aspekt a velmi časté styky frýdlantského kléru s věřícími ze slezských

obcí Pržna, Lubna, Nové Vsi, Malenovic a Starých Hamer, tvořících od roku 1785 samostatnou farnost Borová, způsobily, že při prostorovém vymezení tématu této práce bylo nutno brát tyto obce taktéž v potaz.

Kniha ostravského nakladatelství Montanex vyšla na podzim 2005 a pro letošní rok je naplánováno druhé vydání. Práce je rozdělena celkem do sedmi hlavních kapitol, které se pak většinou člení na dílčí subkapitoly, které autorovi umožnily pustit se do několika specializovaných exkurzů. V jednotlivých, pečlivě zpracovaných, kapitolách se autor chopil nesnadného záměru charakterizovat správu farnosti a podrobně popsat její osudy. Hned po úvodu následuje kapitola nazvaná Nástin dějin obcí frýdlantské farnosti, která, jak již název napovídá, seznamuje čtenáře s územním prostorem sledované oblasti. I zde se Jan Al Saheb drží periodizace vytyčené v názvu knihy a věnuje svou pozornost jednotlivým lokalitám od prvních písemných zmínek až do závěru 18. století. Obce Frýdlant, Metylovice, Čeladnou, Ostravici a Pstruží přitom nevidí z pohledu lokálního patriota, nýbrž zasazuje je do územního rámce hukvaldského panství a kontextu vrchnostenské správy. Hlavní jádro knihy tvoří třetí kapitola. V ní se autor věnuje nejdříve nejstarší duchovní správě sledované oblasti, kterou zde obstarávali faráři z Místku a Rychaltic, a okolnostem vedoucím k ustanovení samostatné frýdlantské farnosti roku 1665. Dále kapitolu rozdělil na dílčí podkapitoly s názvy Beneficium, Kostely, Fara a Hřbitovy. V podkapitole věnované beneficium podrobně rozebírá otázky finančního i materiálního zabezpečení samostatné duchovní správy, které plynulo zejména z kostelního jmění, desátkových povinností farníků, zbožných fundací a v neposlední řadě také pevně stanovených štolových poplatků za udílení některých svátostí. V následující podkapitole, jak je zřejmé již z jejího názvu, je v první řadě pojednáno o nejstarším frýdlantském dřevěném kostele sv. Matouše, zmíněném již roku 1580, dále o farním kostele sv. Bartoloměje, jeho stavebních úpravách a proměnách, mobiliáři a liturgické vybavenosti. Exkurz uzavírá stejným způsobem pojatá stať o kostele Všech svatých v Metylovicích, původně filiálním kostele frýdlantské farnosti. Stavebním vývojem a stavem farní

budovy a jejího hospodářského zázemí se zabývá podkapitola s názvem Fara. Kapitulu uzavírá pojednání o nejstarších místech posledního odpočinku ve Frýdlantu a v Metylovicích. Čtvrtá kapitola s názvem Náboženské poměry je věnována otázkám dotýkající se bezprostředně duchovní péče o farníky ze strany kléru. Pastorační činnost v této farnosti patřila k těm nejnáročnějším v celé (arci)diecézi. Důvodem byla obrovská rozloha farnosti a zvláště velmi členitý terén Moravskoslezských Beskyd. V této souvislosti je zde pojednáno také o dřevěném kostele sv. Filipa a Jakuba v horské Čeladné, který tam byl přenesen okolo roku 1730 z Rychaltic. Součástí kapitoly jsou také stati o celkovém chodu farnosti v průběhu liturgického roku a vlivu svátostí na duchovní život věřících, barokní religiozita a frýdlantské bratrstvo P. Marie Karmelské. Velmi významnou podkapitolu představují precizně zpracované medailony jednotlivých kněží, zejména farářů. Stranou však nezůstali také frýdlantští kaplani, kooperátoři a kněží z řad místních rodáků. Doslova průkopnickou prací je zpracování dopadu osvěcenských reforem na frýdlantskou farnost, které vznikem lokálních kaplanství v Čeladné, Metylovicích a Ostravici v roce 1785 vedlo k výraznému zmenšení její původní rozlohy. V této, páté, kapitole nebyly opomenuty otázky spojené s výstavbou nových kostelů – sv. Jana Nepomuckého v Čeladné a Nejsvětější Trojice v Ostravici, a také s výstavbou kaplanek a škol ve všech třech zmíněných obcích. Stranou autorovy pozornosti v této souvislosti nezůstaly ani osobnosti prvních lokálních kaplanů, z nichž se v případě Čeladné a Metylovic jednalo o příslušníky cisterciáckého řádu z Josefem II. zrušeného kláštera ve Velehradě. Syntetické pojednání uzavírá šestá kapitola s názvem Školství. V ní se autor zabývá nejstaršími zmínkami o farní škole ve Frýdlantu, sleduje životní osudy zdejších učitelů, a také kvalitu výuky před osvěcenskými školskými reformami Marie Terezie a Josefa II. Sedmou a poslední kapitolu tvoří úctyhodný seznam archivních fondů, z kterých autor výtěžil informace při heuristické přípravě této práce, soupis použitých zkratk a v neposlední řadě edice čtyř významných archivních dokumentů k dějinám farnosti ze 17. století. Publikaci uzavírá obrazová příloha s černobílými

fotografiemi, jejichž jednotlívým motivem jsou barokní sakrální památky města Frýdlantu nad Ostravicí. Také jednotlivé kapitoly jsou opatřeny černobílými obrázky, avšak některé jsou bohužel horší grafické kvality. Obsažný syntetický materiál předkládané publikace autor vybavil pečlivým vědeckým aparátem, aniž by však narušil čtivost celé práce.

Jak je z výše uvedeného rozboru knihy zřejmé, Jan Al Saheb při zpracování své práce vyšel z podrobné znalosti dosud publikované odborné literatury ať již k dějinám církve či regionu ve sledovaném období. Těžiště celé práce, a její nesporný přínos, však spočívá v detailním a erudovaném studiu archivního materiálu uloženého ve fondech zejména olomoucké pobočky Zemského archivu v Opavě, ale i v Moravském zemském archivu v Brně, Státních okresních archivech ve Frýdku - Místku a Novém Jičíně a v neposlední řadě také v Archivu města Ostravy. Využity byly rovněž archiválie uložené dosud na farních úřadech, především cenná a nedávno náhodně objevená nejstarší frýdlantská farní kronika, tzv. „*Annales parochiae Fridlandensis*“, založená prvním farářem, frýdeckým rodákem Jiřím Janem Batorem, ve druhé polovině 17. století.

Předkládaná práce, na rozdíl od záplavy nové vesměs kompilační a povrchní literatury k dějinám frýdecko – místeckého regionu, přináší řadu nových a objevných poznatků a je přínosem pro poznání historie nejen města Frýdlantu nad Ostravicí ale i jeho přilehlého okolí. Představuje navíc kvalitně zpracovanou mikrosundu do církevních poměrů v olomoucké (arci)diecézi v 17. a 18. století, tedy v období aplikace zásad tridentského koncilu do každodenního života a praxe katolické církve. Publikace tvoří základní pilíř k nejstarším dějinám frýdlantské farnosti a zároveň volá po následovníku, který by téma rozšířil neméně fundovaným a pečlivým přístupem o vývoj v 19. a 20. století.

David Pindur

Jablunkovský průsmyk, nacházející se ve východní části okresu Frýdek – Místek a v severozápadní části karpatského oblouku, představoval již od středověku důležitou komunikační tepnu mezi Uhrami a Slezskem. Zároveň se stal v závěru 13. století hranicí mezi jedním ze slezských knížectví – knížectvím těšínským a Horními Uhrami, dnešním Slovenskem. Ačkoliv se o průběh této hranice vedly mezi oběma sousedícími zeměmi spory od středověku až do 18. století, byl Jablunkovský průsmyk již od druhé poloviny 16. století opatřován důmyslným systémem opevnění, které se nazývalo (podle nedalekého městečka Jablunkov) jablunkovskými šancemi. Význam této fortifikační soustavy vzrostl zejména v souvislosti s hrozbou tureckého nebezpečí v 16. a 17. století a uherských stavovských povstání v 17. a 18. století. Pozůstatky jablunkovských šancí, které měly chránit jihovýchodní hranici těšínského knížectví, představují významnou vojenskou a technickou památku, jejíž význam daleko přesahuje hranice regionu. Až na některá dílčí a časopisecká pojednání však citelně chybí syntetizující dílo, které by tento unikátní soubor opevnění mapovalo jak z hlediska obecné historie, vojenské a umělecké historie, tak i z hlediska archeologie. Významný předstupeň k této syntéze představuje práce mladých historiků Mgr. Martina Krůle a Mgr. Pavliny Novákové, pracovníků Muzea Těšínska v Českém Těšíně.

V souvislosti s výstavou Jablunkovské šance, která probíhala v roce 2005 v pobočce Muzea Těšínska v Jablunkově, vznikla přičiněním obou autorů stejnojmenná výpravná obrazová publikace, kterou v závěru loňského roku vydalo Muzeum Těšínska za finanční podpory Moravskoslezského kraje. Jádrem exkluzivního katalogu tvoří kvalitní barevné reprodukce dobových situačních plánů a skic, mapových podkladů a náčrtů jablunkovských šancí (s. 40 – 87), především pak tzv. Velké šance na katastru obce Mosty u Jablunkova. Nesmírný přínos publikace podtrhuje fakt, že originály reprodukováného dobového ikonografického materiálu jsou uloženy v Rakouském státním

archivu – Válečném archivu ve Vídni (Österreichisches Staatsarchiv – Kriegsarchiv, Wien), ve Vojenském ústředním archivu v Praze, v Zemském archivu v Opavě a rovněž v opavském Slezském zemském muzeu. Tato nejstarší a nejcennější vyobrazení doplňují barevné i černobílé dobové pohlednice a fotografie ze sbírek Slezského zemského muzea v Opavě, Muzea Těšínska v Českém Těšíně, Muzea Těšínského Slezska v Těšíně (Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie) či ze soukromých sbírek. Vyčerpávajícím a precizním způsobem pojatou a ucelenou ikonografickou část doplňují letecké snímky z Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu v Dobrušce.

Textová část (s. 9 – 39), zpracovaná oběma autory, je rozdělena do několika kapitol. Po Úvodu stručně vymezujícím daný prostor i ústřední téma publikace, následuje nejobsáhlejší kapitola nazvaná Z historie Jablunkovského průsmyku, která na základě veškeré dosud vydané odborné literatury mapuje historii pomezí Těšínska a Horních Uher v průběhu 16. – 19. století a strategickou roli Jablunkovského průsmyku i jeho opevnění. V této kapitole bylo sledováno také obsazení pevností, zejména pak centrálních Velkých šancí, vojenskými posádkami v jednotlivých obdobích. Další kapitola s názvem Opevňovací soustava jablunkovského průsmyku od 16. do 19. století je věnována, jak již název napovídá, přímo šancím, popisu jejich někdejšího i nynějšího stavu, i lokalizaci drobnějších fortifikací, lemujících historickou hranici těšínského knížectví s Horními Uhrami. Jedná se zejména o v terénu již nepřiliš patrné pozůstatky valů a čtvercových redut, nacházejících se dnes na území České republiky (např. v Bukovci, Hřčavě), Polska (Istebna, Jaworzynka) i Slovenska (Čierne pri Čadci, Svrčinovec). Obě kapitoly jsou opatřeny společným poznámkovým aparátem, soupisem pramenů a kompletní literatury k danému tématu (s. 22 – 25). Následují resumé v polském, německém, anglickém a francouzském jazyce, umožňující fundované seznámení s fenoménem jablunkovských šancí nejen zahraničním odborníkům, ale i běžným zájemcům o tuto problematiku.

Závěrem nezbyvá než s potěšením konstatovat, že oběma autorům a Muzeu Těšínska se podařilo připravit a vydat exkluzivní

a reprezentativní publikaci. Tato práce bezesporu značnou měrou přispívá k prohloubení zájmu o unikátní soubor vojenských a technických památek, který jablunkovské šance v rámci nejen střeoevropského prostoru představují.

David Pindur

Korbelářová, Irena: **Města na Těšínsku v 18. století**. In: Studie o Těšínsku, č. 18. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2005. 344 s.

Muzeum Těšínska vydalo v roce 2005 v pořadí již osmnáctý svazek sborníku Studie o Těšínsku, jenž byl tentokrát monograficky věnován otázce městských sídlišť na Těšínsku v 18. století. Irena Korbelářová, autorka této studie, navázala na své předchozí práce zaměřené na podobnou tematiku v oblasti Opavska a Krnovska, zároveň využila své výzkumy vývoje společnosti v období raného novověku a pochopitelně nejvíce čerpala z vlastních heuristických poznatků městské pospolitosti ve zkoumaném regionu. Právě městské společenství, obyvatelstvo a jeho životní podmínky, se stalo hlavní oblastí zájmu této publikace. Autorka předem upozornila na nemožnost zaobírat se všemi stránkami městské problematiky a nestanovila si tedy přehnané cíle.

Práce byla rozdělena do dvou větších tematických celků. První část byla zaměřena na objasnění principu měst jako takových, tzn. odlišností a specifík městského sociálně-ekonomického prostředí v souvislosti s vymezenou oblastí. Města, a to i poddanská, se vyznačovala celou řadou zvláštních znaků, jako např. vlastní právo, specifické formy obživy, městská opevnění apod. Ne všechny se ovšem musely nutně vyskytovat v každém městě. Ve studii byla prozkoumána tato hlediska v závislosti na celkovém dějinném vývoji těšínského knížectví a jeho menších panství, ale také byly zohledněny různorodé prvky působící na vývoj jednotlivých měst a jejich obyvatel, tzn. především přírodní prostředí, hospodářské podmínky, náboženské a jazykové vlivy.

Čtyři z osmi měst, a to Bílsko, Bohumín, Frýdek a Jablunkov, ležela na hranicích jiných zemských útvarů – Haliče, Pruska, Moravy a Uher. Posledně jmenovaný byl navíc na rozdíl od ostatních situován v horském prostředí Beskyd. Ve velmi bažinatém prostředí byl lokován zase třeba Strumeň a svoje specifika měla i další města Skočov, Fryštát a samozřejmě nejdůležitější centrum - Těšín.

Velká pozornost byla věnována struktuře městské společnosti a vzájemnému poměru mezi jednotlivými složkami populace, tzn. velkoměšťany, maloměšťany, podruhy, nádeníky, chudinou, duchovenstvem, šlechtou, židy apod. Každá z těchto složek měla většinou charakteristický způsob obživy, ale zase ne vždy. Analýza ekonomických poměrů tak tvoří další podstatnou část studie, v níž se lze dozvědět údaje o tradičních hospodářských odvětvích měšťanů, např. pivovarnictví, řemeslech, zemědělství, které stále znamenalo i ve městech důležitou sféru obživy, ale taky třeba o počátcích manufakturní výroby. V neposlední řadě byla pozornost obrácena rovněž na urbanizaci, tzn. stavební vývoj městských aglomerací.

Druhá část publikace byla věnována každodennímu životu městské společnosti. Významný okruh zkoumaných otázek zde tvoří problém rodinných a „sousedských“ vztahů, tzn. struktura domácnosti, poměry mezi členy rodiny, smluvní základy v rodině a hlavně mezi partnery, populační aspekty, postavení žen a dětí v různých životních situacích apod. Historicko-etnografická analýza pak pokračuje nastíněním bytových poměrů různých složek městské populace, a také popisem hlavních trendů v odívání. Další oblasti běžného života obyvatel těšínských měst byly spíše jen krátce zmíněny, protože výzkum takových záležitostí jako strava, osobní hygiena apod. naráží na nedostatek pramenných informací.

Publikace byla doplněna obrázkovou přílohou s mapami, pohledy na města, portréty osob a hlavně vyobrazeními dobových krojů, šperků a dalších součástí oblečení.

Pro lepší čtivost textu hovoří bezpochyby začlenění celé problematiky do širších souvislostí a porovnávání s vývojem v jiných lokalitách a oblastech, což umožnily předchozí výzkumy

Ireny Korbelařové na Opavsku a Krnovsku. Vyzdvihnout je však potřeba hlavně komparaci jednotlivých měst samotného Těšínska. Na druhou stranu byl možná až příliš využíván právě pro vysvětlování širších souvislostí poznámkový aparát, což poněkud stěžuje orientaci v textu. Publikace ovšem tvoří díky omezení tématu velmi jednoduchý celek s údaji jak ryze lokálního, tak všeobecného rázu a pro analytický výzkum znamená v současnosti jedinečnou syntézu dějin měst na Těšínsku, i když omezenou na jedno století.

Radek Lipovski

Historie a současnost podnikání na Frýdecko-Místecku.
Městské knihy, s.r.o., Žehušice 2005 (Historickou část napsal Petr Juřák)

Kniha, o níž zde chci napsat několik odstavců souvislého textu, je dílem vskutku rozpolceným. Je k tomu ostatně předurčena svým názvem. V souladu s ním se před námi otevírá jednak historie podnikání na Frýdecko-Místecku, jednak jeho současnost. Já se chci blíže zastavit u té části, která se věnuje historii. Ostatně recenzovat část druhou, která je vlastně reklamním profilem současných firem a podnikatelů, by snad ani nešlo. Pro úplnost dodejme, že tento svazek je devětatřicátým dílem ucelené řady, v níž si nakladatelství Městské knihy vytýčilo smělý plán ukázat, jak velký význam mělo a má podnikání na rozvoj měst a regionů v naší republice.

Podívejme se tedy na část historickou. Na necelých sto čtyřiceti stranách velice hutného textu nám autor Petr Juřák nastiňuje podnikatelskou historii regionu od středověku do 20. století. Text je velice přehledně rozčleněn na jednotlivé obory – například v oddíle Potravinářství najdeme vyprávění o mlýnech a mlynářích, o medařích, o pivovarnících, v oddíle Doprava se dozvíme ledacos o povozech a dostavnících, ale i o železničních tratích, Peněžnictví nám představuje zdejší peněžní ústavy, v dalších kapitolách se dozvíme více o papírnách, tiskárnách, zemědělství, hornictví,

sklářství, textilnictví a podobně. Text je přitom doprovázen velkým množstvím zajímavých archivních fotografií.

Jediné, co zde schází je poznámkový aparát a seznam použitých pramenů a literatury. To ale není možno vyčítat autorovi, ale vydavateli, kterému se tyto neodmyslitelné náležitosti každé seriózní historické práce zdají patrně nepotřebné. My, kteří jsme toto dílo pročítali a údivem zvedali obočí nad tím velkým množstvím faktů, jež Petr Juřák v knize shromáždil, jsme však opačného názoru a velice želíme toho, že nevíme, odkud při své práci čerpal, kde bychom se případně mohli dozvědět další informace.

V historickém díle ovšem nejde jen o snášení jednotlivých faktů na velikou hromadu. Tato fakta musí autor umět roztrždit a srozumitelně podat. Ne každý dobrý historik je nutně i dobrý vypravěč. Nutno ale uznat, že autorovi recenzované práce se daří fakta řadit přehledně a zároveň i čtivě. Některé pasáže nám přímo evokují zapomenuté doby: „*Z náměstí dolů podél zámeckého parku vedla Zámecká ulice, ve které byla restaurace Huberta Chamráda a fotoateliér Raimunda Sweraka. Důležitou průchozí komunikací byla Hluboká ulice, z náměstí přes ni směřovala procesí k poutnímu chrámu Navštívení Panny Marie. To si samozřejmě uvědomovali majitelé jednotlivých domů, a tak se zde nacházelo mnoho drobných prodejen. Obchody se smíšeným zbožím vlastnili Carl Lischka, Leopold Farník a Emanuel Burkert, cukrářství zde měl Josef Kroček, prodejnu s ovocem a zeleninou Anna Deltová, fotoateliér, knihařství a obchod s galanterním zbožím vlastnil Alois Zawatzky. Nechyběly zde ani občůdky nabízející „něco na sebe“, klobouky prodávala Antonie Lacinová, prádlo bylo možno zakoupit u Leopoldy Niklové, Josefy Sohací, Barbory Záškodné a Ignáce Vítka, oblek uměl ušít Alois Reinelt, obchod s kůžemi měl Jaroslav Hrubý a prodejnu obuvi Marie Krmaschová...“* Atakdále.

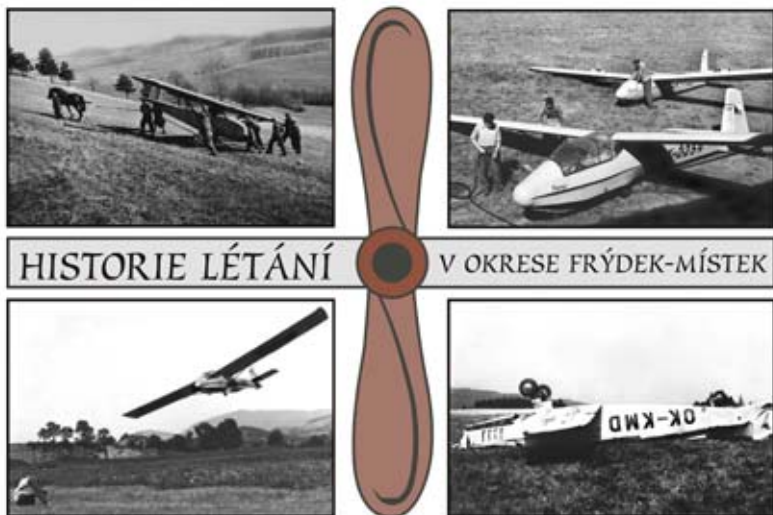
Já nechci nikterak shazovat nápad nakladatelství Městské knihy, je nutno ocenit jeho iniciativu, na jejímž základě toto dílo vzniklo, na druhé straně se mi stále vkrádá na jazyk myšlenka - a já si neodpustím, abych ji nezveřejnil – že práci Petra Juřáka by bylo daleko lépe, kdyby byla vydána samostatně, jako zcela svébytné

dílo, opatřené důkladným poznámkovým aparátem, který by mu dodal potřebný punc skutečné historické studie, která tady chyběla.

Tomáš Adamec

HISTORIE LÉTÁNÍ V OKRESE FRÝDEK-MÍSTEK

Tomáš Adamec

HISTORIE LÉTÁNÍ

V OKRESE FRÝDEK-MÍSTEK

Výstava otevřena: Po, St: 8.00 - 17.00, Út, Čt: 8.00-14.30

Věrní své tradici připravili pracovníci archivu na počátku roku novou výstavu. Bývá to vždycky velké hlavylámání, když nastane podzim a s ním i nutnost přemýšlet o nové výstavě. Jak jen to udělat, aby výstava byla pokud možno originální a samozřejmě zajímavá. V posledních letech nám vždy náhoda v pravý okamžik přihrála téma, vždy se objevil člověk, který archivu nabídl zajímavé materiály, které se jako z udělání hodily zrovna na výstavu. Stejně tomu bylo i u dosud poslední výstavy.

Iniciátorem výstavy byl tentokrát František Pavelčík, veřejnosti už dobře známý autor či spoluautor výstav v Muzeu Beskyd. Jako vášnivý fanoušek létání a sběratel fotografií a dokumentů spojených s místní leteckou historií už v minulosti vydal dvě publikace zabývající se touto tematikou. Na konci minulého roku zapůjčil tedy pan Pavelčík část své bohaté archivní sbírky do archivu. Zde byly fotografie, na nichž se už většinou podepsal čas, naskenovány do počítače, vyčištěny, zvětšeny a nově vytištěny.

Z těchto fotografií a dalších písemných dokumentů pak byla podle návrhu pana Pavelčíka celá výstava nainstalována.

Výstava nás seznamuje s historií jednotlivých letišť Pod Štandlem, v Bahně, ve Frýdlantě nad Ostravicí, v Třinci a v Neborech. Představuje nám řadu významných osobností regionálního letectví jako byli například Robert Roman, Rudolf Škuta, Vilém Krysta, nebo daleko před nimi letečtí vynálezci bratři Žurovcovi. Velmi zajímavé jsou i podrobnosti o leteckém závodu zeměmi Malé dohody. Vedle fotografií a vysvětlujících textů je výstava doplněna i mapami a dalšími dokumenty.

Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek 7

Vydal Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv
Frýdek-Místek v roce 2006

Počet stran: 182

Odpovědný redaktor: Mgr. Tomáš Adamec

Výkonný redaktor: Mgr. Tomáš Adamec

Redakční rada: Mgr. Tomáš Adamec, PhDr. Alena Matějová,
Mgr. Radomír Michna

Tisk: Zdeněk Šprc – ŠOT

Palackého 134, 738 02 Frýdek-Místek

Počet výtisků: 250

ISBN 80-86388-38-7

ISSN 1214-6951